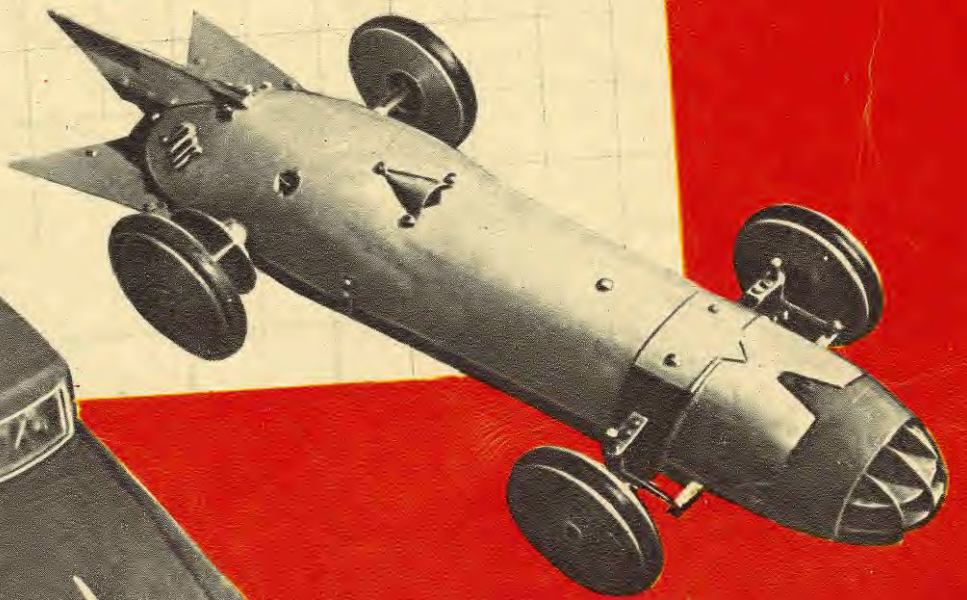
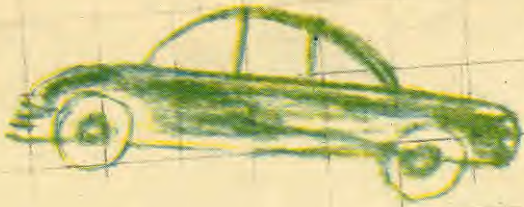

Zvaigzne
1959 №11

Rīgā ceļ lielu sporta celtni, kurā atradīsies divi peldbaseini un sporta zāle. Attēlā redzam jaunceltnes jumta konstrukciju, kurā pielietotas modernas celtniecības metodes.

Ž. Logzdīņa foto

Modelisms-tehnikas laikmeta sports

Tehnikas ēra ir kļāt ar saviem sporta veidiem. Muskuļu spēks un veiklība vairs nav vienīgās īpašības, kas izšķir uzvarētājus. Motosports pavēra arēnu pirmām kārtām drosmei un aukstasinībai, bet avio, kuģu un automodelisms — izdomai, fantāzijas drosmīgam lidojumam. Ar šo 20. gadsimta sporta veidu aizraujas tie, kurus rosina un vilina tehnikas sasniegumi un neizsmeļamās iespējas.

PATS JAUNĀKAIS

modelisma veids ir automodelisms. Padomju Savienībā pirmās sacīkstes notika 1957. gadā Maskavā, piedaloties sešu republiku (KPFSR, Ukraina, Latvija, Uzbekija, Kirgizija, Armēnija), Maskavas un Ļeņingradas komandām. Ar 50 modeļiem startēja 39 dalībnieki — sākot ar pusaudžiem un beidzot ar inženieriem. Pirmajās sacīkstēs modeļu lielākais ātrums bija 70 kilometru stundā.

1958. gadā Rostovā jau sacentās 12 komandas. Latvijas automodelisti ierindojās 5. vietā. Cetpadsmit gadu vecais ridzinieks Ivars Elerts izcīnīja 1. vietu ar kravas mašīnas modeli. Šajās sacīkstēs modeļu absolūtais ātrums jau pārsniedza 100 km/st.

«LIELAIS» UN «MAZAIS» MOTOSPORTS

Protams, ka «mazais» netiek līdzī «lielajam». Automodeļu ātruma rekords pasaules mērogā pagaidām tikko pārsniedz 200 km/st., kamēr Donalds Kempbels ar savu jaunākās konstrukcijas «Zilo putnu» traucies 600 kilometrus stundā. Pašreiz viņš būvē mašīnu, ar kuru cer sasniegt 700 km/st (!).

Protams, ar Kempbelu «mazi» sacensties pagaidām vēl nevar — te sacenšas līlupiti 1,5 vai 2,5 un 5 kubikcentimetru klasēs.

Kā «lielie», tā arī «mazi» automobiļi pakļauti vieniem likumiem, kurus pēti un atrisina mūsdienu automobiļu konstruktori. Un kaut modernās mašīnas attīstībā jau tālu aizgājušas no saviem seniekiem, tās joprojām paver plašu darba lauku radošai tehniskai domai. Ķīmija dod jaunus sintētiskos materiālus, fizika — jau-

nus dzinējus. Varbūt jau tuvākajā nākotnē Kempbela «Zilo putnu» spēš noņemt un apdzīt kāds sacīkšu atomautomobilis? Un kas zina — vai to neuzbūvēs tie jaunie entuziasti, kas jau no 5. klases sola sākuši lauzīt galvas par efektīvu ātruma pārnēsumu, par priekšējā tilta konstrukciju un vislabāko aptekamo karosērijas formu?

KUR UN KĀ

darbojas Rīgas automodelisti? Pionieru pils mehāniskajās darbnīcās, 36., 4. un vēl dažās vidusskolās, DOSAAF automodelistu sekcijā un Jauno tehniķu stacijās. Nē, tā nav bērnu spēle; taisnībai tuvāk gan būs tie vecie «cunftes» meistari, kas ruc par «bērnu maisīšanos pieaugušo lietās».

Pionieru pili skolotāja Jursona vadībā pusaudži veikli strādā ar virpām, frēzēm, urbjašīnām; neliea elektrokrāsnī viņi paši kausē alumīniju, iegūstot piemērotāku kausējumu modeļu karosērijām; viņi eksperimentē ar plastmasām, meklējot vieglāku materiālu akumulātoriem, kas turklāt būtu izturīgi pret serskābes iedarbi. Pašreiz dienas kārtībā ir kaprons; šī izejviela nepieciešama automobiļu zobratiem un citām detaļām. Samazināt modeļa svaru, karosērijas platumu un augstumu (t. i., samazināt pretestību), palielināt dzinēja jaudu — lūk, izejas punkti cīņai par ātrumu.

IEPAZĪSIMIES —

paši neatlaidīgākie, paši talantīgākie automodelisti Rīgā ir: Ivars Elerts, kas uz 1. Vissavienības sacīkstēm Maskavā aizbrauca, vēl ar sarkano pioniera kaklautu apsējies; tagad viņš ir Rīgas industriālā tehnikuma 1. kursa audzēknis, bet nākotnē... Ivars pats gan tā mīklaini pasmaida, taču mēs nešaubāties, ja būs griba un izturība, — tad nākotnē viņš būs labs inženieris konstruktors.

Māris Grinbergs, 2. vidusskolas 8. klases audzēknis. Viņa «radošā» biogrāfija pagaidām nav tik gara, taču viss vēl priekšā... Par piedalīšanos sacīkstēs Rostovā pērn viņu apbalvoja ar Goda rakstu.

Nikolajs Jursons, neatlaidīgs tehniskās domas rosinātājs savos audzēkņos, bet pavaļas brīžos — arī pats rosīgs automodelists.

Viņš pieder šā sporta entuziastu vecākai un ar nopelniem bagātai paaudzei; Ivars un Māris ir viņa skolnieki. Sacīkstēm Rīgā viņi gatavo modeļi, no kura cer diezgan daudz... Bet pagaidām tas vēl noslēpums.

Arī 36. vidusskolas skolotājs Roberts Birnbaums izaudzinājis labus automodelistus — Egilu Cēderu un Rihardu Rutkovski, kuru darbi bija pat Briseles izstādē.

Skaitliski diezgan liela ir DOSAAF automodelistu sekcija, kas strādā instruktora Gunāra Sveņķa vadībā. Taču stāstam par viņiem drīzāk der likt virsrakstu

ŠĶĒRŠĻI UN RAIZES

Pavisam ačgārni iznācis, ka DOSAAF sekcija, kam patiesībā jābūt visu Rīgas automodelistu centram, palikusi visneapskauzāmākā stāvoklī. Tai nav ne darbnīcu, ne darbgaldu; instruktors spiests klauzīnāt pie citu «bagātāku» iestāžu (universitātes, politehnikuma u. c.) durvīm ikreiz, kad modeļiem jāzgatavo tā nēcīgākā detaļa.

Biedrs Sveņķis ir visādi izmocijies, lai saviem audzēkņiem iekārtotu darbnīcu. Viņš reiz sameklēja darbgaldus, kurus kāda Rīgas rūpnīca gatavojās norakstīt, un lūdza tos nodot DOSAAF sekcijai. Viss būtu bijis labi, bet toreizējā Vietējā un Kurināmā rūpniecības ministrijā, ieraudzījuši «svešas», turklāt vēl brīvprātīgas organizācijas zīmogu, nolēma labāk neieļauties tik «šaubīgā» darījumā un darbgaldus nodeva... lūžņos «Util» pārstāvjiem.

Tad biedrs Sveņķis lūdza, lai DOSAAF sekcijai ļauj nopirkt virpu mācību līdzekļu veikalā. Izglītības ministra vietnieks b. Kārklīšs šim lūgumam uzlika rezolūciju: «Apmierināt tikai pēc tam, kad būs apgādātas skolas.» Praktiski tas nozīmē ne ātrāk kā septiņgades beigās...

Kā redzat, šie rezultāti varētu būt labāki.

Automodeļu izmēģināšanai un demonstrēšanai nepieciešams kordodroms, t. i., aplis 50 metru diametrā ar laba asfalta skrejceļu, nožogots ar stieplu pinumu, aiz kura var iekārtoties skatītāji. Šis pats kordodroms noder arī aviomodeļu demonstrēšanai. Taču Rīgā nevar un nevar atrast ne īsto vietu, nedz arī līdzekļus kordodroma ierīkošanai.

Rīgā šovasar notiks Vissavienības sacīkstes. Tās domā sarīkot Komjaunatnes krastmalā, kas nelīdzenā asfalta un ceļa slīpuma dēļ nepavisam nav piemērota šim nolūkam.

Skiet, ka, pirmkārt, jau no DOSAAF republikāniskās komitejas varētu prasīt vairāk vērības un atbalsta automodelismam. Tam jāklūst par masveidīgu sportu, kas vingrina un attīsta jauniešos tehnisko domu.

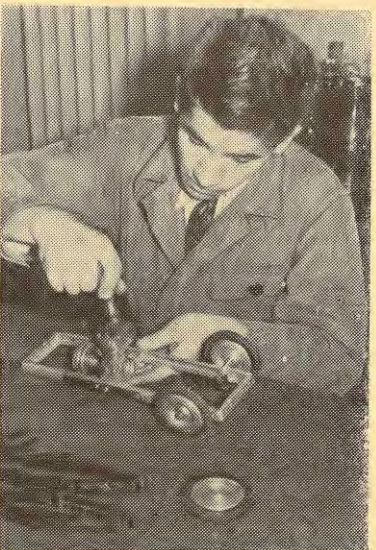
Z. Goba

Ivars Elerts ar kravas mašīnas modeli, kas Vissavienības sacīkstēs ieguva 1. vietu.

Egilu Cēderu nodarbina domas, kā modeļus izveidot arvien tehniski pilnīgākus.

Tā top automodelis. Māris Grinbergs pašreiz iemontē motoru.

Attēla uz leju: Rihards Rutkovskis tiecas pēc ātrumiem. Viņa jaunākajam modelim ir spēcīgs dzinējs un lieliska amortizācija.

Z. Legzdīņa foto

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJĪETIES!

Zvaigzne

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI
MĀKSLINIECISKS ILUSTRĒTS ŽURNĀLS

1959. GADA JŪNIJS Nr. 11 [213]

IZNĀK DIVAS REIZES MĒNEŠI

BRĪBĀ VIRKNE

I. Melgaila zīm.

Iemilējušies ļaudis saka, ka vajagot tikai ļoti vēlēties, ik miņu stundu stipri piedomāt, un raugi — iecerētais pats nākšot pretī, uz ielas vai sapnī parādīšoties. Tā darīsim arī mēs visi tie, kas jau iedomāšies vien uz mēles izjutām nēžu labo garšu. Nupat visas zīmes sāk rādīt, ka ilgi mums vairs nevajadzēs sapņot: šopavasār lokanajiem nēģiem vis neesot izdevies no zvejas viru rokām izsprukt. Vēl aprīlis bijis tikai pusē, kad Rīgas rajona lauksaimniecības artelis «Sarkanais daugavietis» jau izvilcis vairāk nekā 10 tonnu šo «čūskulēnu. Un kur

nu vēl citi zvejnieki. Ilgosi-mies, ik miņu stundu vēlēsimies, lai mūsu veikalu letes vienmēr greznotu kubuliņi ar nēģiem. Pameģināsim arī tā stiprāk iecerēt, lai viņi paliktu drusku lētāki — varbūt ar laiku arī šīs mūsu ieceres piepildās.

«To, kas tev labi mācīts, paturi prātā, bet, ja sāk piemirsties, atkārtos», — tā teica veci ļaudis un, ja tie tā saka, tad tas nav tukši teikts. Tālab arī Valkas I vidusskolā ar maija mēnesi nolēma organizēt konsultācijas visos iestāju eksāmenu priekšmetos, gan klātienē, gan neklātienē vidējās, speciālajās un augstākajās mācību iestādēs. Tur tad nu nāk visi tie Valkas apkārtnes jaunieši, kas pēc septiņgadīgās vai vidusskolas beigšanas dažādu iemeslu dēļ bija pārtraukuši

mācības, bet nu atkal nolēmuši iet tālākās skolās. Par šādām konsultācijām priecātos jaunie ļaudis visos rajonos un nūdien — arī Rīgā.

Ja kāds cilvēks nodzīvojis turpat vai 75 gadus, tad droši varam teikt, ka pasaulē viņš ir daudz pieredzējis. Ja no šiem septiņdesmit pieciem gadiem piecus desmitus viņš pa-

vadījis aizrautīgi strādājot savā profesijā, tad ziniet: paveikts daudz. Bet ja jums vēl zināms, ka no 50 darba gadiem četrdesmit viņš nostrādājis vienā vien darba vietā, tad nebūsiēt klūdījušies teikdami: «Šis ir labs cilvēks. Viņš ir mīlējis cilvēkus un cilvēki ir mīlējuši viņu. Darbs tam nav bijis tikai līdzeklis, kā nopelnīt iztiku. Darbs un darba vieta — tā bijusi viņa māja, viņa dzīve, viņa sirds un viņš pats.»

Kad aprīlī Valkas slimnīcas medicīnas darbinieki godināja savu kolēģi feldšeru Pāvelu Tarto, viņi tam tā arī pateica, bet pārējie valcēnieši, kas visi, protams, šajās godībās nevarēja piedalīties, atcerējās pēckara dienas, kad kādu laiku feldšeris Tarto bija vienīgais cilvēks, kas mazās pilsētiņās iedzīvotājiem zināja sniegt medicīnisko palīdzību.

«Vecotēv, purvs vairs nav nabadzības un trūkuma rēgs, — purvs ir bagāts dārzs!» Tā mēs jau šodien varam teikt. Baldones rajona Latvijas hidrotehnikas un meliorācijas zinātniskās pētniecības institūta Beibežu eksperimentālajā bāzē un Micūrīna kolhozā izdarīti mēģinājumi, kur kartupeļi tikuši audzēti gan kūdras augsnē, gan vēlēnu podzolētās smiltīs, māla smiltīs un smaga smilšmāla augsnēs. Un, lūk, novērojumi rāda, ka vidēji 4 gados iekultivētā kūdrā iegūts 270 cēt, bet smiltīs augsnē tikai 170 cēt kartupeļu no hektāra. Bez tam aprēķināts, ka smiltīs augsnē izaudzēto kartupeļu vienas tonnas pašizmaksa ir 184 rubļi, bet kūdrā — tikai 106 rubļi. Vai nav taisnība — purvi pārvēršas dārzos. Tie viegli vien palīdzēs izpildīt septiņgadē noteikto kartupeļu audzēšanas uzdevumu.

Ārsts un skolotājs — no laika gala divu cienjamu profesiju pārstāvji. Bet kā gan varējis notikt, ka svinot un vēltījot īpašas dienas daudzu citu slavējamu profesiju darbiniekiem, šim divām pirmajām nav sava diena atradusies.

Gods un slava gulbeniešiem — tie šo kļūdu sāk labot. Kādā aprīļa vakarā tūrienes vidusskolā sanāca medicīniskie darbinieki gan no Gulbenes, gan no rajona medicīniskajiem punktiem un lauku slimnīcām. Dažādu darba vietu un organizāciju pārstāvji tos sumināja, pateica paldies visiem šiem pašizliedzīgajiem darbiniekiem, kas sargā cilvēku veselību un dzīvību.

Paraudzīsimies, kā būs tālāk. Varbūt gulbenieši arī ātrāk nekā citi atcerēsies tos cilvēkus, kuriem jāpasaka pal-

dies par palīdzību mūsu bērnu audzināšanā.

Lai nu kas tagad lepojas, lai kas priecājas, bet Talsu pilsētas 2. septiņgadīgās skolas zīmēšanas pulciņa dalībnieki gan pelnīti lepojas. Un kā nu ne? Māris Sprīngis un Jānis Osis, — tie paši jaunieši, kuru akvareļi izpelnījās Vispasaules Briseles izstādes Lielo sudraba medaļu un diplomu, taču ir šī pulciņa bijušie dalībnieki. Pagājušajā gadā viņi abi pabeidza septiņgadīgo skolu un Māris tagad mācās Talsu vidusskolas 8. klasē, bet Jānis Rīgas lietiskās mākslas vidusskolā. Taču savu pirmo skolu viņi nav aizmirsuši. To arī nemaz nevar, te tak viņi mācījās iemīlēt mākslu, te viņiem mācīja, ka tikai neatlaidīgā darbā spodrināts talants iegūst savu mirdzumu.

Ērgļi paliek ērgļi — siks-spārņus tie necieš. Un tā kā mazā Ērgļu pilsētiņā nes šo lielo putnu vārdu, tad ērgļenieši arī nolēmuši izskaust visāda veida siks-spārņus — pat

tos, kas kādreiz bija labi «siks-spārņi», kas rādīja gaismu un vectētiņus un vecmāmiņas atbrīvoja no skalu plēšanas un dedzināšanas. Bet katram ir savs laiks. Tagad Ērgļu elektrotīkla darbinieki ceļ jaunas strāvas pārvades līnijas, iekārto transformatoru punktu, lai šajā septiņgadē elektrificētu ikvienu kolhozu, padomju un individuālo saimniecību. Drīz jūsu mūžs būs galā, — «siks-spārņi!»

Līvānu rajona Vorošilova kolhozā ir saimnieciski ļaudis, un no tā liels labums rodas ir pašiem, ir citiem. Nu jau ilgs laiks, kopš šai kolhozā iekārtota kokapstrādāšanas darbnīca, bet pasūtījumu galdniekiem vēl nekad nav trūcis. Ja paša kolhoza jaunbūvējam vajadzīgie logu rāmji, durvis un viss cits izgatavots, tad pieņem darbus arī no kaimiņu kolhoziem, kam nav ienācis prātā šādas darbnīcas iekārtot, vai arī izpilda individuālo pasūtītāju vajadzības. Tā kolhozam divi labumi: ātrāk un lētāk var paveikt pašu iekārto celtniecības darbus un kolhoznieku kopējā kasē arī ienāk pa skaidrai naudas summiņai.

«Pats darbiņš mani teica», — to Pļaviņu rajona kolhoza «Varonis» aitkopji gan tagad var sacīt. Veselus trīs gadus no vietas viņi bija izstādes dalībnieki Maskavā un šopavasār nāca zināms, ka kolhozam «Varonis» par aitu labāko ganāmpulku Vissavienības lauksaimniecības izstādes komiteja piešķirusi diplomu un Lielo sudraba medaļu. Kā prēmiju kolhozs saņēmis smago automašīnu. Par vēlti tas nav. Pērn vien kolhoza aitkopji caurmērā no katras aitas nocirpa 4,1 kg vilnas, un kur vēl tie daudzie jēri! Arī šogad, kaut visām vēl mazuliņiem nemaz nebija atskrējuši, jau aprīlī no katrām 100 aitām bija saņemti 138 jēri, bet no Agneses Brokas kopsnā nodotajām — vēl vairāk.

Un vēl ko pasākuši līvānieši — viņi sākuši lietot šķidro degvielu malkas vietā tur, kur to agrāk nemaz neienāca prātā izmantot. Un tagad ir tā, ka rūpkombināta kaļķu dedzinātavā neviens vairs nelauza galvu, kā piešķūrēt tos 3200 stērus malkas, ko katru gadu aprija ceplis. Kam nu to vairs! Tagad kaļķakmeni apdedzina ar šķidro kurināmo un tas ir ļoti izdevīgi. Vispirms malka pataupās tādām vajadzībām, kur to vēl ne ar ko nevar aizstāt, un, lietojot šķidro kurināmo, diennakti viegli var apdedzināt par 70% vairāk kaļķu nekā līdz šim — produkcijas pašizmaksa arī salīdzinās par 18 un 20 procentiem. Bet kas tas vispriecīgākais — paši kaļķi iznāk labākas kvalitātes. Ko tu padarīsi līvāniešiem — viņi iet līdzī savam laikam.

Sarīkojumu deju vakars Saldus rajona kultūras namā patiešām bija jauks. Kad orķestris spēlēja lēnā valša melodijas un jaunieši savā starpā sacentās, kas vislabāk šo skaisto deju izpildīs, komisija ilgi vēroja un ilgi sprieda, līdz pieņēma taisnīgu lēmumu: pirmā vieta piešķirama I. Freimanim ar partneri A. Langi, otrā — L. Karelim ar partneri M. Kareli, trešā — I. Arājam ar partneri A. Bruci. Savā laikā papriecāties, savā skaisti padejot — tā jauniešu daļa. Saldus rajona jaunatne to ļoti mil, tā-

pēc tur Staļina kolhoza komjaunieši kopā ar Strīķu septiņgadīgās skolas skolotājiem — arī komjauniešiem — nosprieda, ka šogad jauniešu pilngadības svētkus kolhozā svinēs jūnija sākumā. Kā dzird, arī tur skaisti dejojot un citādi ļoti priecāšoties.

Ko tu padarīsi bauškeniekiem! Septiņgadē viņi nolēmuši dūšīgi pastrādāt, lai pēc tam teiktu: «Nāciet paskatīties, cik skaisti mēs dzīvojam!»

Jā, jā. Vistuvākajā laikā restaurēšot Bauskas būvmateriālu rūpnīcu un septiņgades beigās tā ik gadus ražošot 11 miljonus ķieģeļu, 2 milj. drenu un 4600 tonnu kaļķu — divas reizes vairāk nekā līdz šim. Un pašā Mēmeles krastā uzcelsšot mēbeļu cehu un tur izgatavošot lētas un glītas neliela izmēra mēbeles.

Sarkanu ķieģeļu mājas ar baltām logu apmalēm, vieglas, modernas mēbeles, drenētus kviešu laukus — to iecerējuši bauškenieki. Un būs, tas viss viņiem būs.

Paklausieties, ko madonieši nolēmuši izdarīt septiņgadē! Vispirms viņi sevišķi lielu vēribu vēltīšot dzīvokļu celtniecībai. Nolemts, ka līdz 1963. gadam te starp Valmieras un Rūpniecības ielām jāizveido pavisam jauns vairāktāvu 7 dzīvokļu māju kvartāls. Patlaban strādā pie 16 dzīvokļu mājas celtniecības Gogoļa ielas galā un to pabeigs šogad. Un tad tūlī, jau šā paša gada beigās un nākamā sākumā, ar steigu vien tiks pamatus un uzsāks celt vēl vienu 16 un otru 20 dzīvokļu māju. Bet ne jau tikai dzīvokļus ceļ, ceļ arī daudz ko citu. Pašlaik nobeigumam tuvojas universālveikala būve, bet rajona rūpniecības kom-

bināts uzsācis celt pakalpojumu kombinātu ēku. Tuvākajos divos gados Madonā paredzēts uzbūvēt pirti ar 100 vietām, uzsāks ūdenstorni celšanu. Septiņgadē uzbūvēs arī modernu starprajonu slimnīcu un vēl daudz ko citu.

Laikam gan vajadzēs uz Madonnu braukt biežāk, citādi tikai pēc septiņiem gadiem tur nokļuvušiem bez gida neiztik.

Kādas modernas, jaukas līnijas, kāds rūpīgs nostrādājums. Tikai jūs maldāties domādami, ka pavasara tērpus te demonstrē Rīgas modeļu nams. Nē, nē. Šoreiz Ogres

rajona patērētāju biedrības sarkanajā stūrīti savu gaumi un čaklo roku darbu rāda pašas ogrēnietes. Visu ziemu viņas citīgi apmeklēja šūšanas kursus, ko vadīja Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas 4. kursa audzēkne Neparde. Un, lūk, tas nu viss pašu darināts. Paraugieties uz šo vasaras kleitīņu ar kuplo svārkudaļu. To gatavojuši b. Kārkla no vienkārša krepkatuna, bet cik tīkama tā izskatās. Te arī krāšņs balta kaprona līgavas tērps — tas b. Eglītes roku darbs. Un cik glīta ir šī sārta blūzīte un katūna kleitīņa meitenei. Nu jā, to jau arī ir šuvusi 9. klases skolniece Ilga Kalnzemiece... Nav nekādu šaubu — ogrēnietes šovasar gērbīsies glīti.

* * *

Un tā nu par to, ka meitīši Ogres rajonā nonēmušies glīti un gaumīgi gērbties, uzzinājuši arī puisieši. Uzzinājuši un saprātīgi secinājuši: «Tādas jau nu kājām vien vairs staigāt negribēs.» Tālab puisīti nu savukārt steidzoties iegādāties «tehniku», ar ko daiļavas vizināt. Taisni brīnuma lietas notiekot kaut vai tai pašā kolhozā «Lāčplēsis» vien. Pirms kādiem 5 gadiem kolhoznieku individuālajā lietošanā te bijuši tikai dažādi desmiti velosipēdu un nepilns desmits motociklu, bet šogad uz gadskārtējo tehnisko apskati kolhozi ieradusies veseli 173 kolhoznieki — visiem viņiem ir motocikli, bet seši iegādājušies arī vieglās automašīnas. Sakiet nu, — vai tā nav cienīga atbilde Ogres lepnajām meitām?

* * *

Ja stāstītu, — neticētu, bet, kad pats savām acīm redzī, ka cāļi aug un aug lecektis, tad tā vien gribas paņemt puķu podiņu un vienu dzeltenu pūkainīti «iestādīt» arī tur. Tikai — tā jau nu gan tas neaugs. Bet lecektis — tā cita lieta. Kandavas rajona kolhozā «I. Maijs» cāļus lecektis audzēja jau agrāk, bet šopavasār to sāka darīt

arī Krustpils rajona Kirova lauksaimniecības artelis. Šis lecektis tiešām ir ļoti līdzīgs tām, kādās aug salāti, redīsi un tomāti, tikai tur ierīkotas īpašas elektriskās «mātes» mazuliņu apsildīšanai ar elektriskajām spuldzēm. Katra lecektis sadalīta četrās sekcijās, pa 50 cāļiņiem katrā. Šogad Kirova lauksaimniecības artelis no inkubācijas stacijas iegādāsies 2000 cāļus un 500 ūdensputņus — tie visi sava mūža pirmās dienas pavadīs «lecektīs».

MEHĀNIKAS FAKULTĀTES RĪTDIENA

Mācību meistars A. Zars ar mikrometru pārbauda I kursa studenta J. Paleja virpoto detaļu un ne tikai pārbauda izmēra simtdaļas, bet arī māca ievērot darba precizitāti.

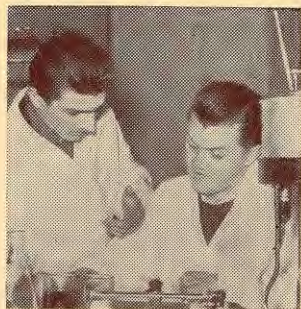
I kursā viens no galvenajiem priekšmetiem ir tehniskā rasēšana, taču šim jaunajam tekstilniecēm tā raizes nedara.

J. Rotbauma foto

Brocēnu būvmateriālu kombināta konstruktors A. Lācis ir Latvijas PSR Valsts prēmijas laureāts par līdzdalību darbā «Automātiskais agregāts vilņotā šifera ražošanai».

L. Bruklīša foto

IV kursa studenti E. Vecenāns un V. Hlebnikovs strādā zinātnisko darbu.

A. Ozoliņa foto

Mehānikas fakultāte ir viena no vecākajām fakultātēm Padomju Latvijā: pēc pieciem gadiem tā varēs svinēt savas pastāvēšanas gadsimtu, jo to nodibināja 1864. gadā vecais Rīgas Politehniskais institūts.

Fakultātes pastāvēšanas laikā ir bijuši daudzi nozīmīgi gadi, bet jāsaka, ka viens no visnozīmīgākajiem ir pašreizējais mācību gads, kad tā atkal iesāka darbu institūta ietvaros.

Rīgas politehniskajam institūtam uzticēts liels uzdevums. Tam jāsaņem augsti kvalificēti plaša profila speciālisti, ievērojot Latvijas tautas saimniecības attīstības raksturu un īpatnības; tam jānodrošina speciālisti sociālistiskās lielindustrijas veidošanai Padomju Latvijā; tam jānodrošina cilvēki, kas palīdzētu ātrāk veikt septiņgadi un dot izšķirošu ieguldījumu komunisma materiāli tehniskās bāzes radīšanā. Un mehānikas fakultātei, kā institūta sastāvdaļai, aktīvi jāpiedalās šā uzdevuma veikšanā.

Savā pastāvēšanas laikā mehānikas fakultāte sagatavojuši speciālistus daudzās nozarēs, kā, piemēram, vispārējā mašīnbūvniecībā, kuģu būvniecībā, satiksmē, elektrotehnikā, tehnoloģijā u. c. Tā centās vienmēr sagatavot tādas nozares speciālistus, kas visnepieciešamāki vietējai rūpniecībai.

Patlaban fakultāte sagatavo inženierus mehāniķus mašīnbūvniecības tehnoloģijas specialitātē un šogad I kursā uzņēma studentus vēl divās jaunizveidotās specialitātēs: aparātu būvniecībā un šķiedrvielu mehāniskajā tehnoloģijā. Ja aparātu būvniecības specialitātē ir pilnīgi no jauna izveidota, tad otrā — atjaunota pēc vairāku gadu ilga pārtraukuma. Visās trīs specialitātēs mācību plāns sastādīts tā, ka pēc III kursa studenti varēs specializēties šaurākā virzienā. Tā, piemēram, fakultāte sagatavos inženierus tehnologus, kas specializējusies kokvilnas verpšanā, vilnas verpšanā vai aušanā. Mašīnbūvniecības specialitātē savukārt dos arī tādu inženierus mehāniķus, kas labi pazīs metālu karsto apstrādi, t. i. — liešanu un kalšanu.

Tāču ar to vien fakultāte neaprobežosies. Vēl nesien Latvijas PSR Ministru Padomes Priekšsēdētāja vietnieks E. Berklavs Latvijas PSR Augstākajā Padomē sesijā norādīja, ka jāsaņem trūkstošie speciālisti autotransporta ekspluatācijā un remontā, kas labi zina vietējos apstākļus un valodu. Kam tad, ja ne mehānikas fakultātei tas būs jādarā!

Lieli uzdevumi septiņgadē ir mūsu republikas rūpniecībai. Tai jāpalielina mašīnbūvniecības un metālapstrādāšanas produkcija vairāk nekā 2 reizes. Pasažieru vagonu ražošana palielināsies gandrīz divas reizes, dīzeļu — 2,2 reizes, aparātu — 2,3 reizes u. tml. Jāuzceļ un jārekonstruē vairākas ķīmiskās, elektrotehniskās un mašīnbūvniecības rūpnīcas. Tas prasa palielinātu speciālistu skaitu. Nevar vairs apmierināties ar tādu uzņemšanas kontingentu, kāds bija vēl nesien. Un jāsaka, ka tas ir piekārtīgi palielināts. Tā nākošajā mācību gadā fakultāte uzņems 255 studentus: 105 dienas nodaļā, 75 — vakara nodaļā un 75 — neklātienē.

Neviens vien ir interesējies par to, kāpēc mehāniķi atstāj savas vecās telpas — auditorijas, laboratorijas, atsakās no brīnišķīgās aulās, atsakās no skaistās ēkas Raiņa bulvārī, kur tā atradās gandrīz 90 gadus un pāriet uz jaunu ēku Daugavmalā. Atbilde nav ilgi jāmeklē: «Mums tur kļuvis par šauru.» Un tā tas ir. Par telpu šaurumu fakultāte sūdzējās jau pirms 20—30 gadiem, ziņoja valdības iestādēm, ka tā cieš nepiemērotu telpu dēļ, ka lielākā daļa laboratoriju atrodas pagrabos un šauri saspīestās telpās. Tāču velti. Vēl grūtāks stāvoklis bija pēc Lielā Tēvijas kara, kad darba apjoms palielinājās, bet pavisam neiespējami strādāt tagad, kad jāizveido jaunas laboratorijas un saņemta atbilstoša iekārta. Bet jaunu laboratoriju vajag, un iekārta nāk un nāk. Piemēram, Metālu tehnoloģijas katedra pēc kara ir izveidojusi liešanas, termiskās apstrādāšanas, metināšanas laboratorijas un mācību darbnīcu. Sajā mācību gadā vien ir saņemta iekārta par 180 000 rubļiem, piemēram, augstfrekvences krāns, cietības pārbaudes aparāti, svārstā veseris, vakuumkrāns, metālu mikroskopi, dažādas ierīces u. tml. Līdzīgs stāvoklis ir arī citās katedrās.

Pārceļoties uz jauno institūta ēku, mehāniķu ieguvums ir tik liels, ka grūti atrast vārdus, lai izsacītu savu prieku. Gaišās, saulainās auditorijas, plašais skats uz latviešu likteņupi Daugavu un tās jauno, lielisko tiltu, jaunās aulās plašums, — tas viss padara liksmus pat tik nopietnus ļaudis kā mehāniķus. Un kad padomā, ka pēc pāris gadiem blakus pacselsies laboratoriju ēka, kurā būs arī plašas sporta zāles, tad rodas vēl lielāka liksmē.

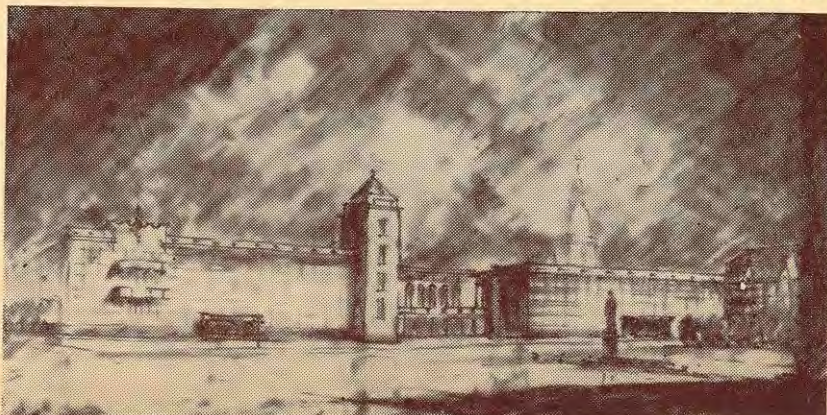
Studentiem tiks iekārtota priekšzīmīga ēdnīca, un tā būs labāka studentu ēdnīca Rīgā.

Studiju laiks katra jaunieša dzīvē ir pats skaistākais, pats gaišākais; trausksmais, jaunu atziņu pārpilns. Bez šaubām, ne jau bez savām grūtībām, jo diploms ir jācīnās, to nepiešķir par piecu gadu ilgu «kalpošanu». Aizejot dzīvē — ražošanā, laboratorijās, zinātniskās iestādēs — jaunie inženieri ilgi atcerēsies šo mācību gadu, kas fakultātes kolektīva dzīvē ienesa tik daudz jauna, plaša, interesanta.

A. Aizsilniece, A. Anteins

Docenta O. Tilmaņa institūta laboratoriju ēkas (labajā pusē) pirmā skice. Celtais kreisajā spārnā paredzētas laboratorijas mehāniķiem. Ekā projektē arī lielas sporta zāles.

L. Bruklīša foto

G. Čiliša zīm.

...Dūmaka ietina kalnu. Saule jau no paša rīta glāstīja silus, bet Zilais kalns nepiekāpās un nerādīja cilvēkiem savu virsotni, kur svētajā birzē bija sanākuši virsaiši un ciltis vecākie, lai beidzot saligtu mieru ar kaimiņiem. Un ļaudis pacietīgi gaidīja kalna pakājē, kamēr viņi tur sprieda un upurēja dieviem, lai izzinātu to gribu: vai izbeigt karu? Smagi bija šie karī! Dega ciemi. Krita vīrieši, uz svešiem novadiem klīda sievietes. Ja vēl būtu svešinieki, kā tie, kas ar saviem jocīgajiem kuģiem iebraukuši Daugavā un pat līduši pa Gauju uz augšu, bet tie taču gandrīz kā savējie — kaimiņi, kas runā tādā pašā mēlē kā visi te ap Zilo kalnu. Un kāpēc karot? Vai medijumu trūkst mežos? Vai zivis pazudušas ezeros un upēs? Vai saules kādam trūcis? Visa tā taču gana. Vīrieši un sievietes pacietīgi gaidīja savu dievu lēmumu. Sodien taču vasaras saulgriežu svētki, kad mīlestības un draudzības dieve Līga vēlas, lai cilvēki liksmotos. Kaut jēl Līga iespaidotu cilvēku prātus! Varbūt tā jau teica savu izšķirēja vārdu? Varbūt tā ir viņa, kas tik savādi šalca svētajā birzē

un tik zemu novilkta zilo plīvuru ap kalnu? Bet te svinīgi leņā kāpa virsaiši. Ļaudis sastinga: ko dievi bija teikuši? Kara nebūs! Nebūs kara! Un lieli svētki sākās. Ļaudis liksmojās, pat norietu nesagaidījuši...

So senatnes laiku uzbur jūsos birzīs, kas klāj Zilā kalna pakāji, un izteles spēks aiznes jūs tālu atpakaļ pagātnes dzīlēs, kad cilvēks neticēja savam prātam un gribai. Zilais kalns... Latvijā nav otras vietas, ar ko būtu saistītas tik daudzās teikas un leģendas. Tieši no līdzenuma, no siliem paceļas vientuļš, it kā no pārējiem uzkalniem un pauguriem norobežojies šis drūmais, noslēpumainais, zilā plīvurā tītais kalns. Vai tad gan brīnums, ka pat laikā, kad mācītāji ar visstingrākajiem sodiem un lāstiem vērsās pret pagānu ticējumiem, ļaudis tomēr klusajās naktīs nāca slepeni šurp, lai nestu upurus saviem tēvutēvu dieviem?

Senlatvieši nav bijuši asinskāri, un arī viņu dievi neprasiņa asinsupurus. Cilvēki nesa ziedus, lai sausajā laikā izlūgtos lietu un ražību saviem laukiem, lai izsargātos no slimībām, bet jauni puīši,

jaunas meitas nesa uz Zilo kalnu kādu sava mīlotā drauga priekšmetu, jo tad bija droši, ka kalns tiem uz visu mūžu nosargās drauga uzticību un mīlestību. Ai, kad tad cilvēki nav gribējuši būt laimīgi? Vai tam, kas tajos laikos būtu tikojs izcirst svētās birzes kokus! Apkārtējās ciltis saceltos svētā karā pret to.

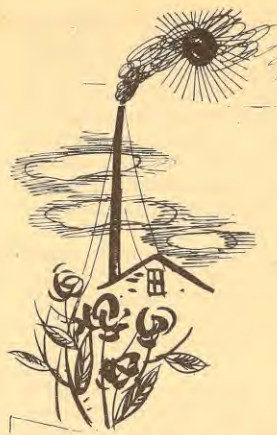
Zilā migla, kas bieži kā plīvurā ietin Zilo kalnu, nav izdomāta. Iespējams, ka šī migla ceļas no apkārtnes purvājiem. Kāpēc tie koncentrējas tieši ap kalnu un tā nogāzēm? Tas cilvēkus arī nav interesējis. Daba bija radījusi brīnumu, bet brīnums varēja nākt tikai no dieva rokas.

Kāda teika zina stāstīt, ka svēts nav tikai Zilais kalns vien, bet visi apkārtnējie pakalni, kuru virsotnes ir redzamas pie apvāršņa. Sos pakalns arī sauca par «dieva kalniem», jo, lūk, tajās dienās, kad dzima pasaule un visa zeme bija vēl aplāta ar ūdeni, dievi tieši šos kalnus bija izvēlējušies par savu mitekli. Pasaulei dzimstot, kalni tad auguši arvien augstāk un augstāk, atstumuši ūdeņus un purvājus, pārklājušies ar ozoliem, bērziem, priedēm un eglēm.

Zilais kalns ir tiešām ļoti pievilcīgs. Un kaut arī tas ir tikai 120 metru augsts, skats no tā virsotnes kļūst ļoti tālu. Visas kalna nogāzes apaugušas līdz pat pašai virsotnei, kur ap 40—50 metru augstumā paceļas skatu tornis. No tā saulainā dienā var redzēt desmitiem kilometru tālu. Tieši ziemējos ir viens no Latvijas skaistākajiem un teiksmainākajiem ezeriem — Burtnieku ezers. No Zilā kalna var labi saskatīt Cēsis un to veco pili. Tepat, gandrīz Zilā kalna pakājē, ir Dikļu sanatorija, kur cilvēki, no malu malām sabraukuši, atgūst savu veselību. Tieši uz austrumiem, gandrīz pie paša apvāršņa, ir samanāma Valmiera.

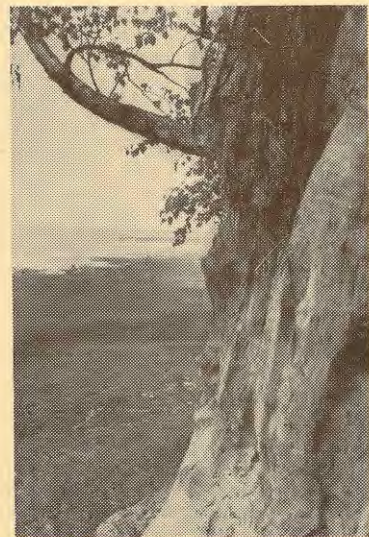
Bet nekas nav tik radniecīgs Zilajam kalnam kā Burtnieku ezers, tāpat apvīts veciem nostāstiem un teiksmām. Varbūt tāpēc, ka šis ezers atradās it kā uz robežas starp trijām tautām: uz dienvidiem un austrumiem no ezera pleatās latviešu ciltis novadi — Talavas valsts. Ziemējos un ziemējaustrumos dzīvoja igauņi, bet rietumos no Burtnieku ezera, līdz pašam jūras līcim un tad uz dienvidiem līdz pašai Daugavas ietekai, bija lībiešu ciltis medību vietas, to apmetnes un tūrumi. Tepat pie Burtnieku ezera arī dzīvoja pirmais latviešu hronists «latviešu Indriķis», kura sniegtās vēsturiskās ziņas palikušas līdz mūsu dienām. Šī hronika stāsta par notikumiem, kas risinājušies 12. gadsimta beigās un 13. gadsimta sākumā. Tieši šis priesteris Indriķis bijis aculiecinieks notikumam, kad igauņi 3 gadus aplenkuši leģendāro Beverīnas pili, ko tomēr nav izdevies ieņemt, jo to ar savām brīnišķīgajām dziesmām un skanīgo kokli izglābis kāds tā laika slavens dziedonis.

Burtnieku ezers ir viena no skaistākajām Latvijas dabas parādībām. Tam ir vesela virkne divainību, kas bija par cēloni daudzām leģendām par tā izcelšanos, likteni un nākotni. Ziemas laikā Burtnieks, ar ledu pārklājies, slavens ar savu savdabīgo, rūcošo ledus plaisāšanu. Pavasarī, ledum kūstot, tā ūdeņi īpatnēji

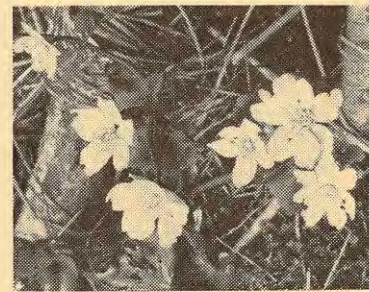

dun zem ledus kārtas. Toties siltajās vasaras naktīs te bieži vien var dzirdēt tikai Burtnieku ezeram raksturīgo melodisko šalkoņu. Apkārtējie ļaudis uzskata, ka tā nav nejaušība, ka arī gulbji ceļošanas laikā vislabprātāk atpūšas uz Burtnieku ezera vilņiem.

Pēc kādas senas teikas Burtnieks kādreiz ir atradies savas ietekas — Sedas upītes augšgalā un tur tīreļos dzīvojušas divas

Skats uz Burtnieku ezeru.

nāras. Reiz gadījies, ka ūdensmeitas sanakušas kildā un viena no tām pacēlusies augstu gaisā un aizrāvusi sev līdz arī pašu ezeru. Tas gan paklausīgi pacēlies gaisā, bet sameklējis sev jaunu gultni, nolaidies tur, kur atrodas šodien. Cilvēki, kas tai brīdī atradušies šajā vietā, visi gājuši bojā, izglābušies tikai nedaudzki un tie ezeru nosaukuši par Burvja jeb Burezeru. Un, lūk, šī melodiskā šalkoņa vasaras naktīs esot ezera ilgas pēc savas agrākās dzimtenes.

Tā, protams, ir teika. Varbūt tā radusies arī tāpēc, ka tīreļpurvs vēl šodien atgādina senu ezeru. Tam apkārt ir kāpas un arī pamats ir ciets un smilšains kā ezera gultne. Var jau būt, ka ezers tajos laikos kaut kādu dabas katastrofu dēļ no «tīreļezera» gult-

Gandrīz kā jūras krastā ...

nes laidies pa Sedas upi uz leju un piepildījis tā iepaklu lejastecē.

Divaini, ka taisni ap Burtņieku ezeru ir visvairāk teiku par tā laišanos pa gaisu, par nogrimušo Gaismas pili, kas kādā jaukā dienā atkal celsies augšā. Šie gaismas pils motīvi ir raduši vietu daudzos vēlākajos prozas un dzejas darbos un pat dziesmās.

Sedas upes ieteka ezerā ir ļoti glezna, un kas tur reiz bijis, labpiāt atgriezies tur atkal un atkal. Bet arī tie, kas šo upi mazāk pazīst, toties labi zina par purvu, kas ir viens no lielākajiem Latvijā, jo nosaukumu tam devusi šī upīte. Tieši šis purvs ar saviem kolosālajiem kūdras masīviem dod kurināmo Rīgas siltumelektrocentrālei. Tā, lūk, seno teiku motīvs par Gaismas pili mūsdienās skan konkrēti: Sedas purvs dod Rīgas pilsētai — un ne tikai pilsētai vien — lielumu lielo elektriskās strāvas un gaismas daļu. Tur, kur kādreiz tikai atradās sliktiņi un akači, pulsē jaunā dzīve.

Tur, kur kādreiz bija libiešu un letgaļu novadi un vēlāk Rīgas bīskaps un vācu ordenis plēsušies par «tiesībām» uz salaupītām zemēm, tur, kur gadsimtu gaitās kaujas laukos varēja dzirdēt zviedru un poļu, krievu un vācu valodu, šodien ir kolhozu lauki, sociālistiskās lielsaimniecības, kas ar laiku tālu aiz sevis atstās bagātās Amerikas lielās fermas.

Būt Burtņieku ezerā un nenobraukt ar laivu pa Salacu uz leju nozīmē aplaupīt sevi pašu: Salaca ir viena no skaistākajām upēm Latvijā.

Salaca jau sākas savdabīgi: parasti upes, tikko dzimušas, ir sīkas urdziņas, mazi burbuļojoši strauti un tikai vēlāk, savus krastus paplētušas, no pļavām un mežiem, ezeriem un purviem ūdeni savākušas, tās pārvēršas par lielām upēm, par varenām strauēm. Salaca sāk savu gaitu tūlīt kā plata upe. Grūti pat uzreiz pateikt, kur beidzas ezers, Burtņieks, un kur sākas straume. Un, ja jau pats Burtņieks, mežu iejots, pieder pie Latvijas skaistākajiem ezeriem, tad visa novada burvīgums un vienreizīgums atklājas ceļniekam visā savā krāšņumā tikai ceļojot pa Salacas upi.

Tepat, pašā upes sākumā, ir Rīņu kalniņš. Te ir visvecākā cilšu apmetne Latvijā. Kalniņš pēc būtības ir tikai priedēm apaudzis 2—3 metru augsts pauguriņš, kas nesastāv no grants vai māla, bet izcēlies senajos laikos no sanestām ēdienu atliekām. Pie tam galvenām kārtām no gliemežu vākiem, zivju asakām un dzīvnieku kauliem. Kāpēc jau-

dis to visu sasvieda vienā vietā? Kāds tam pamats? Tādas pašas savādas ēdienu atkritumu kaudzes un ar tādū pašū vecumu sastopamas arī Dānijā. Starp citu, Rīņu kalna izrakumos atrod veselu virkni priekšmetu no kaula, raga un krama.

Ja jūs no Burtņieku ezera krasta gribētu tikt līdz jūras līcim, tad taisnā līnijā pa gaisu te nebūtu vairāk par 50 kilometriem — Salacai gan vajadzīgi visi 80 km. Liču loču «kritot» savā skrējienā par 40 un vairāk metriem, laužoties cauri iežiem, tā atstājusi ļoti krāšņu un gleznu senleju.

Skaista pati Salaca, skaisti tās krasti, klintis, pļavas un meži, un īpatnēja ir pilsētiņa, kas negaidīti sveic ceļnieku, kad tas lēni iras. Tā, piemēram, līdzīgi Valmierai arī Mazsalaca ar savu augšējo daļu atrodas stāvajā senkrastā, kamēr apakšējā atrodas «pie augšējās kājām» — upes, otrajā, zemajā pusē.

Mazsalaca arī šodien nav liela pilsētiņa. Kādreiz te vienīgais rūpniecības uzņēmums bija kādas vietējas bagātnieces vilnas un

linu fabrika, kur strādāja ap 100 strādnieku. Buržuāzijas laikā šis uzņēmums bija viens no lielākajiem Ziemeļlatvijā. Tagad ātri aug līnū sējumi. «Ziemeļu zīdu» sēj arvien lielākās platībās arī šajā novadā. Tāpēc dabiski, ka fabriku rekonstruē, ka fabrika jau saņēmusi modernas, jaunas automatiskas stelles, kā tā jau šodien dod daudzkārt vairāk produkcijas, nekā devusi kādreiz, un tomēr sen vairs nav «viena no lielākajām» fabrikām Ziemeļlatvijā. Citās Ziemeļlatvijas pilsētās rūpniecība ir daudz straujāk gājusi uz priekšu. Vienīgi tie vecie fabriku kadri, kas labprāt atceras sava uzņēmuma biogrāfijas trīsdesmit gadu posmu, kuru pavadīja šeit, varētu jums pastāstīt daudz interesanta par tiem laikiem, kad fabrika piedējusī kādai tur Raiskas kundzei.

Ja jau Mazsalaca rada zināmu kontrastu — tik skaistā dabas stūrī uzreiz darba duna, ielas, mājas, fabriku korpusi — tad vēl lielāku kontrastu uzbūvē Ziemeļlatvijas slavenā papīrfabrika Staicele.

Salacas rāmī ūdenī, sapņainās takas tās stāvajos, gleznajos krastos, mežu noslēpumainā šalkoņa un pēkšņi — cilvēku roku radītais ūdenskritums, papīrfabriku korpusi, asfalts, dūmeņi, šķiet, arī te ir daļa no tām teiksmām, ar kurām tik bagāta visa Burtņieku ezera apkārtnē. Bet reāla mūsdienu teiksma šai pašai apkārtnē un līdz ar to arī senenajai Salacai dod citu saturu un dzīves ritmu.

Ja jūs rokās nokļūst kāda ekonomista apcerējums par Salacas ieteku jūrā, par Salacgrīvu, jūs

tur neatradīsiet nevienu rindu par dabas skaistumu, bet toties īsas ziņas par to, ka, lūk, Salacas ieteka abos krastos tikai pagājušā gadsimta 80-tajos gados ir radusies pilsētiņa, kurai dzīvību iedvesa tā laika koksnes un graudu eksports uz ārzemēm. Un jau nākamajā rindkopā jūs uzzināsiet, ka šodienas Salacgrīva veidojas par ievērojamu zvejniecī-

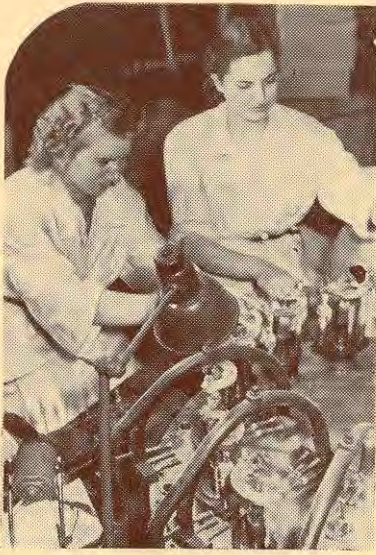
bas ostu un zivju pārstrādāšanas rūpniecības centru. Tā ir šodienas dzīve, bet lai tā kļūtu beidzot tāda, kāda viņa ir šodien, bija jānorit ne vienam vien gadsimtam arī šajos novados. Šie gadsimti nebija no vieglajiem, tie nāca un gāja ar kara postažu un darba sūrumu. Un tikai no skaistām teikām un nostāstiem ļaudis smēla sev speku un ticību, ka reiz pienāks šodien, kad latviešu ciltis arī ap Burtņieku ezeru un Zilo kalnu atkal ir paši sava likteņa noteicēji.

R. B.

Burtņieku ezera krastā.

2. Legzdīņa foto

Vija Biezais un Rasma Braka darbā pie svecveidīgā iekausējamā lampas automāta.

Elvira Pallo pie spuldžu spirālīzēšanas automāta.

Kontroliere Helēna Haritonova un spuldžu iesainotāja Gaļina Stajanovskaja darbā.

III ceha spirālīzētāja Līgita Streis-termane viena apkalpo 22 mašīnas. Viņa studē neklātienē Leningradas fizikas-matemātikas institūta.
L. Bļodnieka foto

Dar skaitļiem, vienkāršo spuldzīti un izdomu

Spuldzīte — nieks vien ir, vai ne? Un tomēr: kas šodien bez tās varētu iztikt, bez šī nieciņa? Nav jau aiz kalniem diena, kad petrolejas lampu noliks pie malas arī pēdējā lauku sēta, kuru pieslēgs elektriskās strāvas tīklam. Vai jūs zināt, cik jau šodien Latvijā patērē spuldžu?

Skaitis nav mazais: izrādās, ka Latvijas iedzīvotājiem, iestādēm un organizācijām pietiek apmēram ar septiņiem miljoniem spuldžu gadā. Un uz visām tām ir burti RESR (Rīgas Elektrospludžu rūpnīca).

Katru dienu rūpnīcā «pie-dzimst» 220 000—240 000 jaunu spuldžu. Ko tas nozīmē? RESR ļaudīm pietiek pastrādāt kādas 8—9 dienas, un katrs mūsu republikas iedzīvotājs (tai skaitā arī zidainis) saņemtu vienu spuldzi. Starp citu, patlaban katrs cilvēks pie mums var iegādāties vismaz 25 spuldzes. To jau nemaz tepat republikā nevar notērēt, jo vienas spuldzes normālais degšanas ilgums ir 1000 stundu.

Tāpēc, lūk, RESR spuldzes deg milzīgajos KPFSR plašumos — no Baltijas piekrastes līdz pat Klusajam okeānam, deg Baltkrievijas, Lietuvas, Igaunijas dzīvokļos, deg dienvidos, tālajos ziemeļos. Un cik daudz spuldžu braukā dienām un naktīm pa mūsu ceļiem! Marka RESR ir uz neskaitāmām automobiļu spuldzēm un uz zemsprieguma vietējās apgaismošanas spuldzēm (12 un 36 voltu spriegumam), kas tiek eksportētas arī uz ārzemēm.

220 000 spuldžu dienā! ... Arī Rīgas spuldzītei ir sava vēsture. Pirmo tādu Latvijā izgatavoja tikai pirms 30 gadiem — 1928. gadā Pasta un telegrāfa departamenta galvenajās darbnīcās (tā toreiz sauca vēlāko rūpnīcu VEF). Pareizāk gan būtu teikt nevis izgatavoja, bet samontēja, jo visus materiālus un pusfabrikātus to-

reiz ievada no ārzemēm — kolbas, stikla caurulītes, ķīmikālijas, cokolus un elektrodus no Austrijas un Vācijas, bet volframu un molibdenu no Holandes un Zviedrijas.

Vai atceraties bijušo ultramarīna krāsu fabriku Vecmilgrāvī? Pareizāk sakot, tur bija palikušas tikai drupas, gadu gaitā kaut cik vesels saglabājies tikai viens ceha korpusis. Un, lūk, — tur pirms kādiem deviņiem gadiem noorganizeja RESR. Astoņu gadu laikā rūpnīca jau gandrīz sasniegusi savu projektēto jaudu, bet vēl tur cels un cels — visādas ražošanas palīgēkas, dzīvokļus, komunālās apkalpes telpas...

Devīto gadu darba ritmā dreb RESR korpusi. Aizmirsts laiks, kad rūpnīcas ļaudis un to produkciju bieži vien pieminēja ar pārmētiem. Ai, cik daudz bija šo pārmēti!

Bet kas bijis — izbijis. Šodien elektrospludžu ražotāji jau «dik-tē» toni pārējo labāko uzņēmumu kolektīviem. 18. februārī viņi pieņēma aicinājumu visiem Padomju Savienības uzņēmumiem tuvināt zinātni ražošanai, izstrādājot rūpnīcā zinātnu kandidātu disertācijas, diplomdarbus. Trīs mēnešus vēlāk viņi aicināja visus republikas strādniekus un inženiertehniskos darbiniekus radīt republikānisko septiņgades fondu. Tā tas ir.

Bet ko var redzēt vienīgi rūpnīcas speciālajā konstruktoru birojā no tā, kas pagaidām vēl nav atrodams veikalos?

O, šo to var redzēt gan! Ir zināms, ka nav labi, ja elektriskā gaisma spīd jums tieši acīs. Bet ne jau vienmēr un visur var lietot, piemēram, galdā lampas, kas neļauj gaismas stariem krist tieši acīs. Un rūpnīcas konstruktori tagad veido spuldzes ar tā sauktajiem difūziem atstarotājiem — spuldzes iekšienē uz stikla ir no-

klāts baltas krāsas slānis, kas spējīgs virzīt gaismu noteiktā virzienā, praktiski izkliedējot to.

Darba vietām, piemēram, derēs tās spuldzes, kurām ar balto krāsu būs noklāta spuldžu augšdaļa un gaisma tiks virzīta uz leju, kur tā vienmērīgi apgaismos vajadzīgo laukumu.

Jauna veida spuldzes saņems arī ielas. Tās dos tikpat daudz gaismas kā tagadējās, bet to mūžs būs divas reizes garāks — no 2000 līdz 2500 stundām. Tas nozīmē, ka, nerunājot par ekonomiju vispār, divas reizes retāk iznāks kāpt stabos, lai mainītu izdegušās spuldzes.

Skolas saņems īpašas spuldzes, kurām ar balto krāsu būs noklāta tikai apakšējā daļa. Visa gaisma tiks virzīta pret griestiem (tiem, protams, jābūt baltiem), un skolnieka grāmatas, burtnīcas un acis sasniegs tikai no griestiem atstarotā izkliedētā gaisma.

Nu un parastās apgaismošanas spuldzes, vai tās paliks tās pašas? Nebūt ne — patērējot tādu pašu enerģijas daudzumu, spuldzes turpmāk dos par 10 līdz 25 procentiem vairāk gaismas nekā tagad. Citiem vārdiem sakot — sārūks rēķins par patērēto enerģiju, kas jāmaksā ikreiz. Viena no šādām uzlabotām spuldzēm, ko rūpnīca sākusī jau ražot, ir 40 vatu spuldze 220 voltu spriegumam.

Mariana Afonicka ar fotoelementu palīdzību pārbauda spuldzes gaismas parametrus.

Patikamu pārsteigumu rūpnīca gatavo arī automobilistiem un fotogrāfiem — ja tagad autospuldzēm vajadzēja degt 200 stundas, tad turpmāk tās degs divas līdz trīs reizes ilgāk, bet fotoamatieri saņems īpašas spuldzes fotografēšanai. Tās būs vienkāršas, ar ļoti lielu gaismas plūsmu, sinhronizētas (ar fotoaparātu) un lētākas nekā tās, kas jau tagad ir pārdošanā. Būs arī speciālas spuldzes palielinātājiem.

Bet, ja jums ievajadzēsies kādā telpā iznīcināt blaktis, blusas un citus kaitēkļus, arī tad jums palīdzēs RESR ražotās speciālās spuldzes. Pietiks uz zināmu laiku iedzīvināt šīs spuldzes, un jūs tiksit vaļā no nelūgtajiem viesiem labāk, nekā «pacienājot» tos ar dažādiem pulveriem.

Pa to laiku, kamēr jūs lasāt šo aprakstu, lokomotīves atved rūpnīcā arvien jaunus vagonus ar smiltīm, dolomītu un citām izejvielām. Krāsniis, kurās nekad neizdzīst «elle» uguns», šīs izejvielas pārvēršas šķidrā stikla masā, no kuras pēc tam veido stikla kolbas. Šinī pašā laikā otrā cehā no tērauda sloksnītēm top spuldžu cokoli, bet trešā cehā uz molibdena stieplēm tiek uztiiti volframa pavedieni, izveidojot spuldžu spirāles. Pēc tam visas šīs sastāvdaļas «satiekas» montāžas cehā, kur tās ar gāzes liesmu sakausē vienā veselā spuldzē.

Cik ilgi jūs lasījāt šo aprakstu? Kādas desmit minūtes? Nu, lūk, — bet šinī laikā montāžas cehā «nāca pasaulē» 2500 jaunas spuldzes. Un uz tām visām ir burti RESR. Tādi paši, kā uz tās spuldzes, kuras gaismā jūs varbūt lasījāt šo aprakstu.

A. Ledņiš

TIRGOŠIMIES!

TANKKUĢI VAGO JŪRAS

Lai uzzinātu, kā tirgojas mūsu zeme ar citām valstīm, vispirms dosimies uz Smoļenskas laukumu Maskavā, augstceltnes divpadsmitajā stāvā pie «Sojuzneftesport» priekšsēdētāja b. Gurova.

— Vai ziņojums gatavs? — Ar šiem vārdiem sāk savu darba dienu Jevgeņijs Gurovs. Šis ziņojums vēsti, kā veicas naftas iekraušana Padomju Savienības ostās eksportam uz citām zemēm. Tuapsē, Novorosijskā, Odesā un Batumi stāv septiņpadsmit tankkuģu ar naftu un naftas produktu kravu. Uz kurieni tie aizved padomju naftu? Lasām: Maroka, Urugvaja, Vācijas Federatīvā Republika, Lielbritānija, Zviedrija, Islande, Apvienotā Arābu Republika, Itālija, Francija, Somija, Vācijas Demokrātiskā Republika...

Tā katru dienu no padomju ostām aizpeld pieci, seši vai septiņi tankkuģi ar naftu un tāpat katru dienu ostās un robežstacijās stāv desmitiem tūkstošu cisterņu ar eksportam nozīmēto kravu.

Naftas tirdzniecība ar kapitālistiskajām zemēm pēdējo septiņu gadu laikā pieaugusi gandrīz desmitkārtīgi, īpaši šis gads iezīmējas ar lielām perspektīvām. Tā Zviedrija dubultojusi savus iepirkumus: ir noslēgti kontrakti ar

ievērojamo koncernu «Unson», ar zviedru kooperatīvu apvienību «Oil Consumer» un citām firmām. Tāpat vairāk nekā divas reizes pieaudzis arī eksports uz Itāliju.

Sai pašā laikā Gurovs saņem telegramu:

— No Kopenhāgenas, dāņu firmas «Oilsmith» īpašniekiem.

Viņi bijuši Maskavā un iepirkuši 150.000 tonnu mazuta. Lūk, ko raksta Bergensona un Petersena kungu:

«Vakar, atgriezušies pēc patikamā ceļojuma, mēs izmantojam gadījumu, lai pateiktos Jums par sirsniņo uzņemšanu un viesmīlību.»

Jevgeņijs Gurovs pastāstīja arī, ka līdz pēdējam laikam dāņu tirgu bija monopolizējuši lielākie naftas koncerni un tiem bija izdevies noturēt te augstākas cenas naftas produktiem nekā Zviedrijā, kur ir neatkarīgas firmas. Bet līdzko dāņi uzsāka sarunas par padomju naftas piegādi, koncerni tūlīt pasteidzās pazemināt savas cenas.

Gadījums dāņu tirgū izskaidro arī to, kāpēc daudzu kapitālistisko valstu veikalnieku aprindās parāda tik lielu ieinteresētību tirdzniecībā ar mums.

— Bet runas par izdaudināto «dempingu»?

— Nesen mani intervēja kāds angļu žurnālists un uzdeva šo jautājumu. Es atbildēju viņam ar N. S. Hruščova vārdiem:

«Mēs kategoriski nostājamies pret dempingu, esam par taisnīgām cenām. Padomju Savienība tirgojas uz starptautisko cenu bāzes. Mūsu interesēs nav pārdot par pazeminātām cenām preces, kurās ielikts padomju cilvēku darbs.»

Fabulu par «padomju dempingu» izvilka dienas gaismā jau pazīstamās monopolistu aprindās.

Jevgeņijs Gurovs pasniedz divus izgriezumus no starptautiskām avīzēm.

— Tagad jau raksta, ka cenas padomju naftai esot pat it kā augstākas par pasaules tirgus cenām.

Patiešām, Buenosairesas avīzes «Clarín» un «Rasson» attiecībā par naftas iepirkšanu PSRS š. g. 15. martā rakstīja, ka «cenas, kas noteiktas pēc vienošanās, pārsniedz cenas, kuras šajā laikā pastāv galvenajos pasaules tirgos».

Jevgeņijs Gurovs pasmaidīja:

— Būtībā, protams, nav ne dempinga ne augsto cenu. Padomju nafta ieguvusi vislielāko pieprasījumu tāpēc, ka tā ir augstas kvalitātes, to pārdod par normālām cenām, un vēl tāpēc, ka, iepērkot vairāk preču mūsu zemē, vairāk var pārdot arī mums, un šim nosacījumam ekonomiskā pagrimuma laikā daudzās kapitālistiskās valstīs ir svarīga loma.

Mūs pārtrauc tālsaruna no Oslo, firmas «Norexsim».

Pēc tās Gurovs izsauc vienu no saviem līdzstrādniekiem.

— Sagatavojiet kontraktu «Norexsim» firmai papildus par simt-tūkstoš tonnām mazuta. — Un mums piebilda: — Norvēģu firmas ļoti interesējas par mūsu naftu un naftas produktiem. Vispār šajā gadā pie mums, Maskavā, ieradīsies simtiem firmu un organizāciju pārstāvji kā no kapitālistiskajām, tā no sociālistiskajām valstīm.

Pēc neilga laika kabinetā ienāk

Čehoslovākijas tirdzniecības apvienības «Chemapol» ģenerāldirektors Františeks Marešs. Viņi satiekas ar Jevgeņiju Gurovu kā labi, veci biedri...

Spalvas vilciens uz kontrakta-- un darījums noslēgts.

VESTIS NO LONDONAS UN PARIZES

Vissavienības «Tehmašimport» aizņemta ar komplekso un ķīmiskās rūpniecības aparāturu iepirkumiem daudzās zemēs par ievērojamām summām.

Ar desmitiem ASV, Anglijas, Rietumvācijas, Francijas, Sveices, Beļģijas, Itālijas, Zviedrijas un Somijas firmām, ar visām demokrātiskajām valstīm tiek noslēgti līgumi par ķīmisko rūpniecību uzstādīšanu Padomju Savienībā, par to apgādi ar lielākām iekārtām un ierīcēm.

Pieci angļi ar misteru Ralfu Čailzu priekšgalā pārstāvēja Anglijas mašīnbūvniecības kompāniju «Platt-Brothers». Tie saskaņoja ar padomju speciālistiem tehniskos jautājumus par iekārtas uz-

stādīšanu sintētiskās šķiedras izstrādājumu rūpnīcai ar piecdesmit tūkstoš vārpstīņu lielu jaudu.

«Tehmašimport» priekšsēdētāja vietnieks Sergejs Smirnovs paskaidroja:

— Mūs šajā gadījumā īpaši interesē trīs lietas: kvalitāte, — tai jābūt pašai modernākajai iekārtai, — mums pieņemamas cenas un uzstādīšanas termiņi. Daļu no iekārtas gribam saņemt jau šajā gadā un visu pabeigt 1960. gadā.

— Mēs visu to uzrādīsim mūsu priekšlikumos, kurus izsūtīsim no Londonas, — atbild angļi.

— Mēs gaidām, ka tie būs interesanti. Paturiet vērā, lūdzu, ka mums ir priekšlikumi arī no citu zemju firmām — pasūtījumu saņemts tie, kas iesniegs labākos priekšlikumus, — Sergejs Stepanovičs paskaidroja.

— Ļoti priecājos, ka jums daudz piedāvājumu, — atbildēja misters Čailzs un pasmaidīja, — tad, saņemot mūsējo, jūs varēsiet labāk novērtēt tā izdevīgumu. Pirms četriem gadiem taču mēs Padomju Savienībai izpildījām vēl lielāku pasūtījumu.

— Vai tas kompānijai ir izdevīgi?

— Nav šaubu. Dabiski, tas atspoguļojas mūsu ražošanas pacēlumā, iestāžu slodzēs un iedzīvotāju nodarbinātībā.

No dažādām valstīm padomju ostās pienāk iekārtas ķīmiskajai rūpniecībai. Un vēl vairāk sagaidāms tuvākajos mēnešos. Amerikāņu firma «Intertakes Corporation» uzstādīs trīs iekārtu komplektus mākslīgo kažokādu rūpniecībai, Rietumvācijas firma «Bayer» Padomju Savienībai gatavo divas rūpniecības iekārtas putugumijas ražošanai mēbeļrūpniecības vajadzībām.

Leņina miera prēmijas laureāts Aivors Montegi, angļu publicists, kinoscenārists un režisors, savā runā atzīmēja, ka pirms dažiem gadiem viņa scenāriju noraidīja tāpēc, ka attiecīgā studija bija cieši saistīta ar ievērojamā Anglijas mākslīgās šķiedras koncernu un tie necieta miera kustības piekritējus. Bet tagad «Times» slejās, blakus paziņojumam par Leņina miera prēmiju piešķiršanu, var lasīt, ka šis pats koncerns ar padomju «Tehmašimport» kārtu tirdznieciskas sarunas par lielu iekārtu uzstādīšanu Padomju Savienībā mākslīgās šķiedras ražošanai.

«Tehmašimport» priekšsēdētājs Vlass Kļencovs kopā ar speciālistu grupu kārtu tirdznieciskos darījumus ar firmām Rietumvācijā, Francijā, noslēgts kontrakts ar firmu «BASF» par kompleksas iekārtas uzstādīšanu acetilēna ražošanai, ar firmu «Zimmer» par iekārtu neplastificēta polihlorvinīla filmu ražošanai.

Tuvākajās dienās izbrauks arī cukurrūpniecības speciālisti. Padomju Savienība iepērk iekārtas dažiem desmitiem cukurfabrikām. To lielāko daļu piegādās Polijas Tautas Republika un Čehoslovākijas Republika. Dažām rūpnīcām, no kurām katrai vajadzēs pārstrādāt pa 5000 tonnu biešu diennakti, pasūtījumi par iekārtu izgatavošanu tiks nodoti kapitālistisko valstu firmām, izsniedzot tām kredītus. Piekrišanu izteikuši jau Anglijas, Rietumvācijas, Francijas un Austrijas tirdzniecības pārstāvji un turp uz sarunām dosies mūsu cukurrūpniecības speciālisti.

PADOMJU MAŠINU CEĻI

Itāļu firmas «Capitini» direktoru sinjoru Pjero Kapitīni un firmas akcionāru sinjoru Hancu Matčeku mēs satikām «Pravdas» tipogrāfijā. Firma «Capitini» interesējas par poligrāfijas iekārtu, īpaši salikuma un burtu atļējuma mašīnām. Tās patiešām izrādījās pirmklasīgas, bet sinjori gribēja apskatīt tās darbā un pie viena iepazīties ar lielisko «Pravdas» izdevniecības tipogrāfiju.

Tai pašā dienā Pjero Kapitīni kopā ar Vissavienības «Mašīnoeksport» priekšsēdētāju Viktoru Rodnovu parakstīja pārstāvniecības vienošanos par to, ka firma «Capitini» uzņemas padomju poligrāfisko mašīnu pārdošanu, un tāpat kontraktu par nedaudzu šo mašīnu iepirkšanu.

Mašīnas ar marku «Izgotovļeno v CCCP» iemantojušas labu slavu.

— Kādas tad padomju mašīnas un iekārtas iet uz ārzemēm?

Uz šo jautājumu V. Rodnovs atbildēja:

— Mēs eksportējam naftas rūp-

niecības mašīnas, elektrotehnikas, kalnu-šahtu, enerģētikas, ceļkrānu-transporta un citas mašīnas un iekārtas.

Pēdējos gados pārdodam mūsu mašīnas arī augsti attīstītām industriālām zemēm. Mūsu klienti ir ASV, VFR, Francijas, Austrijas un Itālijas firmas. «Mašīno-eksports» izsūta mūsu iekārtas uz četrdesmit divām valstīm. Patēlcoties mūsu mašīnbūves rūpnīcu izstrādājumu augstajai kvalitātei, pieprasījums pēc tām pasaules tirgū stipri pieaudzis. Tagad mums ir tirdzniecības sakari ar vairāk nekā 500 kapitālistisko valstu firmām.

PLAŠAM PATĒRIŅAM

Nebeidzams ir arī to preču saraksts, ar kurām tirgojas Vissavienības eksporta-importa apvienība «Raznoeksports». Vieni kuģi atved tās no aizjūras zemēm padomju jaudīm, citi pārpeld jūras un okeānus, lai iepieciētu ar padomju izstrādājumiem tālo zemju iedzīvotājus.

Kas tie par izstrādājumiem?

— Visdažādākie. Simtiem tūkstošu padomju velosipēdu pārloč zemēm no Indijas līdz Grieķijai, padomju stiklu loģiem piegādā uz Kanādu un Ceilonu, krievu elektriskās lampiņas mirdz Islandes un Apvienotās Arābu Republikas mājās, bet krievu sērkokči pazīstami visā pasaulē — no Jaunzēlandes līdz Dienvidāfrikai, no Etiopijas līdz Holandai.

Labu slavu pasaules tirgū ieka-

rojuši arī padomju pulksteņi. Mēs gadā eksportējam vairāk nekā vienu miljonu pulksteņu.

— Tāpat pieaudzis patēriņa priekšmetu imports. So preču izvedums no 1955. līdz 1958. gadam palielinājies gandrīz četras reizes, — saka «Raznoeksports» priekšsēdētāja vietnieks V. K. Krutikovs.

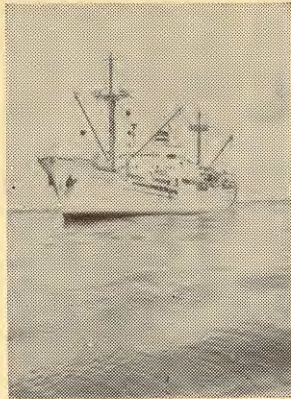
Sajā gadā mūsu veikalos būs daudz gatavu apģērbu no Čehoslovākijas Republikas un Ķīnas Tautas Republikas. Tai skaitā gabardina mēteļi vīriešiem un sievietēm; daudz sieviešu kleitu, kostīmu un veļas atsūtīs mums Vācijas Demokrātiskā Republika, tā ka padomju patērētāji varēs pirkt visdažādākās ārzemju preces, ieskaitot pat visjaunākā fasona dāmu cepures.

... Plaši izvērsusies mūsu zemes tirdzniecība ar visām pasaulē valstīm — abpusēji izdevīga tirdzniecība.

Arvien vairāk un vairāk piekritēju visos kontinentos ir saprāta diktētai prasībai:

— Tirdzinosimies taču!

Pēc J. Milecka raksta žurnālā «Ogonok».

Atlantijas ekspedīcija

Ģeogrāfijas PSRS Zinātņu akadēmijas ekspedīcijas

dalībnieks ČESLAVS RAMUCKS

«Mihails Lomonosovs» ir flagmankuģis PSRS Zinātņu akadēmijas flotē. Tas būvēts Rostokā (VDR) pēc padomju inženieru projektiem. Šis komfortabls kuģis ir savdabīga, peldoša zinātniski pētnieciska iestāde ar daudzām laboratorijām. Uz klāja iekārtota sarežģīta aparātūra hidroloģiskiem un aeroloģiskiem novērojumiem. Visjaunākās navigācijas ierīces — eholoti, radiolokatori u. c. atļauj izdarīt pētījumus arī sliktos meteoroloģiskos apstākļos un lielos okeāna dziļumos.

Saskaņā ar Starptautiskā ģeofiziskā gada programmu, «Mihaila Lomonosova» zinātniskajam kolektīvam bija jāpētī Atlantijas okeāna ziemeļu daļa, sešreiz to šķērsojot ziemeļrietumu virzienā. Rietumos pētījumu zonas robeža sniedzās gar Kanādas krastiem, austrumos līdz Anglijai un Spānijai.

Pirmo reizi okeanogrāfijas vēsturē pētījumus izdarīja tik grandiozos apmēros, piedaloties simtiem zinātnisku darbinieku, kas strādāja uz vairāk nekā diviem desmitiem ekspedīcijas kuģu. Padomju Savienības zinātniskajā Atlantikas flotē bez flagmaņa «Mihails Lomonosovs» bija vēl «Sevastopole», «Ekvators», «Vitjazs», «Oba» un vairāki citi mazāki kuģi.

Atlantikas pētījumiem ir liela zinātniska un praktiska nozīme. Piepolārā zonā savstarpēji iedarbojas siltās un aukstās okeāna straumes, iespaidojot daudz Eiropas, Āzijas un Amerikas zemju klimatu. Bez tam šo rajonu šķērso starptautiski kuģu ceļi, te rodams bagātīgs zvejas vietas.

Kuģa «Mihails Lomonosovs» pēdējā ekspedīcija notika ziemas vētru mēnešos. Strādāt bija ļoti grūti, un tomēr pētījumi netika pārtraukti, ne vejam joņojot ar 23 metru ātrumu sekundē, ne vilņiem bangojot 10 metru augstumā. Jūrnieki un zinātniskie darbinieki piesaistījās kuģim ar trosēm, lai viņus neaizskalotu okeāna bangas. Ikdienas darbs prasīja varoņību. Reiz atgadījās tāds notikums: bangojošais okeāns norāva kādu aparātu, kura trose draudēja apvīties ap kuģa skrūvi. To uzzinājuši,

jūrnieki cits pēc cita pieteicās novērst avārijas briesmas. Bīstamajam uzdevumam beidzot izvēlējās matrozi Murašovu, kurš bez vilcināšanās nolaidās ledainajā, nemierīgajā okeānā un atbrīvoja kuģa skrūvi. Tādu vīrišķības piemēru varētu minēt daudz.

Viens no ekspedīcijas galvenajiem uzdevumiem bija izpētīt Atlantijas okeāna ūdeņu cirkulāciju. Tagad iespējams daudz precīzāk noteikt Ziemeļatlantiskās straumes ātrumu, kā arī dziļuma un platumu robežas. Okeāna austrumdaļā straumes platumu sasniedz vairāk nekā 1200 metru, kamēr rietumdaļā tā ir šaurāka. Straumes ātrums pat vēl 1000 metru dziļumā sasniedz 30—40 centimetru sekundē. Pavisam negaidīts atklājums! Jāpiebilst, ka padomju ekspedīcijas pētījumu rezultāti šai jautājumā sakrīt ar angļu zinātnieku iegūtajiem datiem.

Daudz interesantu ziņu savākuši meteorologi, kas uzlauda radiozondus līdz 30 kilometru augstumā. Hidroķīmiski konstatējuši, ka dažādos okeāna dziļumos ir ļoti daudz biogēno vielu, t. i., organismu sairšanas produktu: fosfora, slāpekļa un silīcija sāļi, kas noder par barību mikroorganismiem. Dažos okeāna rajonos lielā izplatībā atrasti ne vien augu, bet arī dzīvnieku valsts plank-

toni — lieliski barības krājumi rūpnieciski nozīmīgām zivīm. Šīs ziņas ļoti noderēs ihtiologiem un Atlantijas zvejniekiem.

Varbūt dažiem lasītājiem šķitīs neticami, ka mēs nodarbojamies ar ģeoloģijas problēmām. Bet tieši šai zinātnes nozarei tika veltīta liela uzmanība. Ar speciālu ierīci garos stobros no okeāna dibena ieguva grunts paraugus, kas ļāva izsekot tā ģeoloģiskajai vēsturei. Eholotiem fiksējot jūras dibena reljefu, izdevās atklāt vairākus lielus dziļumus un paaugstinājumus, kas līdz šim nebija atzīmēti pasaules kartēs. Pats interesantākais ir tas, ka ekspedīcija atklāja zemūdens vulkānus. Kādā okeāna rajonā tika reģistrētas spēcīgas augsnes svārstības, kas atļauj domāt, ka šajā vietā darbojas vulkāns. Nefālu no Faijana salas mums izdevās novērot aktīva vulkāna pazīmes: ar milzīgu enerģiju augstu gaisā no ūdens šāvās tvaika mutuļi. Mūsu ģeologi un mineraloģi pētīja arī vulkānisko nogulšņu sastāvu. Tiesa, šie dati vēl jāpārbauda un jāprecizē, taču atklājums pats par sevi jau ir ļoti interesants.

Tādi īsumā ir mūsu atlantiskās ekspedīcijas zinātniskā darba rezultāti. Nav šaubu, ka bagātīgo materiālu apstrāde palīdzēs atklāt vēl daudzus okeāna noslēpumus.

Zinātniskās pētniecības kuģa «Mihails Lomonosovs» laboratorijā ģeogrāfijas zinātņu kandidāts A. Iljins (no kreisās) un jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks A. Metajunikovs studē savāktos materiālus par jūras dibena reljefu.

Kuģa radiolokācijas inženieris S. Mazūrs un vec. laborante V. Pajuka izdara novērojumus ar radioteodolīta palīdzību.

I. Sjomina foto

Pilsētu vēl klāja pelēks rīts. Skaudrs rudens uzpūš savu drēgno elpu un ievaidas vārtu spraugās. Kaut kur tālumā kā nomaldījusies vabole dūc automašīna.

Pie apvāršņa vid šaura gaismas strēle. Lēni no miglas nirst rūpnīcu dūmeņi un ēku platie stāvi, bet ielu spuldzes blāv un dziest kā pēdējās nakts zvaigznes.

Aust mana pirmā darba diena!

Es eju pa ielu, kuras vidū guļ izrakts grāvis — garš, ka nevaru saredzēt gala. Vienā pusē tam stiepjas smilšu valnis, otrā — bruģa akmens gubas.

Pie veca žoga stāv balta dēļu būda, no kuras tievā skursteņa par retam izšaujas dzirksteļu aste. Es zinu, tā ir telpa, kur turpmāk ik ritus atstāšu mēteli, saņemšu darba rīkus... Un pēkšņi mani pārņem savādas jūtas. Nezinu, vai tās ir bailes vai kas cits, bet sirds krūtīs pukst tik neparasti ātri un stipri kā vēl nekad mūžā.

Pirmais, ko, būdā ieejot, redzu, ir melni apkūpējies lukturis un vēja appūstas svešu vīriešu sejas. Mirkli stāvu samulsis, tad saku, ka esmu norīkots strādāt par motorista mācekli. Brigadieris, zems un plecīgs kā šī būda, kurā esmu ienācis, atsedina sev blakus un prasa, kā mani sauc, kur dzīvoju... Es atbildu īsi un klusi, slepus vērojot viņu. Mugurā viņam cieta brezenta blūze, un kustoties tā grab kā sakaltusi āda. Uzacis garas un kuplas, un, rakstot manu uzvārdu nopluskātā piezīmju grāmatiņā, tās kustas kā divas sīkas vāveres. Pajautājis, ko līdz šim esmu darījis, viņš pieceļas un saka: — Nu ko, Indri, sāksim strādāt. — Un mēs abi izejam laukā.

Vīri jau rosās ap grāvi, un lāpstas zib kā zobeni, bet es stāvu savos vecajos skolnieka svārkos blakus ejļainajam dīzelim un klausos brigadierī, kā darbināms un kopjams dzinējs. Es cenšos būt uzmanīgs un mēģinu izprast katru viņa vārdu, tomēr daudzi no tiem man sveši un nezināmi.

Esmu saņēmis uzdevumu sagatavot bedres motora enkuriem. Vieta atzīmēta, un es bez kavēšanās triecu lauzni bruģa vilē. Kamēr laužos akmens segai cauri, darbs sokas gausi. Kantainle granīta gabali liekas saauguši savā starpā un grūti tos atdalīt vienu no otra. Jūtu, ka vaigi man sasarkuši un piere sviedros norasojuši gluži slapja. Arī delnas sūkst un gribas atlikt muguru kā pēc garas izretinātu biešu vagas. Bet bailes no brigadiera. Kas to lai zina, kur viņš pašreiz atrodas? Varbūt novēro mani?...

Kad sasniedzu smilti, sausu un vieglu kā pelnus, lauzni apmainu pret lāpstu un uz mirkli varu pamest skatienu apkārt.

Ietve no manis ir laba lēciena attālumā, un es redzu visu, kas notiek uz tās. Brižiem tur ripo bumba, un zēnu bars grūstīdamies trauc nopakaļ. Salicis zem uztūkušās somas, steidz pastnieks un nozūd apsūbējušās mājas durvis. Kāda izstīdējusi sieviete ar pušēli pie rokas iet pastaigas soli. Viņas seja paslēpusies aiz augstas, sirmas lapsādas apkakles un dzeltenas bārkstainas cepures. Manu, ka viņi apstājas un vēro mani, bet es izliekos, it kā rakšana man būtu tīrais nieks. Un pēkšņi kā sīknaudas skaņu dzirdu svešinieces balsi: — Redzi, Bubi,

šis onkulis skolā negribēja mācīties un tagad viņam visu mūžu jālauž bruģis, jāveļ akmeņi, jārok bedres...

Sie vārdi kā dzeloņi iedurstās man sirdī un aizvaino dziļi dziļi. Es gribu skriet pie viņas un pastāstīt, ka mācos par motoristu un ka skolas taku, kuru nesen minu spīrgtos rītos, neesmu aizmirsis. Tā nav atstāta un aizaugusi. Vēl šodien, kad apvāršņi degs vakara blāzma, steigšos pa to, lai gan tagad tā kļuvusi garāka un stiepjas it kā pret kalnu. Bet svešiniece negaida. Viņa nozūd ļaužu burzmā, un es tikai brižiem pamanu viņas cepuri kā vītušu saulespuķes ziedu. Acis man sariešas asaras, ka vairs neko neredzu. Kā akls grabju lāpstā smiltis un metu plecām pāri, un skumjas apņēma mani kā purva migla.

Tēva man jau sen nav. Viņš ar pirmajām kara dienām aizgāja uz fronti un krija kaut kur pie Maskavas. Es nezinu, vai viņam uz kapa kāds dēsta ziedus. Varbūt tikai rudens vējš, steigā traucot pāri, kaisa zeltītas koku lapas. Viņš karā nekļuva varonis un miera laikā nebija inženieris. Tēvs prata jaukt betona javu, mūrēt ķieģeļu sienas un dzimteni milēt stiprāk par sevi. Viņa celtie nami vēl tagad stāv ielu

TORNĀKALNA DUKA

K. ARUPS

STĀSTU KONKURSĀ APBALVOTS AR OTRO PRĒMIJU

L. SVILPES zīm.

malās kā augsti, granītā cirsti pieminekļi, un, kad eju tiem garām, rodas vēlšanās uz brīdi apstāties, noņemt cepuri un domās kavēties pie tēva.

Lai svešiniece lolo savam dēlam baltu virsvalku un mīkstas delnas. Bet kādēļ viņa nicina manu darbu? Vai esmu sliktāks par frizieri vai ārstu tikai tādēļ, ka man kājas tēva palielie zābaki un ceļgali zemēm aplipuši? Es tiecos tēva dzīves, motoru dunu un āmura spalgo troksni! Mana dzīve vēl gara kā biedru izraktais grāvis un priekšā stāv daudz saulaņu vasaras dienu un spožu ziemas rītu... Lai!...

Kad atnākusi pusdienas atpūta, sarūgtinājums mani izgāis kā dūmi vējā. Būda vīru pilna, un viņi sēž uz mucām, instrumentu kastēm, cauruļu atslēgām, bet arī man iznāk vieta, kur atlaist saspringto ķermeni un apēst mātes līdzdoto maizes šķēli. Liekas, ēdamā ir tik maz, ka nespēju remdināt izsalkumu, tomēr pie pēdējā kumosa jūtos tā paēdis, ka ūdeni dzert vien gribas.

Pēc azaida vīri kāri sasmēķē, un vīrs mūsu galvām ligo tabakas dūmu palags. Pamazām sāk vērties sarunas, un tās saaužas ar dzidru smieklu pavedienu.

Seit neskan sirēna, kas atcīnātu uz dienas otrā darba cēliena sākumu. Vīri, šķiet, jūt to savos vingrajos muskuļos un sirdī. Kā norunājuši viņi reizē pieceļas, un arī es traušos kājās. Dodamies laukā, dzirdu brigadierī sakām:

— Valdī, palīdzi tam jauneklīm nocukurot dīdži!

Valdis augumā tāds pats kā es, tikai plecu briedums savādāks. Viņš ir melnīgsnējs ar skarbu seju, un pa atpogātā virskrekla spraugu var redzēt brūni iedegušās krūtīs. Stumjot ragaino dzinēju, pamanu, ka viņa labās rokas plauksta krampjaini saraukta čokurā un lokās tikai trīs pirksti, pārējie — nedzīvi, kā no koka izdrāzti. — Kara dāvana! — domāju un novēršu skatienu. Varbūt ar savu izbrīnu sāpinu biedru?

Valdis strādā ātri un veikli. Lai kā cenšos neatpalikt no viņa, tomēr atslēga man lec uzgriežņiem pāri, un es tikai atdauzu savas vēl darba nepleradušās rokas.

Viņš jautā, kuras pilsētas puses zēns esmu. — Tornākalnietis! — es atbildu un ciešu klusu. Bet biedrs nerimstas, un viņa vaicājumi kausē manu kautrību kā pavasara saule sniega kupenu. Es stāstu par bērniību, kā pagalmā starp malkas grēdām rīpināju koka mucas stīpu, par šķūni, kurā būvēja akmensskaldāmo mašīnu, un vecasmātes pulksteni, kurš aizvietoja motoru. Visi šie gadi liekas kā ziedošas ābeles, smaržu un bišu saroņas pilnas. Pēc izstaigātā atmiņu ceļa apklustu, bet domas kā putni pacēlušās manī un lido arvien augstāk, tālāk... Es sapņoju par nākotni un jūtu sevi rīstam jaunu spēku kā ziedu pumpuru pavasarī.

— Par ko tu vēlies kļūt? — pēkšņi ieminas Valdis.

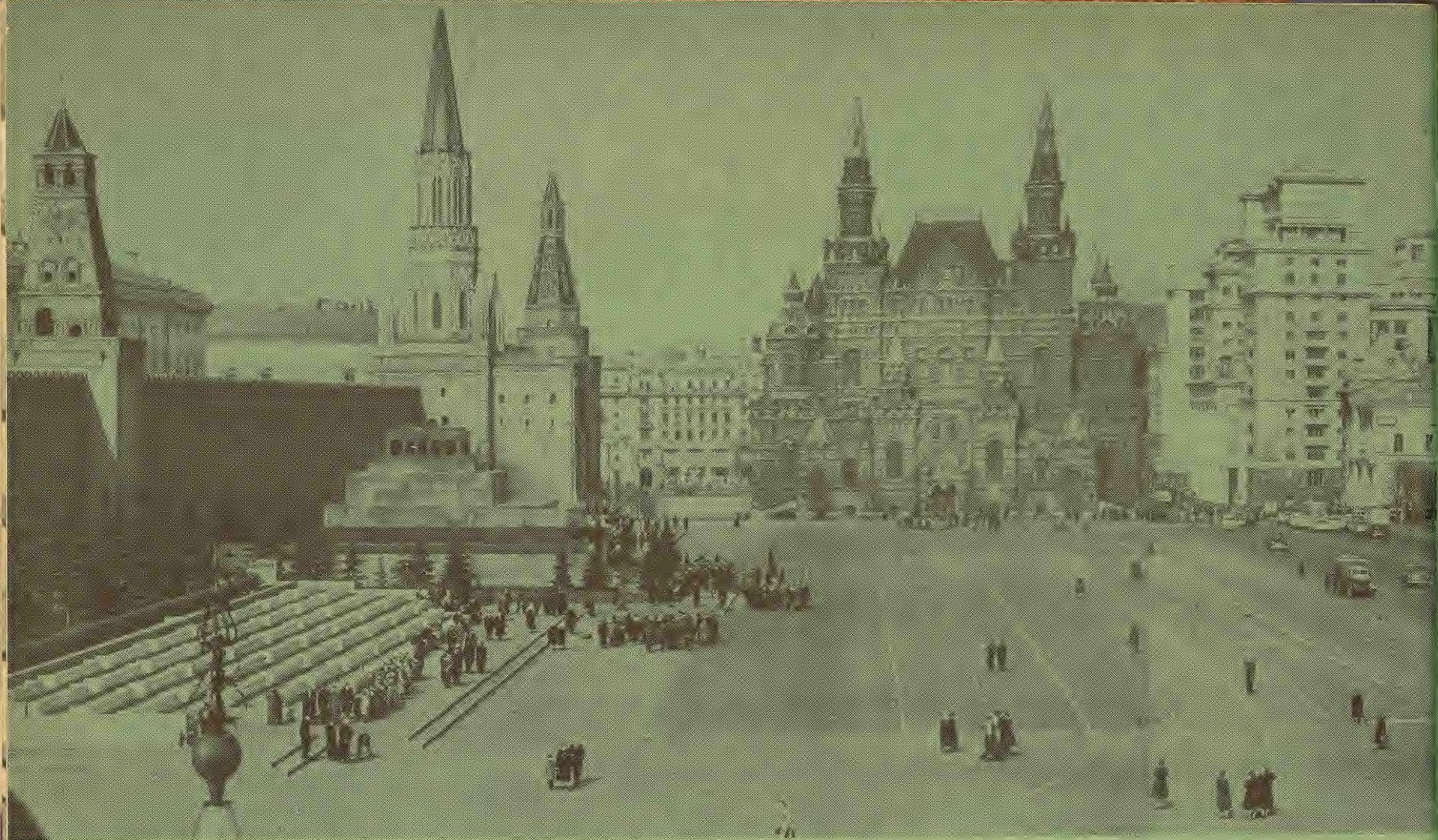
— Par motoristu, — es nedroši saku un nosarkstu.

Valdis pasmaida un kļūst domīgs. Viņš lēni aizdedzina smēķi un, pūzdams rūgtenu dūmu mutull man virsū, saka: — Tornākalna puķa! Nav viegli kļūt ne vien par inženieri, bet — par labu strādnieku arī.

Kā Daugavas ūdeņi palu laikā aiztek mana pirmā darba diena! Vēl gribējās klausīties motoru dunā, skatīties, kā dzensiksna sanēdama darbina kuprainu sūknī un sidrabaina ūdens šalts trauc no caurules gala, bet biedru delnas splež manus pirkstus tā, ka ne tikai roka, bet arī sirds kļūst silta.

Un atkal es eju pa ielu, kuras vidū guļ izrakts grāvis — garš, ka nevar saredzēt gala. Vienā pusē tam stiepjas smilšu valnis, otrā — bruģa akmens gubas. Ietves ir strādnieku pilnas kā skudru takas mežā, un viņu soļi tikpat gurdī un sirdis — līksmas kā man.

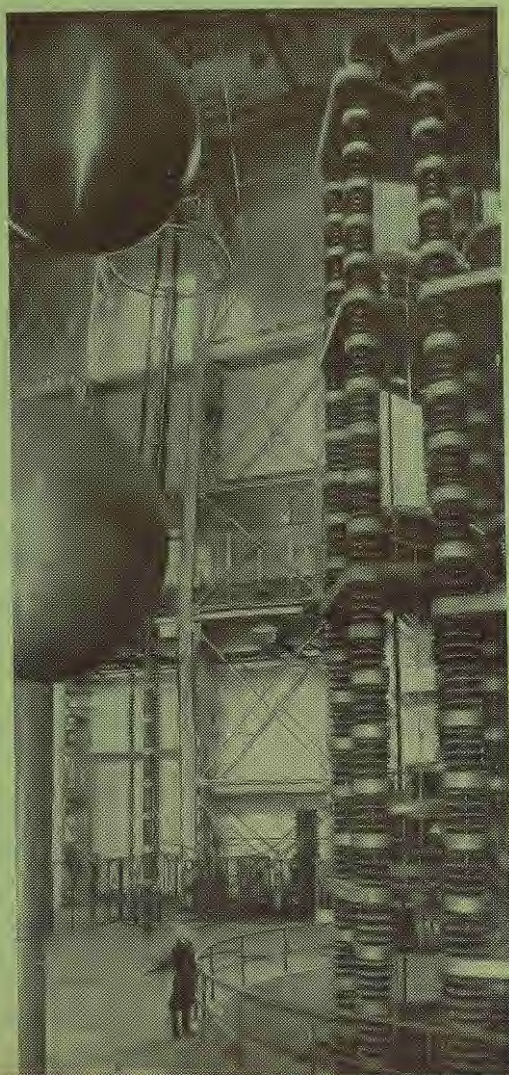
Cik mazs šķiet cilvēks, kas šajā attēlā stāv blakus augstsprieguma aparāturai. Vissaviembas Elektrotehniskajā institūtā ir īpaša zāle, kur 300 un pat 500 tūkstoš voltu nav nekāds lielais spriegums. Šeit spriegumus mēro jau miljonus voltu, jo, septiņgadī realizējot, būs nepieciešamas arvien jaunas un jaunas elektriskās strāvas līnijas, kur spriegumi kāps arvien augstāk un augstāk. Un tas nozīmē, ka šiem spriegumiem būs jāgatavo jauna, unikāla, līdz šim vēl nebijusi aparātūra.

Šo meiteni sauc Svetlana un vācu ilustrētais žurnāls «Neue Berliner Illustrierte» tai nav zēlojis gandrīz veselu lappusi. Ne jau tikai šīs meitenes dēļ, bet tāpēc, ka viņa pieder slavenajam Valsts Akadēmiskajam krievu korim, kas nesēn ar lieliem panākumiem viesojās Berlīnē. Tā arī Svetlana kļuva populāra Vācijā.

Maskavā atvērts jauns veikals «Kinoamatieris». Šeit var dabūt kinoaparātus, 16/18 mm platas filmas. Šeit var dabūt visu, kas nepieciešams «pašmāju» filmas radīšanai un demonstrēšanai.

Vai nebūtu jauki, ja tāds veikals atvērtos arī pie mums, piemēram, Rīgā? Tam apmeklētāju netrūktu tāpat kā Maskavas veikalam.

Fotoaparāti un to «produkcija» ģimenes albumos ir skaista lieta. Bet pavisam citas iespējas iemūžināt

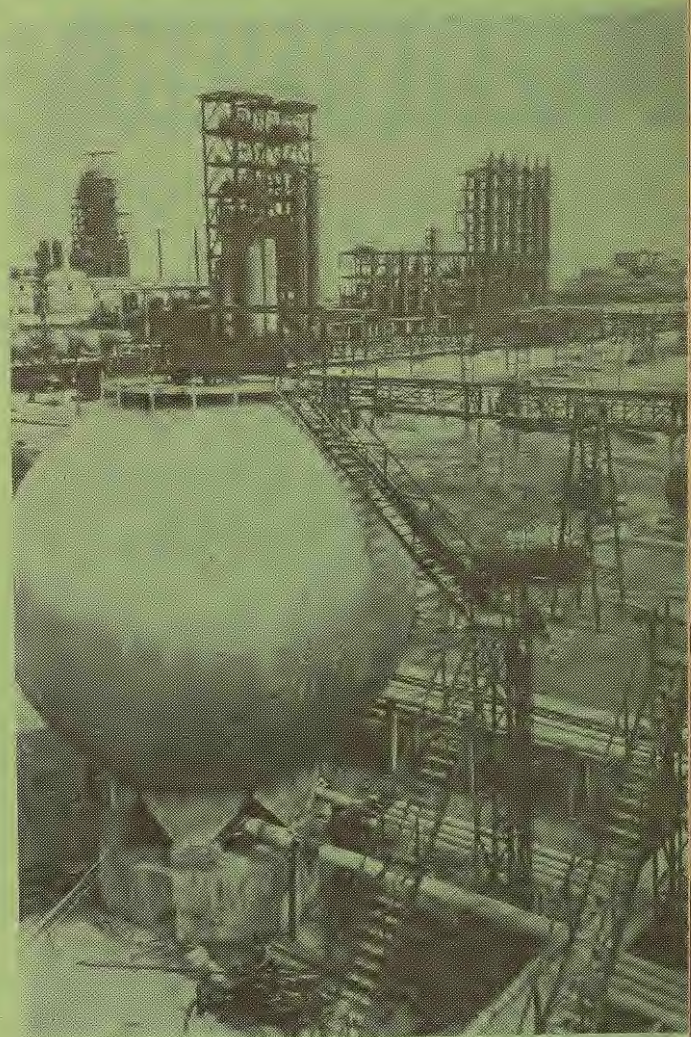

MŪSU ZEME UN LAUKUMS

— Te, lūk, ir Sarkanā laukuma kopskaits. Kāds plāsums, kāds vēriens! Bet kāds vēriens bija arī tiem pasākumiem, kas gadu gaitā dzimuši šeit, Sarkanajā laukumā. Tā nav nejaušība, bet mūsu laikmeta simbols, ka tieši šeit atrodas tā cilvēka mauzolejs, kura idejas vada šodien jau gandrīz miljardu cilvēku, kas savās zemēs rada jaunu pasauli uz jaunas sabiedriskas iekārtas pamatiem.

skaistus izbraukumus, ģimenes svīnības vai bērnu pirmos soļus un izdarības, — pašdarināta filma, kuru pēc tam var demonstrēt pazīnu un draugu pulkā, tā vēlreiz pārdzīvojot skaistus un humoristiskus brīžus. Bez tam šī aizraušānās ar pašu uzņemtām filmām attīsta gaumi un, veiksmes gadījumos, kuri pēc kāda laika neizpaliek, — rada daudz prieka.

Jūsu priekšā ir ķīmijas gigants. Pagaidām to ap-tyer sastatnes, bet šajā septiņgadē tam jāsākas darbā. Tā produkciju — superiostātu — saņems lauki. Šī giganta dzimšanas vieta ir Azerbaidžānas PSR, Sumgaita. Tuvākajos gados šī pilsēta kļūs par lielu ķīmijas rūpniecības centru: mākslīgie mēsli, sintētiskais kaučuks, mākslīgās šķiedras un tā tālāk...

55 minūtes šī lidmašīna jūs no Ļeņingradas aizved uz Maskavu vai no Maskavas uz Ļeņingradu. Šis jaunās pasažieru lidmašīnas tips ir «TU-104 B». Ja «TU-104» varēja pacelt gaisā 50 pasažierus, tad šis gaisa lainers uzņem 100 pasažierus. Lieliem soļiem iet mūsu civilā aviācija uz priekšu. Un tas arī ir saprotams: industrijas lielvalsts nevar attīstīties, neveidojot savu modernu gaisa transportu.

DAŽI

JAUNI

AVOTI

PAR

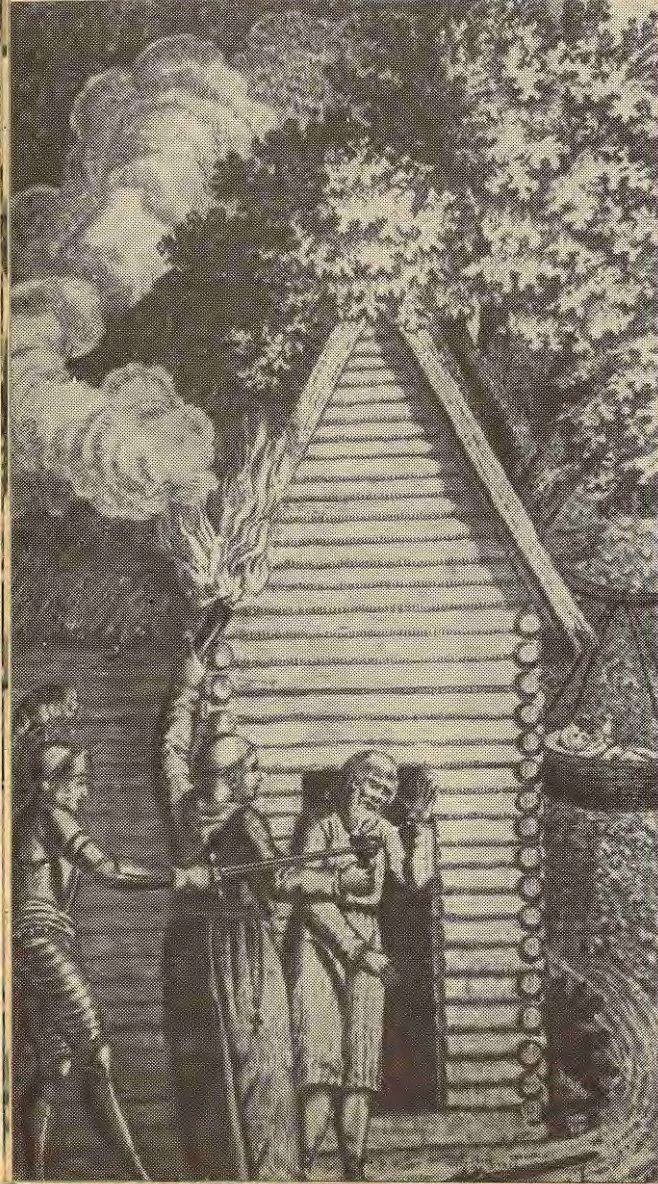
G. MERKELA

"LATVIEŠIEM"

Garlība Merķeļa grāmata «Latvieši» lasītāju vairākumam diezgan pazīstama. Latviešu tautas rakstniecībā, tāpat vēstures zinātnē un žurnālistikā tai bijusi ievērojama ietekme, un dažas Merķeļa izteiktās atziņas kļuvas par «dzelzs inventāru».

Savu darbu «Latvieši» Merķelis iespieda vācu valodā 1796. gada rudenī Leipcigā. Vācijā šī grā-

«Latviešu» pirmizdevumam pievienotā nezināma mākslinieka gravūra ar parakstu «Latviešu vēsture». Gravūra attēlo latviešu kristīšanu ar «uguni un zobenu».

mata drīz vien gūst sabiedrības ievērtību. Lielās franču buržuāziskās revolūcijas tuvajā atblāzmā Vācijā bija labvēlīgi apstākļi šāda darba atzinīgai uztverei. Pat samērā konservatīvais vācu žurnāls «Teoloģijas annāles» 1797. gada sākumā par Merķeļa grāmatu ievietoja cildinošu atsauksmi. Nodajā «Ziņas no Vidzemes» lasām: «Beidzot vienam cilvēkam draugam bijusi drosmes publiski un ļoti iespaidīgi ķerties pie visrēbīgākā veidā apspiestajiem saviem līdzbrāļiem — nabaga latviešiem un igauņiem. Šis cēlais saucas Merķelis, pats ir vidzemnieks un nesen izdevis rakstu «Latvieši, sevišķi Vidzemē filosofiskā gadsimta beigās...» Lasot šo grāmatu, sirsnīga līdzjūtība mainās ar sīvu niknumu. Jābrīnās, ka cilvēki, līdzīgi Vidzemes muižniekiem, kas izvirza lielas pretenzijas uz izglītību, morāli, humanitāti un pat jūtību, var tik neļēdīgā veidā apieties ar saviem līdzcilvēkiem. Ar vārdu sakot, ir pilnīga taisnība, ka Rietumindijas vergi nēģeri, salīdzinot ar latviešiem, dzīvo tīri spīdoši.»

Atsauksmē liela vērtība pievērsta Merķeļa «Latviešos» ievietotajam pielikumam «Īss Vidzemes lauku mācītāju raksturojums». Žurnāls pievienojas Merķeļa sniegtajam Vidzemes mācītāju aprakstam un atzīst, ka Vidzemes mācītāji latviešu zemniekiem nepalīdz un tos neatbalsta, jo — «mācītāji paši ir lielkungi (tā tiek saukti turienes muižnieki) un tik jauni lielkungi, ka viņu muižas, sakarā ar spīdzināto dzimcilvēku aizbēgšanu, ir cilvēku tukšākas nekā privātmuižas... Gandrīz katrs mācītājs pamet studijas, fiktīdž zemnieki, vai pareizāki — muižnieki, kas ietekmē zemniekus ar pātagu, to ievēl draudzē par mācītāju. Tad tas tikai skatās, lai viņa ļaudis, ar kuriem tas apietas ļoti nežēlīgi, skūpstītu viņa svārkus un lai viņš iegūtu pēc iespējas lielāku peļņu un saņemtu gadā 500—1000 dukātus (smalki dvēseju gan!)...»

Arī pazīstamais vācu apgaismotājs J. G. Herders 1797. gadā atzinīgi atsauca par Merķeļa «Latviešiem». Herders atzīmē, ka Merķelis «ir slavēni pazīstams ar patriotisku rakstu «Latvieši, sevišķi Vidzemē, etc.» «Viņš ir vidzemnieku tautas dzimtbūšanas postu attēlojis tik sirdi aizgrābjoši, ka viņš ne tikai Vācijā ieguva piekrišanu un uzslavu (ļoti maz apmierinošs atalgojums), bet ka viņa raksts jau sasniedzis labus rezultātus tur, kur tam vajadzēja iedarboties.»

Herders tomēr bija maldījies. Ja Vācijā Merķeļa «Latviešiem» tika veltītas cildinošas atsauksmes, tad Rīgā šo darbu saņēma ar citādām jūtām. Vispirms bija grūtības šo darbu ievest un izplatīt. Jau Lielās franču revolūcijas sākumā Katrīna II uzdeva Vidzemes ģenerālgubernatoram G. Braunam raudzīties, lai caur Rīgu Krievijā nevestu revolucionāra saturs grāmatas. Robežu pāreju punktus, tāpat uz ostā ienākušiem kuģiem izdarīja ievadamo grāmatu pārbaudi. Raksturīgs ir gadījums ar diviem krievu studentiem, kas 1792. gada pavasarī atgriezās dzimtenē no Getingenas universitātes caur Berlīni un Rīgu. Krievijas sūtni Berlīnē brīdināja, Katrīna II par šiem studentiem rakstīja uz Rīgu Braunam: «Pastāv aizdomas par viņu aplamiem principiem un mācībām, kā arī par nodomu izplatīt Krievijā šī jaunuma sēklu.» Katrīna II pavēlēja Braunam pārbaudīt studentu grāmatas, manuskriptus un vēstules. Brauns šo rīkojumu izpildīja ar pašesu centību un savā ziņojumā no Rīgas rakstīja: «Studentiem muitas apskatē atņemtās grāmatas latīņu un vācu valodā, tāpat universitātes lekciju piezīmes. Lai neceltos pārpratumus un neatstātu nepamanītu ko svarīgu, nosūtītu to visu Jūsu augstībai caurskatīšanai. Studenti pagaidām aizturēti, paskaidrojot, ka šeit nav latīņu un vācu valodas lietpratēju.» Šāda motivācija bija visai nepārliciešana, jo Rīgā bija pietiekami daudz visai vācu un latīņu valodas pratēju. Tomēr Brauns neinteresēja, ko domāja aizturētie studenti. Pēc vairāk nekā divām nedēļām Braunam pienāca Katrīnas II lakoniska pavēle: «Pavēlam Rīgā aizturētos studentus atsūtīt drošā apsardzībā uz Pēterburgu.» Brauns to, protams, steidzīgi izpildīja.

Pastāvot šādām bailēm no «revolūcijas sēklas» izplatīšanās Krievijā, ārzemju grāmatu ieplūšana Rīgā tika ierobežota, kaut gan antirevolucionāras grāmatas un žurnālus, kas kritizēja revolūciju, ievada samērā netraucēti. Dažreiz šķietama revolūcijas kritika slēpa sevī arī revolūcijas propagandu. Tā Merķelis, labi zinādams Rīgas apstākļus, iespēžot Leipcigā 1796. gada rudenī «Latviešus», savas grāmatas sākumā ievietoja samērā plašu veltījumu Brauna pēctecim, Vidzemes un Igaunijas ģenerālgubernatoram kņazam Repņinam. Šai veltījumā Merķelis cildināja Repņinu, tāpat Katrīnu II, izsakot cerību, ka «nemirstīgā» Katrīna II ar vienu sa-

vu vārdu atdos laviešu un igauņu tautām pienākošos taisnību un atbrīvos no verdzības jūga vienu miljonu cilvēku. Sākumā Merķeļa grāmata «Latvieši» Rīgā tika ieviesta bez sevišķām grūtībām. Bet šīs grūtības sākās, kad ar «Latviešiem» iepazīnās Vidzemes muižnieki. Pats Merķelis 1798. gadā par to rakstīja: ««Latvieši» Vidzemē radīja sensāciju, kas pārsniedza manas sasprindzinātākās cerības un iespējams, pat grāmatas vērtību.» Vidzemes gubernators barons Pālenis, pats vietējais muižnieks un dzimcilvēku īpašnieks, no Merķeļa grāmatas jutās personiski aizskārts. Viņš pavēlēja visus Rīgā atrodamos Merķeļa «Latviešu» eksemplārus savākt un novietot guberņas arhīvā. Atsevišķus eksemplārus arhivārs izsniedza vienīgi Vidzemes muižniekiem. Pālenis uzdeva savam sekretāram, pazīstamajam Rīgas advokātam G. S. Brašam — kas arī bija Vidzemes muižnieks — izstrādāt Merķelim pretrakstu. Tomēr pagāja vesels gads, līdz Vācijas presē sākās Braša un Merķeļa literārā divkauja. Līdz tam Vidzemes muižnieki paši saviem spēkiem mēģināja Merķeli nomelnot — Abjas muižas dzimrkungs Fr. Štelbergs pats apmeklēja Merķeli 1796. gada ziemā Veimārā un ar pirdzīgu smīnu paskaidroja, ka «Latviešos» ievietoti nepareizi fakti, proti: Abjas muižā viņa necilvēcīgās pāršanas dēļ miruši nevis divi, kā to minējis Merķelis, bet tikai viens dzimcilvēks, Leipcigā Štelbergs pateica, ka Vidzemes muižniekiem jāsametot daži tūkstoši dālderu, lai nosūtītu Merķeli kā katorznieku uz galērām.

Arī Vidzemē apstākļi mainījās uz jauno pusī: Katrīna II 1796. gada 16. septembrī izdeva Senātam personīgu ukazu, ar kuru pavēlēja iekārtoī, starp citu arī Rīgā, grāmatu cenzūru. Tomēr senāts nepaguva šo ukazu publicēt, kad 17. novembrī Katrīna II mira. Tronī nāca Pāvils J. Viņš bija vēl reakcionārs. Senāts 1797. gada 11. februārī izdeva ukazu par cenzūras ierīkosanu Krievijas dažādās vietās, starp tām arī Rīgā. Jaunnodibinātājā cenzūras valdē Rīgā par cenzoriem iecāva garīgas lietās — pareizticīgās baznīcas virspriesteri Spiridonu Tihomirovu; zinātniskās un sabiedriskās lietās — kolēģijas padomniekus Pēteri Inohodcevu un Fjodoru Tumanski; par cenzūras valdes sekretāru — baronu J. Bellinghauzenu. Rīgas pilsētas maģistrātam vietniecības valde pieprasīja ierādīt vietu «tagad un nākotnē» paredzami konfiscēto grāmatu sadedzināšanai. Uz Vidzemes muižnieku ierosinājuma cenzūras valde atzina, ka Merķeļa grāmata «Latvieši» ir «pilna ar revolucionāriem izteicieniem par Vidzemes muižnieku it kā tiranisko apiešanos ar zemniekiem.» Sakarā ar to šīs grāmatas ievēšana Krievijas impērijā tika aizliegta. Par jaunnodibinātās Rīgas cenzūras darbību 1797. gada pavasarī lasām kādā privātvēstulē: «Jaunā grāmatu cenzūra Rīgā grib būt ļoti stingra. Saskaņā ar pēdējām ziņām, kādas esmu no turienes saņēmis, grāmatas vēl netiek dedzinātas, bet konfiscētas ir šādas: Merķeļa «Latvieši, sevišķi Vidzemē»; Spectateur du Nord; vācu Panteons I sējums; Voltēra raksti; Didero «Salons»; Arhenhoica «Minerva», 1797.; Vispārtīgā vācu bibliotēka; Vispārtīgā literatūras avīze 1797.; Ģētes jaunāko rakstu 6. sējums; Vīlānda darbu 25. sējums; Poselta «Eiropas annā.es» 1797. gada janvāra burtnīca; Teoloģijas annāles, 1797.; Krinica enciklopēdijas 43. un 70. sējumi.»

Tas bija tikai sākums ārzemju grāmatu konfiscācijai Rīgā. «Teoloģijas annāles» tika konfiscētas tur ievietotās Merķeļa «Latviešu» recenzijas dēļ. Cenzors Tihomirovs savā ziņojumā par to rakstīja: «Tur ar sajūsmu atsauca par aizliegto grāmatu «Latvieši», kas pilna ar revolucionāriem principiem. Tās autoru dēvē par cilvēku mīļotāju, kas raksta, lai aizstāvētu it kā visnekrietnākā kārtā apspiestos Vidzemes zemniekus.» Cenzora mentalitāti raksturo, piemēram, viņa motivācija par K. Hilmaņa «Dānijas vēstures» konfiscāciju. Izrādās, ka autors ievadā bija atsaucies uz Voltēru, kas nepatika cenzoram: «Viņš iesaka vēsturē Voltēra stilu, kaut gan zināms, ka Voltēru vēsturi pārsabojājis.»

Rīgas cenzūras nesaudzīgo stingrību smagi izjuta ne tikai progresīvā inteliģence, bet pat Rāmuļu muižas nākošais dzimrkungs Reinholds Bērs, kurš 1797. gada vasarā rakstīja uz Jēnu savam brālim studentam: «Paldies par pūlēm pie Geblera par grāmatu pasūtīšanu. Tomēr tagad acīm redzot es tās nedabūšu lasīt, jo attiecībā uz grāmatām pie mums Vidzemē ir jauni laiki. Mūsu ķeizars ievēdis grāmatu cenzūru. Paies ilgs laiks, kamēr izcenzēs vācu grāmatas.»

Merķeļa «Latviešiem» bija arī Latvijā dedzīgi piekritēji, kas no sirds gaidīja šī darba varbūtēju

12

Die Letten

vorsüglich in Liefland

Jede des philosophischen Jahrhunderts.

Ein Beitrag zur Völker- und
Menschenkunde.

G. Merkel.

Verlag von G. Neumann, Neudamm 1897.

Leipzig, 1897.

bei Reclam's Verlag.

«Latviešu» pirmizdevuma titullapa. Kaut gan grāmata iznāca 1796. gada rudenī, uz titullapas iespiests — 1797.

Autora foto

ietekmi uz dzimtbūšanas atcelšanu. Šai ziņā raksturīga divu Latvijas studentu sarakstīšanās 1797. gadā. Viens no tiem — Liepājas tirgotāja Stobes — firmas «Stobe un Šāfs» īpašnieka dēls Fridrihs Stobe, kas atradās minētajā gadā Kēnigsbergā (tagadējā Kaļiņingradā), kur studēja tirdzniecību; otrs — Vidzemes muižas nomnieka dēls Johans Pētersens, kas pēc tēva nāves 1792. gadā bija aizbrau-

cis uz ārzemēm studēt teoloģiju. Ar Stobi Pētersens iepazīs Hallē, kur Pētersens mācījās Pedagoģiskā augstskolā. Pētersens ar Stobi bieži sarakstījās, viņu vēstulēs pieminēts arī Merkelis, kura darbu «Latvieši» abi bija lasījuši. 1797. gada 12. septembra vēstulē Stobe jautāja Pētersenam: «Vai tu pats esi runājis ar Merkeli? Kas tas ir par cilvēku? Es viņu iedomājos cēlu un spēka pilnu. Itdzīvu viņa valodai.» Pētersens no Halles savukārt jautāja Stobem, vai Vidzemē jau atcelta dzimtbūšana, par ko ziņojot Hamburgas avīzes. Uz to Stobe no Kēnigsbergas atbildēja: «Kaut jēl aostiprinātos ziņas par dzimtbūšanas atcelšanu Vidzemē. Arī man tā diena būs svēta, un vīri, kas ar tiesībām nes savas zemes dīzēlīto vārdu, tiks dzīli iekalti manā sirdī.» Tomēr Stobem bija šaubas: «Vietējās avīzes par dzimtbūšanas atcelšanu nekā neziņo. Arī no mājām par to man neraksta. Es vēlreiz paļautāšu, un ja saņemšu ziņas pirms vēstules nosūtīšanas, fūlīt rakstīšu... Par nožēlošanu man jāšaubās: vai saprāts un cilvēctība patiešām ir quvuši tādu uzvaru.» Jautājumam noskaidroties, Stobe vēlāk sarūgīnāts rakstīja: «Kas attiecas uz mūsu mīlo tēvzemi, tad varu tev droši sacīt: tiesības turēt dzimcilvēkus vēl nav atceltas.»

Atarīzoties Latvijā, Merkela piekritējiem bija jāpiedzīvo vislielākās nepatīkšanas. 1798. gada oktobrī Vidzemes gubernatoram Rihteram no Pēterburgas pienāca ģenerālprokurora P. Lopuhina rīkojums: «Uz ķe'zara pavēli studentus, kas bijuši ārzemju universitātēs — Fridrihu Stobi, Pētersenu, Leperu un Ernstu Šmerzeli nekavējoties atvest uz Pēterburgu.» Pavēles izpildīšanai sakustējās viss Baltijas administratīvais aparāts. Vidzemes gubernators Rihters novembra sākumā ziņoja Lopuhinam: «Vidzemes guberņā atrodas tikai Pētersens; par pārējiem ziņoju Kurzemes civilgubernatoram, kas atbildēja, ka pieliks visas pūles šo cilvēku sameklēšanai.» Pētersens šai laikā strādāja par māi'skolotāju kādā muižā netālu no Valkas. Viņu apcietināja un stingrā apsardzībā nosūtīja uz Pēterburgu. Laime, ka Merkelis bija ārzemēs, citādi arī viņš būtu stāģājis to pašu ceļu, pa kuru gāja viņa grāmatas lasītāji. Pat Merkela nīknākais pretinieks, Vidzemes muižnieks un hofiešas asesors G. S. Brašs, kurš bija uzsācis polemiku pret Merkela «Latviešiem», nonāca aizdomās. Kurzemes guberņas prokurors Nikolais Tihomirovs 1798. gada jūnijā ziņoja ģenerālprokuroram Aleksejam Kurakinam par Braša uz Jēnu nosūtīto pretrakstu: «Kaut arī Braša sacerējums satur tikai kāda rakstnieka vārdā Merkeli's, kurš, cik man zināms, dzīvo Saksijā, visu dēku atspēkojumu, kas otrā izdevumā vērsti pret Vidzemes muižniekiem it kā par tiranisku apiešanos ar zemniekiem, kā arī pret izteicieniem, ko Merkeli's otrā izdevumā ievietojis pret Brašu, es tomēr uzdrošinos ziņot — vai asesors Brašs nedomina aizdomas par šāda veida sarakstīšanos, jo zināms, ka Merkela pirmais izdevums tai pašā jautājumā aizliegts ieviest Krievijas impērijā. Kādā ceļā nonācis Braša rokās Merkela otrs izdevums, kuru tas paspējis atspēkot ar minētās avīzes palīdzību?»

Laiks, kad iznāca G. Merkela grāmata «Latvieši», bija viens no tumšākajiem reakcijas brīžiem cariskajā Krievijā. Tomēr, lai kā pūlējās Vidzemes muižnieki, — latviešu zemnieku ekspluatatori, verdzības un reakcijas vispadevīgākie kalpi, Garlība Merkela darbam «Latvieši» bija tā laika progresīvās cilvēces neapalīta piekrišana, un tas iezvanīja latviešu tautai jauna laikmeta rīta ausmu.

M. Stepermanis

VLADIMIRS KAIJAKS

Apvārsnis

Kad drānas, rokas, sirdi — jā, pat tā var notikt —
Mēs dzelkšnos saplosām un bezgalīgs šķiet posts,
Ir labi, ja kāds teic: — Vēl visu nesaproti,
Draugs, skaļies apvārsnos! Draugs, neaizmirsti tos!

Aiz maza veikuma, aiz klūmes esi stājies,
Bet lielums nesasniegts un plašums neskaifis
Vēl gaida daudzveidīgs, tev īsti neatklājies.
Tik pievērsis apvārsnim ņems skaifens sirdi līdz.

Kautribe

Nav tikties ar kautrību grūti —
Simts dzejojos sastapsi to:
Tur pausts, kā viscēlākās jūtas
Pa laikam tā ierobežo,

Kā maiguma vārdiem un glāstiem
Liedz kautrums uz mērķi traukt...
To var, ja tu spried pēc šiem stāstiem,
Par tikuma uzraugu saukt.

Bet vai tā nav ērmoša lieta,
Kas noskumt un pavīpsnāt liek —
Kur kautruma sarga vietā,
Vārds negants kad izsacīts tiek!

Bez kautruma nīknuma klaigas,
Lāsts, dzēliens un pārmētums...
Vai tiešām tik cēlums un maigums
Liek kautrēties mums!...

Cik ilgi dzīvo profesori?

Zviedru profesors Eriks Askupmarks publicējis pētījumus par garīga darba strādnieku mūža ilgumu. Viņš izpētījis 1957. gadā mirušu 382 universitātes pasniedzēju, vairumā profesoru, 741 tramvaju konduktora un 508 tipogrāfijas strādnieku, kā arī 700 amerikāņu profesoru mūža ilgumu un nāves cēlonus. Askupmarks konstatējis, ka zviedru profesoru caurmēra mūžs bijis 58 gadi, tramvaja konduktoru — 61 gads, tipogrāfijas strādnieku — 58 gadi, amerikāņu profesoru — 67 gadi.

Nav attaisnojies uzskats, ka intensīvs garīgs darbs, kādu veic profesori, palielinātu varbūtību saslimt ar tādām slimībām kā smadzeņu audzējiem vai asins izplūdumu smadzenēs. No 382 izpētītajiem nāves gadījumiem 151 cilvēks miris ar sirds slimībām, 53 — ar smadzeņu asinsvadu saslimšanu un tikpat daudz — ar ļaundabīgiem audzējiem, 34 miruši no elpojamu orgānu slimībām.

Kā parāda 1952. gada dati, kas attiecas uz visiem Zviedrijas ledzīvotājiem, tad visvairāk cilvēki miruši no sirds un asinsvadu slimībām, tad seko ļaundabīgi audzēji un smadzeņu asinsvadu slimības.

Aug psihiski slimo skaits

Gada sākumā Sanfrancisko notika medicīnas darbinieku konference, kurā uzstājās ASV ievērojamākie ārsti-psihiatri. Konferencē atzīmēja, ka no 175 milj. ASV ledzīvotāju apmēram 10 procentiem nepieciešama tāda vai citāda psihisko traucējumu ārstēšana. Visizplatītākā psihiskā slimība — garīgā depresija.

Pašlaik ASV pārdod apmēram 40 dažādus nomierinātājus līdzekļus. Daži no tiem uzrāda pozitīvus rezultātus tāda nervu stāvokļa uzlabošanai kā depresijai, piemēram, preparāts «Marsilid», kuru sākumā pielietoja tuberkulozes ārstniecībā, bet ko tagad plaši izmanto kā pašsajūtas uzlabotāju. Ar to ārstējušies jau 400 000 cilvēku.

Plašu pielietojumu gūst arī preparāts «Diner», kas novērš vieglu depresiju, hronisku nogurumu un galvassāpes.

Mīlestība

Man mīlestība mācījusi daudz —
To iekvēli, ar kuru pavasarī
Ik stādam vēstī saule: tagad audz!

To maigumu, kas trauslus ziedus saudz,
Kas iekopj mūsu zemes gaišos dārzus
Un baro dzīvību kā neizsīkstošs straufs.

Kas mīl, tam jābūt nomodā par dzīvi!
Kā karapulku, bruņotu un spīvu,
Sirds mīlot spēkus modri kopā sauc.

Kam mīlestība ir, tam spēka daudz.

Reizēm

Ar kokiem sastapties uz gāršu devos torīt —
Ar drukno ozolu, ar egli svinīgo;
Un sīki putni man pa ceļam sauca kori,
Ka viņi varot saprast vēlēšanos šo...

Ir reizēm klusumā tik dziļi jānolaizās,
Cik dziļi atvarā pēc pērlēs ienirt mēdz —
Var nepamanīt tos, kas steigā mīl un skaifas,
Kas kļuvis netaisnīgs vai paštaisnīgi lēts.

Ir vientulības tekās reizēm jāpastaigā,
Lai fīktu skaidrībā ar to, kas ļaudīs krāts,
Pats sev lai skaidrām acīm ieskaifītos vaigā
Un atgrīzētos pie biedriem drošs un stiprīnāts.

Lai aizkavētu vēža rašanos

Pēc desmit gadu ilgām pētījumiem gūti zināmi slēdzieni, kā apturēt žurkām vēža audzēju rašanos un turpmāko attīstību.

Vispirms zinātnieki ievēroja vēža sūnu lielo tieksmi pēc joda. Vēža sūnas atņēma Jodu gan no asinīm, gan vairogdziedzera, kam jods nepieciešams normālai darbībai, kā arī sadalot vairogdziedzera hormonu. Tad zinātnieki izpētīja, kas notiek ar Jodu tieši vēža sūnās. Izrādījās, ka vēža sūnas izlieto šo elementu, lai radītu proteīnam līdzīgu substanci — Jodu saturošu polipeptīdu. Šī viela tad uzbrūk organismā esošajām normālajām tauku sūnām, un tās sadalās. No sadalīšanās produktiem vēža sūnas iegūst seratonīnu — hormoniem līdzīgu substanci, kas, cik domājams, nepieciešams audzēja netraucētai augšanai.

Tādējādi zinātnieki eksperimentu rezultātā secināja, ka, neļaujot vēža audzējam iegūt seratonīnu, var apturēt vai vismaz aizkavēt tā augšanu.

Zinātnieki sāka meklēt vielu, kas spētu seratonīnu bloķēt. Un tādu arī atrada — dietilamīnolizīnskābi, preparātu, ko lieto ārprieta un halucināciju izsūkšanai psihisko slimību pētniecībā.

Pie žurkām rezultāti bija labi — ievadot šo vielu, audzēju attīstība palēninājās par 80—90 procentiem, bet atsevišķos gadījumos pilnīgi apstājās. Ievadot šo vielu ar vēzi nesaslīmušajās žurkās, tās vairs ar vēzi nesaslīma, tātad secinājums — ir iespējams atrast veidu, kas aptur vēža attīstību tā sākumstadijās, kā arī neļauj augt tām sūnām, kas neizbēgami paliek organismā pēc operācijas.

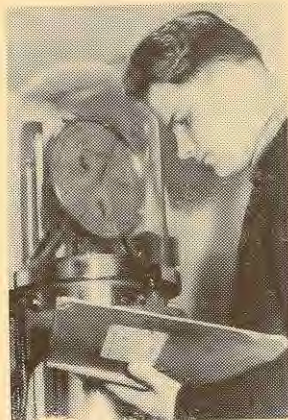
Tāču Jauno vielu pielietot cilvēkiem pagaidām nevar, jo tā jāievada organismā tādos daudzumos, kas izsāuc saindēšanos. Arī citas vielas, kas pat vēl efektīvāk bloķē seratonīnu, nevar pielietot pie cilvēka indīgo īpašību dēļ. Tāpēc tagad zinātnieki pieliek visas pūles, lai atrastu piemērotu ķīmisku savienojumu.

Rīgas radiokluba biedrs 1. klases sportists Vilks noskaņo radiotehnisko aparāturu.

Jaunākais inženieris Vladimiris Peljpeiko uztver Saules radioizstarojumus pusotra metra išvilņu dia-pazonā.

Inženieris Arnis Kundziņš sistemātiski seko astronomiskā pulksteņa precīzam gājienam.

OBSERVATORIJA BALDONĒ

32 kilometri no Rīgas atrodas Baldones kūrorts, kas ar savu dziedniecības iestādi un skaisto apkārtni kļuvis par iecienītu atpūtas vietu. Baldoniešu senais lepnums ir mežu apjotais Riekstu kalns, kurp devušies daudzi dabas mīļotāji, lai jūsmotu par krāšņajiem dabas skatiem un tālēm, kas atklājas no kalna virsotnes uz plašo apkārtni.

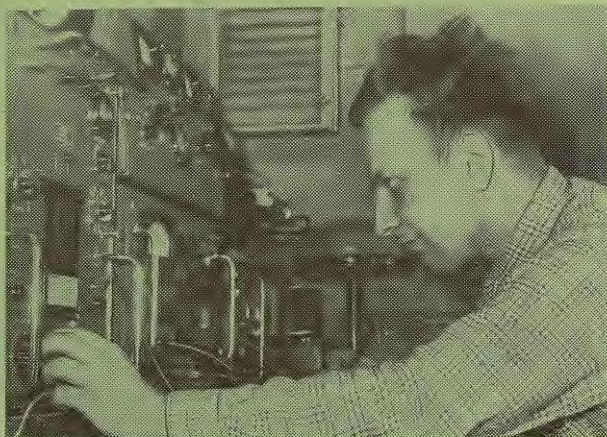
Apmēram pirms diviem gadiem šeit ieradās ļaudis no Zinātņu akadēmijas un atzina, ka kalns, kas atrodas 80 m virs jūras līmeņa un ko no rūp-

Ar liela radioteleskopa palīdzību ik dienas, neatkarīgi no laika apstākļiem, notiek Saules radioizstarojumu uztveršana un reģistrēšana, kas dod iespēju noteikt magnētiskās vētras virs Zemes un sastādīt radiosakaru prognozi.

Ar radioteleskopu, kas būtībā ir milzīga apjoma radiouztvērējs, un kuram paredzēta 80 m² liela antena, iespējams uztvert radioizstarojumus no zvaigznēm, miglājiem, kā arī kosmisko raķešu signālus.

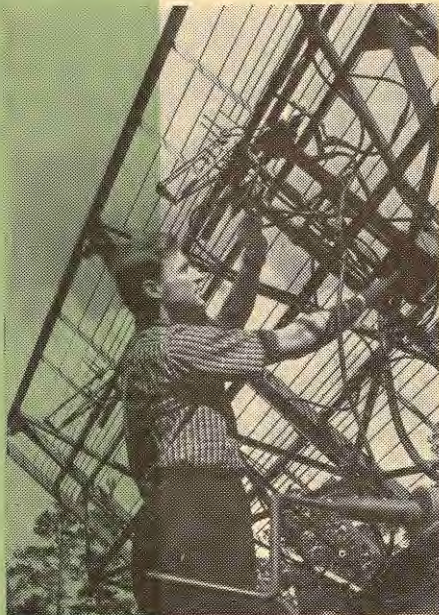
Līdz šim mākslīgo Zemes pavadoņu

Zinātņu akadēmijas astrofizikas laboratorijas Riekstu kalna novērošanas stacijas jaunākie zinātniskie līdzstrādnieki Zenta un Andrejs Alksni sakārto novērošanai lielāko teleskopu Latvijā, fotogrāfiskā ceļā nosaka tā saucamo ogļekļa zvaigzņu krāsu starpību.

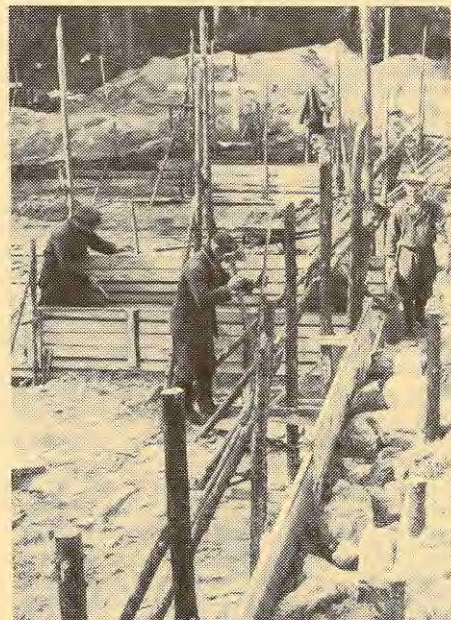

Jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks Guntis Ozoliņš noskaņo radiotehnisko aparāturu trešā Zemes mākslīgā pavadoņa radiosignālu pierakstīšanai.

Un šajā attēlā redzamā ēka ir novērotāju mājiņa, viena no pirmajām stacijas celtnēm. Tikko, kā redzams, ar autobusu ieradusies zinātnisko līdzstrādnieku kārtējā maiņa novērojumu veikšanai.

Un šī ir radioteleskopa antena, ar kuras palīdzību uztver Saules radioizstarojumus.

Būvlaukumā.

L. Bļodnieka foto

nīcu un satiksmes trokšņiem izolē meža masīvs, ir vispiemērotākā vieta observatorijas izbūvei.

Sobrīd jau vienā no 4 novērošanas paviljoniem, kurā iekārtota atsevišķa telpa ar atbilstamu jumtu, atrodas lielākais teleskopus Latvijā — tā objektīva diametrs ir 20 cm. Ar šī «milzeņa» palīdzību fotografē mainīgvaiņņus un nosaka to spožumu. Drīzumā teleskopam pievienos vienu no diviem Padomju Savienībā esošajiem izcilas konstrukcijas elektrofotometriem, ar ko atklāsies plašas iespējas debēsu ķermeņu fizikālo īpašību noteikšanā.

radioraidītāju signālus novēroja un reģistrēja Zinātņu akadēmijas Astrofizikas laboratorijā Rīgā. Visā drīzumā sarežģīto aparāturu uzstādīs un novērojumus izdarīs jaunajā observatorijā Riekstu kalnā.

Strauji rit celtniecības darbi kādreiz klusajā dabas nostūrī. Jau šajā septiņgadē pabeigs jaunās modernās observatorijas celtniecību, tā paverot arī Rīgas astronomiem plašas iespējas ieskatīties Visuma dziļu noslēpumos un varbūt izdarīt vērtīgus atklājumus.

A. Bļodniece

Jaunie jelgavnieki mūzicē

Pedagoģes Z. Gothardes-Ābramas vokālās klases 4. kursa audzēkne Vija Brūķle mūzicē.

Audzēkņi kopā ar pedagogiem ļoti aktīvi piedalās arī sabiedriskajā darbā. Skolas pūtēju un simfoniskais orķestris diriģentu b. Grūtupa un b. Kriķa vadībā bieži koncertē arī ārpus skolas svinīgajos aktos, aģli koncertos un citur.

Sarunā ar tagadējo skolas direktori b. Pļaviņu atklājas, ka daudz kas ir paveikts šais gados, bet vēl daudzveidīgāki ir mūzikas skolas nākotnes nodomi un uzdevumi. Jau uzsākti skolas paplašināšanas un pārbūves darbi. Internātu papildinās vēl ar 50 vietām, klases klūs lielākas, iecerēta jauna koncertzāle ar 300 vietām, skatuve, jauns sporta laukums.

L. Bļodnieka teksts un foto

Jelgavas mūzikas vidusskolu dibinājis prof. Jēkabs Mediņš 1921. gadā. Skolai tad bija tikai viena klase un vienas klavieres.

Sodien Jelgavas mūzikas vidusskolas vokālajā, klavieru, kordiriģentu, teorētiskajā un orķestra nodaļā mācās pāri par 200 audzēkņiem, kuru rīcībā ir 16 klavieres un daudzi citi mūzikas instrumenti.

Ar lielu entuziasmu savu darbu veic vokālās nodaļas vadītāja (agrākā operdziedone) Zelma Gotharde-Ābrama, Krišjānis Redbergs, Jūlijs Grūtups, tāpat jaunie pedagogi, kuri paši šo skolu beiguši un palikuši šeit strādāt, kā Raimonds Redbergs, Valdis Miežītis un citi.

Attēlā pa labi — III kursa klavieru klases audzēkne Ella Rubcova (ped. R. Redbergs) gatavojas klases vakara koncertam.

Bērnu mūzikas skolā jau ceturto gadu akordeona spēli mācās vienpadsmitgadīgā Nadežda Silkova (ped. Valdis Miežītis).

Viena no talantīgākajām bērnu mūzikas skolas absolventēm Māra Krepica ar savu pedagoģi Pārslu Bišeri iestudē skolas beigšanas programmu.

Daļa no pūtēju orķestra mūziķiem — klarnetistu grupa.

Skolas kordiriģentu nodaļas III kursa audzēkņis Aivars Zviņģelis kopā ar mācību daļas vadītāju Arijū Melgāli un koncertmeistari Martu Pārupi stundā.

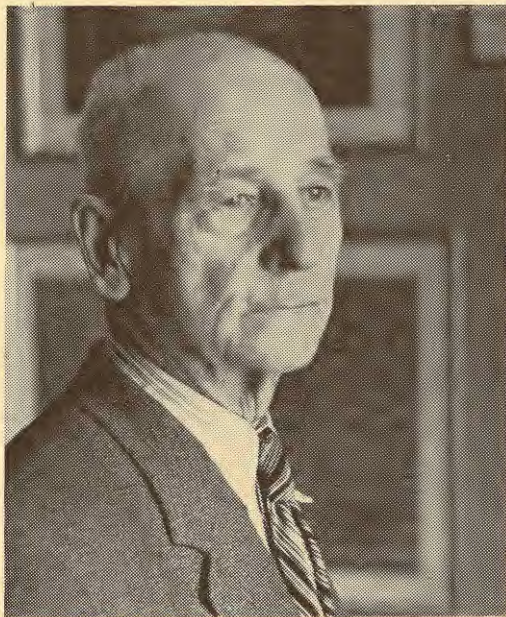
Meistars no dižās rūķu cilts

Vienu stūri Štiglica skolas virtuvē studenti parasti sauca par latviešu kaktu, jo ēdienreizēs te pulcējās topošie mākslinieki, kam šūpulis bija kārts Daugavas krastos. Kad 1899. gada rudenī Pēterburgā ieradās Jūlijs Straume, te varēja vēl sastapt Gustavu Šķilteru, Teodoru Zaļkalnu, Kārlī Brenčēnu, Rūdolfu Pērlī, Rūdolfu Pelši, Burkardu Dzenī un dažus citus latviešus. Sarunas un arī draudzība, sākdamās šajā novadnieku kaktā, turpinājās darbnīcās un arī vēlāk radošajā darbā. Cik sen kā Štiglica gaitenos un darbnīcās vēl varēja sastapt Jūliju Madernieku, Rihardu Zariņu. Nu Madernieks jau elpoja Parīzes gaisu, bet Zariņš, tikko atgriezies no komandējuma pa Rietumelropu, uzsāka darbu Krievijas valsts papīru spiestuvē. Šinī pat rudenī uz Parīzi kā ārņemju stipendiāti devās Gustavs Šķilters un Teodors Zaļkalns. Šo «gājputnu» izvadīšanas parasti bija līksmi darba svētki, uz kuriem ieradās arī jau agrāk studijas beigšie mākslinieki.

Nav nejaušība, ka jaunajam druvienietim Jūlijam Straumem dzimst ierosme atjaunot latviešu mākslinieku pulciņa «Rūķis» darba tradīcijas, kas kopš Adama Alksņa nāves bija sākušas apdzist. Vēl visiem atmiņā bija rūķu organizētā pirmā latviešu tēlotājas mākslas skate 1896. g. Rīgā etnogrāfiskās izstādes laikā, kur līdzās septiņiem mākslas akadēmiju beigušajiem jaunajiem latviešu māksliniekiem piedalījās Štiglica skolas absolventi. Arī citām etnogrāfiskās izstādes nodaļām «Rūķa» pulciņa biedri zīmēja latviešu tautas tipus, sadzīves un darba ainas, gleznoja dažādus dekoratīvos projektus. Deviņdesmito gadu beigās Štiglica skola kļūst par galveno centru, kur augstāko māksliniecisko izglītību apguva latvieši. Tāpēc arī atjaunotais «Rūķis» lielāko tiesu komplektējas no štiglicēniem. Kopīgi organizētās zīmēšanas nodarbības vakaros, bet it īpaši vasaras darbu un studiju materiāla apspriešana izvērtās par interesantām un ierosmes bagātām nodarbībām. Dažkārt šīs sapulces notika Burkarda Dzeņa, Kārļa Brenčēna un komponista Alfrēda Kalniņa kopīgajā dzīvoklī. Te jo bieži ciemojās Emīls Melngailis, Emīls Dārziņš un citi jaunie latviešu mūziķi. «Rūķa» biedriem no laika gala bija ļoti cieši sakari ar latviešu mūziķiem Pēterpilī. Jau 1888. g. nodibinātā Jāzepa Vītola vīru kora dalībnieku lielākā daļa bija «rūķi», pie tam galvenokārt Štiglica skolas audzēkņi. Kā pats mūziķis atmiņās atzīstas, viņus «muzikāli vadīt nebūt grūti nebija». Šīs dziedāšanas tradīcijas turpinājās arī vēlāk Emīla Melngailja vadītajā kori.

Vēlāk jo bieži «Rūķa» biedru sanāksmes notika grafiķa Ernesta Zivarta dzīvoklī Mākslas akadēmijā, kur viņš strādāja prof. V. Matē asējumā darbnīcā. Mākslas akadēmija neregistrētajam «rūķu» pulciņam deva zināmu drošību pret varbūtējiem policijas uzbrukumiem. E. Zivarts, kas dzīvu dalību ņēma 1905. gada revolūcijā un reakcijas laikā savu dzīvokli pārvērtā par latviešu revolucionāru, politisko bēgļu, slēptuvi, labprāt pie sevis redzēja «rūķus», cenzdamijs topošajiem māksliniekiem pavērt arī šajā virzienā jaunus apvāršņus. Tāpēc nav nejaušība, ka «Rūķa» vadītājs Jūlijs Straume darīna galvenes un zīmējumus avižei «Dienas Lapa», sadarbojamijs ar Jāni Raini.

Atjaunotais «Rūķa» pulciņš atzina Adama Alksņa, Jāņa Rozentāla formulētos mākslas principus, cīnījās par latviskas, laikmetīgas mākslas izkopšanu, kas atspoguļo tautas dzīvi, tās vēsturi, dzimtenes dabu. Tas centās radīt mākslu, kas būtu nozīmīgs faktors tautas estētiskajā audzināšanā. Īpaši liels svars šim pulciņam ir latviešu profesionālās lietišķās un dekoratīvās mākslas attīstībā. Laikmetā, kad kapitālistiskās konkurences spaidos sāka apsīkt gadu simtiem koptā tau-

tas māksla, pilsētas ražojumi apmierināja gan patērētāju utilitārās vajadzības, taču estētisko prasību ziņā tie tautai ļoti bieži bija nepiemēri.

Plauka pliekana, mums sveša, «jugendstila» mode. Augošā latviešu mākslas intelligences cīnījās par mūsu profesionālās lietišķās un dekoratīvās mākslas radīšanu, loloja sapņus par mākslas rūpniecības organizēšanu. «Rūķa» biedri sāka cīņu pret eklektiskiem «avārstījumiem, bezpersonīgu epigonismu un nopietnu meklējumu trūkumu lietišķajā un dekoratīvajā mākslā Latvijā. Šajā ziņā pulciņa idejas uzskatāmi formulējis J. Madernieks: «Stilu, īpatnību mākslā nevar pielipināt, nedz piesavināties, mehāniski kopējot, komplējot citu ieguvumus, kas pie tam ir vēl apšaubāma labuma. Tam visam organiski jāizaug no materiāla, apkārtnes, pamata formām, konstrukcijas, kā arī no mākslinieka pārdzīvotās izjūtas — garīgās atziņas. Mūsu nacionālo īpatni-

bu (mākslā — J. P.) nevar atvest no ārzemēm — tā jāmeklē mūsu pašu sētā.» «Rūķi» saprata, ka latviešu jaunlaiku lietišķā un dekoratīvā mākslā jārada, izkopjot un tālāk attīstot tautas mākslas principus, nevis mehāniski atdarinot tautas mākslas paraugus. Sajā sakarībā J. Madernieks brīdināja: «Ļoti maldās tie, kas domā, ka, verdziski atkārtējot etnogrāfiskos rakstus, viss jau sasniegts, veicināta lietišķās mākslas attīstība. Tā kopēdami vien līdz apnikai, bez radošā gara līdzdalības, varam iekļūt nožēlojamā stāvoklī, ko lēti varētu iztulkot par mūsu radošo spēju izsīkšanu-nabadzību. Vecie raksti noderīgi vienīgi kā izejas pamats...».

Šīs idejas jaunus māksliniekus virzīja tautas mākslas rūpīgā studēšanā. Jūlijs Straume, kura māte bija teicama audēja, jau bērnībā bija atskārtis auduma skaistumu un kļuva tam uzticīgs visu mūžu.

Straume, tāpat kā citi rūķi-štiglicieši, mācījās ļoti aizrautīgi. Skolas izdotajās gadagrāmatās sniegts savs desmits reprodukciju no godalgotajiem viņa darbiem. Beidzot skolu, 1904. g. par salona iekārtas metu Ludviķa 16. stilā viņš dabū ārņemju komandējumu. Straume dodas uz Parīzi, kur pavada nepilnus trīs gadus, citīgi studēdamis Dekoratīvās mākslas muzejā un Luvrā. It īpaši viņu aizrauj dekoratīvi ekspresīvā japāņu lietišķā māksla, Francija pasargā Straumi no iestīgšanas provinciālismā, paver viņam pasaules lietišķās un dekoratīvās mākslas klasiskos paraugus. Pēc atgriešanās no komandējuma 1907. gadā, zemkopības ministrijas nozīmēts, mākslinieks brauc uz Tbilisi, kur nodibina Kaukāza tautu mājas mākslas muzeju, iekārto kādas 12 aušanas darbnīcas, organizē tautas mākslas skates vairākas izstādes. Te viņš studē, kopē un vāc Kaukāza tautu mākslas darbus — paklājus, keramiku, ieročus, miniatūras. Tā ir liela skola viņa paklāju kompozīcijā, kolorītā un tehnoloģijā. Jau 1913. gadā pēc J. Straumes materiāliem sāk izdot Kaukāza paklāju reprodukcijas, taču greznā izdevuma turpmākos sējumus pārtrauc pasaules karš.

Padomju varas pirmajos gados Straume sniedz vairākus paklāju metus, iecerētus gruzīnu tautas mākslas stilā, par ko 1925. g. starptautiskajā dekoratīvās mākslas izstādē Parīzē gūst zelta medaļu.

Atgriezies dzimtenē, 1923. gadā meistars atsāk rosīgu jaunrades darbu paklāju aušanas nozarē, sniegdams daudzus simtus metu. Sajā laikā jau ir izveidojies īpatnējs Straumes paklāju stils. Rotājuma motīvos dekoratīvi pārveidoti un liriskā ritmā sakļauti ziedu, lapu, putnu, taureņu motīvi. Jāapbrīno meistara fantāzijas vēriens. Viņa kolorīts ir skanīgs, gavilējošs, piesātinātu krāsu kontrastu pilns. Šinī pašā laikā Straume nenogurstoši studē latviešu tautas mākslu. Rezultātā arī viņa paklājos arvien vairāk parādās lietišķā raksta elementi, kļūst vienkāršāka, skaidrāka kompozīcija, kolorītā vērojams harmonijas pilns, tonāls krāsu sabalsojums. Meistars lieliski pārvalda auduma tehnikas un jūt šīs mākslas nozares specifiku. Strādādams par pedagogu, viņš izaudzinājis daudzus mūsu mākslas audējus. Lai arī meistars jau sagaida astoņdesmit piekto vasaru, viņš nepaguris strādā ornamentālo ieceru laukā.

Jūlija Straumes personālizstāde Vēstures muzejā rāda, ka viņa jaunrade kā kupla un zaļoksnēja atauga uz vecā «Rūķa» celma ir krāšņa rota latviešu dekoratīvās mākslas pūrā.

J. Pujāts

KĀRLIS KRAUJIŅŠ
ATZĪMĒJOT K. KRAUJIŅA 80. DZIMŠANAS DIENU

Jūnijnākts

Kaist sārti debess mala plaša,
Sārts blāzmo rietā atspīdums;
Gaisis vaigus skar kā silta dvaša,
Mēļš tumsā blāvo debess jums.
Mežs iemies, reibinoši tvaņīgs,
Kad jautrās puņnu dziesmas klus,
Nu rimstas dienas troksnis skanīgs,
Un darba ļaudis saldi dus.
Nakts silta, mīlīga. Gar logu
Vēļ ma'dinošas ēnas slīd
Un zvaigznes, laužot tumsas žogu,
Pie zilām mākoņsijām spīd.
Dziļš klusums malu malās paužas,
Gurds klēspriekšā vēl noņurd suns;
Pār upi miglas plīvurs aužas,
Un purvā spīgo malduguns.
Vairs norā neūjina gani,
Viss gaisis kā saldās gaidās san,
Bet gāršā pieguļnieku zvani
Kā tālītāla atbalss skan.
Sārts mēness līn pār egļu galiem,
Mirdz smilgās rasas dimantsakts,
Viss plūdo kā pa sidrabpalīem.
Ai, brīnišķīgā jūnijnākts!

J. STRAUME. Paklājs «Tauriņi»

BĒRNI- DZĪVES ZIEDS

Ž. Legzdīna foto

DĀRZU PILSĒTA RĪGAI
KAD TĀ VISSKAISTĀKĀI
VIENMĒR... UN TOMĒR—
VISVAIRĀK TĀ SIRDĪ IE-
LIKSMO PAVASARĪ, KAD
PLAUKST DĀRZI, KAD LA-
PU JAUNĀIS ZĀLUMS SA-
JAUCAS AR BĒRNU KOŠA-
JIEM TĒRPIEM, ZIEDU
SMARŽĀM, JAUTRIEM
SMIEKLIEM UN VALO-
DĀM.

LAI NEAPKLUSTU ŠIE
SMIEKLI, LAI NEKAS NE-
AIZĒNOTU BĒRNU PRIEKU,
IR VAJADZĪGS MIERS. ŠO
VĀRDU IKVIENA MĀTE
GLABĀ SAVĀ SIRDĪ. JO
MIERS IR MŪSU BĒRNU
LAIMES, CILVĒCES NĀ-
KOTNES ĶĪLA.

Pašas draudzība un sadarbība.

1. «Kūkas» lielā izvēlē un, droši vien «garš-
gas»...
2. — Es tev pateikšu, bet tu tikai nevienam ne-
saki...
3. Nebīsties! Groži drošs rokās.
4. Čih zēni «siti» bumbu. Bet kur lai iek to ma-
zot Kādam tēcu ar viņu jēdarās.
5. Kam gan netik saulītē pasēdēt un pasīdi-
ties! Arī lallītei.

1.

2.

3.

4.

5.

Vēl žozem šis mazulis sēdēja ra-
fīnos, bet pirmos patstāvīgos soļus
sāka spērt pavasara saulītē.

Viens vēl pavisam mazs un jauns,
bet otram jau mūža novakars. Un
varbūt tieši tāpēc viņi lēt roku rokā
un gaita abiem tik rāma un prāfīga.

Vienai pašai varbūt būtu pagrūti
soļot pa dzīvi, bet, ja var turēt
pie māmiņas rokas, kas tad...

Kas zina, dienās iznāks sacīkšu
braucējs.

Tā tik ir mašīna! Varbūt ledos arī
man mazliet pabraukties...

Un kas vainas šī modeļa līnijai!

— Nāc pie mums, smiltiņās.
— Es tāpat paskatīšos.

Vecmāmiņa saka: «Tīpu tapu
kājiņām...» Bet bērns grib rati-
ņos.

L. STRAUME. «Paklāja mets».

*Zemlim,
reģināšanai
un atmiņai*

Bez lieka trokšņa...

Ir zināms, ka Koreja pieder pie tām zemēm, kas pārdzīvo smagu nacionālo nelaimi: tā arvien vēl sadalīta divās valstīs. Dienvidkorejā dzīvo 20 miljonu cilvēku, Ziemeļkorejā — 10 miljonu. Dienvidkorejā valda amerikāņu atbalstītais, reakcionārais, kapitālistiskais režīms vai, pareizāk sakot, puskoloniāla iekārta. Ziemeļos — tauta cel sociālismu. Par Korejas ekonomisko attīstību mūsu presē raksta samērā maz — ir vesela virkne citu svarīgu, starptautisku jautājumu, kas piesaista mūsu interesi. Bet Ziemeļkorejas republikā notiek ļoti saistošas, pat neparastas lietas. «Neparastas» gan tikai kapitālistiskās pasaules cilvēka uzskatā. Mums, padomju ļaudīm, tās ir parastas. Un proti:

Bez lieka trokšņa, ar ārkārtīgu intensitāti desmit miljoni ziemeļkorejiešu industrializē savu valsti. Pie tam industrializē ar lielām sekmēm. Kaut arī šī Korejas daļa kara laikā bija ļoti smagi cietusi, kaut arī šeit nebija palicis neizpostīts nevienšs uzņēmums, neviena nenodedzināta vai neuzspridzināta pilsēta, ekonomikas attīstības skaitļi ir pārsteidzoši.

Jau aizpājušajā gadā Ziemeļkorejas atjaunotā rūpniecība vai, pareizāk sakot, no jauna uzceltā rūpniecība dubultoja savu produkciju, salīdzinot ar 1956. gadu. Paņēmušajā gadā rūpniecības produkcija palielinājās vēl pusotrkārt, salīdzinot ar 1957. gadu. Bet nepaies ne 5 gadi, kad rūpniecības produkcija Ziemeļkorejā palielināsies 4 un pleckārtīgi, salīdzinot ar šāgada līmeni. Atsevišķas nozares palielināsies pat vēl vairāk.

Taču tā nav nejaušība, ka 117 tūkstoši korejiešu, kas patlaban vēl dzīvo Japānā, izteica vēlēšanos atgriezties Korejā ar savām ģimenēm, atgriezties uz visiem laikiem. Grūti iedomāties, ka cilvēks mainītu labāku pret sliktāku. Līdz šim uzskatīja, ka Japāna ir nesalīdzināmi augstāk industrializēta valsts, salīdzinot ar Koreju. Tas nav arī brīnums. Gadu desmitiem ilgi Koreja bija Japānas kolonija, bet kā koloniālā valsts Japāna bija slavena ar īpašu nežēlīgumu un eksploatācijas vērlenu.

Tātad Ziemeļkorejā ir tikai 10 miljoni cilvēku. Un šie cilvēki smagi cietuši nesenojā Korejas karā. Francijā ir pāri 40 miljoniem cilvēku. un, kā zināms, Francijā ir vecu vecu augsti attīstīta industrija valsts. Jau pēc 5 gadiem Ziemeļkorejā uz vienu cilvēku ražos gandrīz divkārt vairāk ogļu nekā Francijā, tikpat daudz tērauda, pusotrkārt vairāk mākslīgo mēslu, gandrīz divkārt vairāk graudu, divkārt vairāk elektroenerģijas utt., utt.

Tādi ir fakti! Tādi ir skaitļi! Un viss tas notika un notiek bez lieka trokšņa, kā pati par sevi saprotama lieta. Ne velti nesen mirušais Amerikas Savienoto Valstu bijušais ārlietu ministrs Dž. F. Dalless ne vienreiz vien ir izsacījis: «Ja mēs neatradīsim pievilcīgu ideju Āzijai un Āfrikai, mūsu bojā eja ir nenovēršama!» Bet varbūt viņa tiesām ir nenovēršama? Vai tad var atrast pievilcīgāku ideju cilvēkiem, kā celt jaunu, labāku, taisnīgāku, pārticīgāku pasauli? Nē, pievilcīgākas idejas mūsu gadsimtenī nav un nevar būt!

R. B.

Sirsniņš sveiciens «Mākslas grāmatām» dzimšanas dienā — Tā mākslas akadēmijas saime sveica Latvijas grāmatu tirdzniecības republikāniskā kantora veikala «Mākslas grāmatas» atvēršanu.

«Mākslas grāmatas» — pirmais šāds veikals Padomju Savienībā, kā pirmdzimtais sācis darbu šā gada 7. martā, kad veikala vadītāja Skaidrite Avena pret pirmo čeku pasniedza krājumu «Rīga».

* * *

— Mana pazīna bija nopirkusi šādu keramikas izstrādājumu. Vai jums nav tieši tāds?

— Līdzīgs jā, bet ne burtiski ar tādu pašu ornamentu.

Kā tad tā? Izrādās, ka šie daudzie suvenīri nav gatavoti fabrikā, bet tos darinājuši Lietišķās mākslas vidusskolas audzēkņi savu skolotāju vadībā. Katrs suvenīrs — āda, māla, kokā — roku darbs. Lūk, tur cibīnas, kausiņi, putniņi, dažādi gliņi darinājumi. Suvenīri, pie tam lēti.

Attēlā vecākā pārdevēja Anna Garaļa ar preču pieņēmēju Arni Brunavu pie suvenīriem. Anna Garaļa grāmatu tirdzniecībā nostrādājusi ap trīsdesmit gadu. Arnim Brunavam pēc Rozentāla mākslas vidusskolas beigšanas tā ir pirmā darba vieta.

«Mākslas grāmatas» veikals atrodas Rīgā, Kr. Barona ielā 31. Šeit notikušas tikšanās ar māksliniekiem, šāds pasākums turpinās. Tuvākie nodomi: tikšanās ar V. Valdmani, Sakarā ar Latgales dziesmu svētkiem «Mākslas grāmatas» nodomājusi rīdzinieku iepazīstināt tuvāk ar Latgales māksliniekiem. Rīkos īpašu pēcpusdienu. Tajā laikā iznāks reprodukciju mapē «Latgales mākslas izstāde». Mapē sakopoti 15 gleznotāju 20 labākie darbi, kas bija izstādīti pērn Latgales tēlotājas un lietišķās mākslas izstādē Rīgā.

* * *

Gleznu reprodukcijas veikalā izkārtotas deviņos stendos.

E. Aivara teksts,

L. Liziņa un H. Alauksta foto

— Prasība pēc grāmatām tēlotājas un lietišķās mākslas jautājumos, grāmatām par teātri un kino, gleznu reprodukcijām un mākslinieciskām atklātnēm pēdējos gados palielinājusies. Lai atceramies, ka pērn jaundibinātā estētiskās audzināšanas iestāde — Kultūras universitāte vietu trūkuma dēļ nespēja uzņemt visus interesentus. Daudzus vērtīgus izdevumus saņemam no Maskavas, no mūsu kaimiņu republikām — Igaunijas un Lietuvas, no tautas demokrātijas valstīm — Čehoslovākijas, Vācijas, Polijas, Protams, «Mākslas grāmatas» veikalā ir arī mūsu mākslinieku darbi. Tā pirmajos mēnešos pārdevām ap astoņi simti akvareļu mapes, — stāsta veikala vadītāja S. Avena.

17

«BLACK STAR» — saucas ar jauniešiem pārpildītā, trakā ātrumā joņojošā automašīna. Kas te notiek? Tas, par ko savos tēlojumos «Neierastā Amerika» raksta latviešu emigrantu rakstnieks Anšlavs Eglītis: «Laikrakstos daudz apcerētas viņu (t. i., jauniešu, red.) nervu izturības sacīkstes: braukt lielā ātrumā purns pret purnu, derot, kas pirmais nobīsies un pasviedīsies sāņus. Saprotams, cīkstētājiem nebrauc vieni, bet piepilda savus ratus ar citiem sava vecuma spēcīgu pārdzīvotāju cienītājiem. Kad dzīvoju Oregonā, divām mašīnām purns pret purnu satricēties, nositās visi desmit vai divpadsmit iekšā sēdētāji. Toreiz laikraksti gan gaudās tikai par retu un drausmīgu negadījumu, taču visi zināja, cik gaužām grūti spēkratiem nejauši un purns pret purnu sadurties gaišā svētdienas priekšpusdienā uz klusa, plata, sausa un līdzena ceļa, kas bija kā radīts «sacīkstēm».

LITLROKA — bēdīgi slavenā ASV pilsēta, kuras vārds mūžam paliks kā apzīmējums negēlīgai vardarbībai pret nēģeriem. Kā notika izreķināšanās — lūk, to parāda arī Vilmera Konta fotouzņēmums, kad bars balto spārda kājām vienu nēģeri. Šis fotoattēls tagad izpelnījies godu būt par vienu no labākajiem fotožurnālistikas darbiem pēdējos gados ārzemju presē.

ALŽĪRIJA — šis vārds nenozūd un nenozūd no preses slejām, jo alžīriešu tautas cīņa par savu brīvību nenorimst. Kā ziņoja laikraksts «Al Gumhuria», tad Alžīrijas Republikas pagaidu valdības informācijas ministrija publicējusi paziņojumu, ka tikai no 12. līdz 16. maijam karadarbībā nogalināti 439 un ievainoti 104 franču kareivji un virsnieki. Un velti de Gollas savas vizītes laikā lika sadzīt tik daudz alžīriešus «sīmpātīju izrādīšanai pret Franciju», ka parašutisti bez pārtraukuma nesa pagībusās sievietes; alžīriešu tautas griba būt neatkarīgiem nav iedragājama ne ar teroru, ne viltu.

TROSU GAISA CEĻŠ — vienīgā iespēja, kā visātrāk un bez pieaugušo palīdzības var itāļu ciema Džidžilia bērni nokļūt upes otrā krastā uz savu skolu Panaro pilsētā. Neteiksim, ka bērnu vecāki būtu pārāk iepriecināti par šo «satiksmes līdzekli».

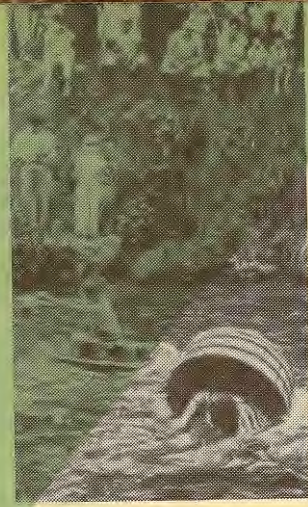
DIVARPUS GADUS desmit gadus vecais itāļu zēns Luidži Fernadezs pēc sabraukšanas ar auto nogulēja nāves miegā. Tagad zēns, saviem vecākiem par lielu iepriecinājumu, beidzot atvēris plakstus, parādot pirmās atmošanās pazīmes.

ĻOTI BIEŽI Itālijas pilsētas ielās var redzēt ielu muzikantus, komiķus, cirks māksliniekus... Tā viņu vienīgā iespēja nopelnīt plāno maizes riecību, jo par labāk atalgotu darbu var tikai sapņot — jau vairākus gadus zemi nospiež bezdarba važas, kuras nevar tik viegli pārraut kā tās, ko redzam ap meitenes augumu: meitene sasprindzinās muskuļus un ar lēta trika palīdzību nopelnīs dažas liras, bet miljoniem un miljoniem vienkāršo itāļu darba cilvēkiem paiet viss mūžs, un viņi nevar un nevar saraut trūkuma un nabadzības žņaugus.

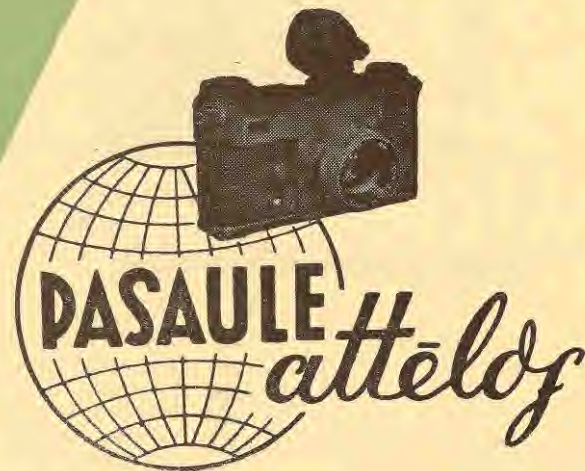

AR KUBLU LEJUP PA UPI un pie tam — kurš ātrāk! Tāds ir jaunais ūdenssporta veids Japānā, kas guvis ne mazums piekritēju. Pats galvenais šajā sacensībā — prasme noturēt līdzsvaru,

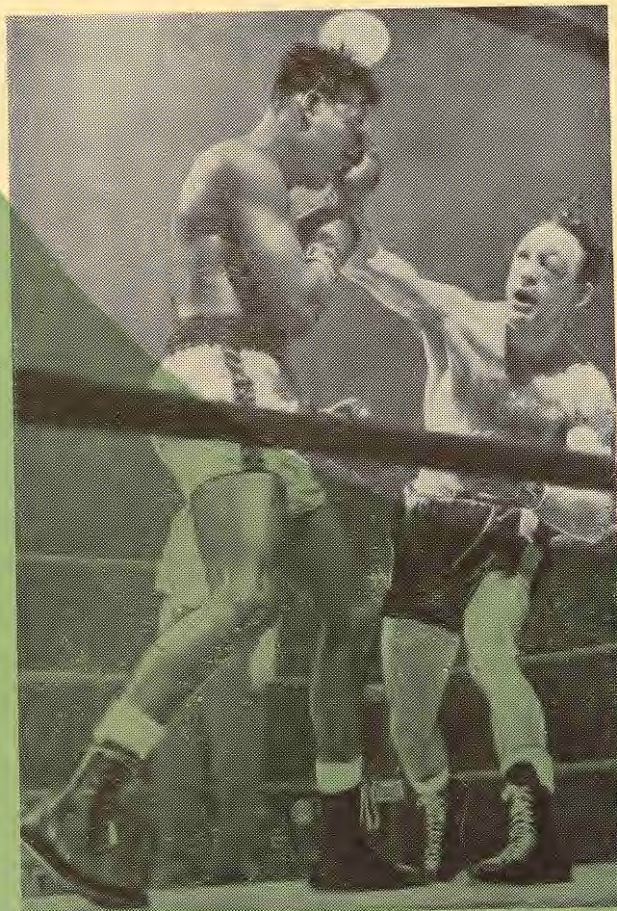

jo pie mazākās neveiklās kustības kubls par prieku daudzajiem skatītājiem apgāžas.

DIENVIDDAKOTA, Melnajos kalnos ar dinamīta un pneimatisko āmuru palīdzību tieši klintīs veido izcilāko ASV prezidentu ģimenes. Par skulptūru lielumu var spriest no cilvēka, kas veic vēl pēdējo slīpējumu degunam.

PROFESIONĀLO BOKSERU Raija Robinsona un Karmena Bazilio cīņa. Ne velti dažās valstīs, piemēram, Islandē bokss kā sports jau aizliegts.

LENAIDNIEKA AIZMUGURĒ

ALEKSANDRA

AŅISIMOVA

IZLŪKOŠANAS

DARBINIECES

PIEZĪMES

N. Zvirbuža zīm.

(Nobeigums)

Mazā Hanička izrādījās reti apķērīga. Reiz skolotāja, līdz kurai aizgāja baumas par Oļekses ģimenes sakariem ar partizāniem, nolēma meiteni izprašāt.

— Hanička, pasaki, vai pie jums pa naktīm ierodas sveši tēvoči? — viņa prasījusi.

Hanička diplomātiski atbildējusi:

— Es naktīs guļu un nekā neredzu.

Guļot gultā, mēs ar Elzu ilgi pļāpājām.

— Lai gan tu esi neticīgā, tomēr tikpat tuva kā māsa, — Elza sacīja. — Mans dievs — visiem tēvs. Un viņš pavēl milēt visus, pat savus ienaidniekus.

— Arī ienaidniekus? — es pārjautāju.

Viņa samulsusi pasmaidīja, taču atkārtoja:

— ... arī ienaidniekus...

Diennaktī divdesmit četras stundas. Bet ja no tām četrpadsmit jānosēž nekustīgi pie loga — skatoties, skaitot, atceroties un notrīsot ik reizes, kad uz mūsu taciņas parādās cilvēks, tad diennakts kļūst neticami gara.

Strādāju ar rāciju vēlu vakarā vai naktī. Kamēr raidu, Gustiks man rāda gaismu ar mazu kabat-spuldzīti. Naktī ēterā valda īsts sajukums, skan visādas balsis, un raidīt ļoti grūti. Taču savēja balsi pazīstu tūlīt, un sirdī kļūst tik silti no šiem mazajiem, skanīgajiem «ti-ti».

Ziņoju centram.
«Šodien pa šoseju Bejskas pilsētas virzienā aizbrauca 25 automašīnas ar artilērijas šāviņiem. Tajā pašā virzienā aizgāja bataljons kareivju...»

Piecpadsmit minūtes, tikai piecpadsmit minūtes diennakts laikā es raidu. Taču šo piecpadsmit minūšu dēļ pakļauti nāves briesmām mani biedri — izlūki. Šo piecpadsmit minūšu dēļ jau otro mēnesi sasprindzināti dzīvo visa ģimene — sieviete un bērni, kas senāk mani pat nepazīna...

Lai varētu noraidīt jaunas ziņas,

virsnieku ēdnīcas bufetnieks uzmanīgi ieklausās apmeklētāju sarunās, noliktavas darbiniece nokopē dokumentus, partizāni uzspridzina štābu mašīnas, atņem virsniekiem un kareivjiem dokumentus. Hitleriskā virspavēlniecība nosūta uz krievu fronti aizvien jaunas un jaunas daļas, pa dzelzceļu, pa automaģistrālēm tūlīt aiz tām virzās tehnika un municija. Kopā ar maniem biedriem-izlūkiem partizāni cenšas pēc iespējas ātrāk paziņot man visu, kas notiek šai pusē frontes līnijās. Tajā pašā dienā ziņas nokļūst mūsu «centrā».

Nolēmām, ka svētdienās man labāk palikt mājā bez Gustika, vienai. Durvis aizslēdz, logiem priekšā aizkari, un visi aiziet uz baznīcu, cenšoties tur uzkavēties ilgāk. Bet es tik un tā caur mazu spraudziņu starp logu un aizkaru vēroju šoseju. Un kā vienmēr «doma domu dzen».

Kad ģimene atgriezās no baznīcas, priekšā tumšzilā kleitā un rūtainā lakatiņā, svētlaimē starodama, soļoja Elza: viņa runājusi ar dievu!

— Elza, vai tu zini, kas ir laime? — es prasau. Viņa neizpratnē raugās mani.

— Tu tiešām nezini, kas ir laime? — es atkal atkārtāju un pati arī atbildu: — Gaišā dienas laikā soļot no jūsu mājas līdz šosejai — lūk, tā ir laime!

Viņa skaļi smejas.

... Jau vairāk nekā mēnesi dzīvoju pie Oļekses. Netālu no mājas, mežā, vācieši sākuši izbūvēt aizsardzības līniju. Taupu katru sekundi un cenšos raidīt, cik iespējams ātri. Izvēlos laiku starp pusdienas pārtraukumu un karaspēka apakšvienības darba beigām, kad visi atrodas mežā. Baidos arī, ka drīz rācija nedarbosies, jo izsīkst strāvas avots un raidītājs sāk niķoties, bet man nav rezerves bateriju.

Katru dienu gar mums gāja garām kareivji un virsnieki. Ja kāds devās šurp, es iegāju dibenistabā.

Tajā ritā Hanička kaut kur aizskrēja, Elza un Marisa apdarīja mājas soli. Es sēdēju pie loga.

Kļuva garlaicīgi un, par kaut ko domādama, galvu noliekusi, sāku tīrīt kartupeļus...

Pēkšņi kļūst tumšs. Aizsedzis ar savu augumu logu, man pretī smaida vācu virsnieks. Lai gan jūtu sirdi apstājamies, arī es smaidu pretī.

Panākusies no virtuves, Elza paskatās un ievaidās. Mēs pat nepagūstam pārmainīt ne vārda, kad, kājas skaļi daudzidams, ienāk vācietis. Viņš ir ļoti laipns, sasveicinās ar visiem, bet man pasniedz pat roku. Nerunājot es pavīcinu rokas, rādot, ka tās netīras. Virsnieks apsēžas uz soliņa un nesteidzoties kā mājās sāk ataut kājas. Novīlcis netīros autus, viņš iemet tos kaktā. Elza paceļ un iznes priekšīnā.

— Kāpēc? — izbrīnījusies prasau. — Izmazgāt...

Paņēmusi mizas, aizeju uz virtuvi. Taču nevaru tur pārāk ilgi uzturēties, tāpēc atgriežos, nostājos durvis un raugos tukšu skatienu grīstos. Nesaprotu vāciski, bet no atsevišķiem vārdiem noprotu, ka Elzas māte stāsta virsniekam par mani:

— Vecākā dēla meita. Dzīvoja Ljovā. Krievi sabombardēja māju... Un tagad viņa... — māte pieliek roku pie pieres, — nav vairs pie skaldra prāta...

Virsnieks skatās mani un vaicā: — Ljova kaput?

Es joprojām muļķīgi smaidu, tad negaidīti skaļi iesmejos un steidzīgi aizmūku.

Apstājos un ieklausos. Ne tikai mana dzīvība, bet visas ģimenes, visu man dārgo cilvēku dzīvības atkarīgas no manas izturēšanās. Atkal ieeju istabā, nosēžos stūrī un cieši raugos virsniekā. Tik cieši, plakstus nemirkšķinot, ka viņa sejas kontūras kļūst miglainas, bet viņš sāk justies neērti. Iebāzis roku kabatā, viņš izvelk aploksnī ar fotogrāfijām un ar žestu paaicina mani. Lēnām pieeju tuvāk. Viņš parāda sievas, bērnu fotogrāfijas, sevi privātā, kaut ko stāsta.

— Vai tā jūsu sieva? — māte leprasās, gribēdama novērst viņa uzmanību.

— Jā, jā, sieva, — virsnieks atbild.

Domīga aizeju līdz logam. Tad, nevienā neskatoties, lēnām izeju no istabas. Pēc kāda laiciņa ieskrien Gustiks:

— Pane Asja, nāciet. Viņš aizgāja.

Un atkal, it kā nekā nebūtu noticis, it kā mēs visi nupat nebūtu izbēguši no nāves briesmām, māte ada zekes, es sāku tīrīt kartupeļus, bet Elza divos pirkstos ar riebumu paņēmusi autus iemet tos toveri ar ūdeni...

Tuvojoties pusdienlaikam, mēs ar Elzu aizejam aiz mājas zāgēt malķu. Ap mums grozās kareivji, joko, smejas. Kā pēdējais no meža nāk virsnieks. Viņš pamāj mums ar roku un ieiet istabā. Māte uzklāj galdu. Viņš pusdieno. Bet mēs ar Elzu zāgējam un zāgējam... Kaut tikai viņš nepienāktu pie mums! Kaut tikai nesāktu runāt! Rīt viņam pastāstīs, ka esmu aizbraukusi uz citu clematu pie krustmātes.

Partizāni ierodas pie mums diezgan bieži. Viņi atnes ziņas par vācu karaspēka kustību. Protams, visbiežāk ierodas Vasilijš. Viņš sēž blakus Elzai un citu neko neredz. Šķiet, ka viņiem šajās salgtajās marta dienās šālc pavasaris, čalo strauti, plaukst ziedi un dzied lakstīgalas.

Retumis atnāk majors. Viņš izskatās noguris, novājināts, kļūvis nervozs, viegli uzbudināms. Vienībā

iekļaujas jauni ļaudis. Tagad jau visa grupa uzskata viņu par komandieri un paklausa bez ierunām. Tikai Juzefa grupa ieņem neitrālu pozīciju.

Kā vienojušies, mēs nerunājam par personīgām lietām. Abi saprotām, ka šeit jāaizmirst viss pārējais, jāsakopo visi spēki tam pēdējam, kas vēl būs jāpārcieš...

Dažkārt gan šķita, ka nekā notiks. Sagaidīsim, kad frontē sāksies uzbrukums, un atnāks Sarkanā Armija; es būšu todiem pie Elzas, bet viņi — tur, meža bunkurā. Nemanāmi un precīgi pati no sevis atnāks atbrīvošana un sāksies jauna, pašai neticama dzīve bez bailēm un piesardzības. Un tikai tāpēc vēl ir spēks izturēt, ka dota pavēle palikt! Taču šie astoņi mēneši, dzīvojot mūžīgā sasprindzinājumā, prasījuši daudz veselības. Un vakar radiograma pārtrūka pusvārdā, jo raidītājs pārtrauca darboties. Esmu ļoti nogurusi.

Vienā no marta pēdējiem vakariem, izdzirdušas suņu rejas, mēs ar Elzu saskatījāmies un skrējām pretī sagaidīt partizānus. Soreiz ieradās lielāka grupa nekā parasti: Vasilijš, Nikolajš, Ludviks, Franeks un citi. Pasēdējuši mazliet, viņi sacīja:

— Asja, sarīkojies! Iesim pāri frontes līnijai.

— Lūk, beidzot šis brīdis kļāt! — es nodomāju.

Iekļegusies no istabas izskrēja Elza. Steidzos viņai pakaļ. Ne kāpēc aizslēdzām durvis. Apskāvušās raudājām pilnā balsi.

— Asja, Asjiņ, Asja... — Elza atkārtoja.

Viņas sāpes iegūlās manā sirdī divkārt smagi. Aiziet Vasilijš — aiziet no viņas dzīves pirmā mīlestība. Aizeju arī es. Viņa bezspēcīgi iekļāvās manās rokās, visu laiku atkārtojot:

— Asja... Asjiņ...

Vasilijš jau labu laiciņu klauvēja pie durvīm, aicinot:

— Elza, Elza! Atveriet! Ielaidu viņu istabā.

— Elza... — Bet ko viņš varēja viņai sacīt? — Elza, es atgriezīšos... Elza...

Viņš cieši satvēra viņas rokas un pieklāva tām savu seju. Mazās, sastrādātās, tulznainās plaukstās, Elzas mīļās rokas! Cik gan partizānu veļas nav ar tām izmazgāts un izgludināts, cik baltu garšīgu maiziņu un brūnganu svētku pīrāgu izcepti! Tās vēl nav uzrakstījušas nevienu mīlestības vēstuli, bet cik daudzi virišķīgi, skarbi partizāni nav tiekušies ar sevišķu maigumu un pateicību paspiest šīs mazās raupjās rokas.

Vasilijam tās ir dārgākās pasaulē. Taču šobrīd viņam no tām jāšķiras...

— Vasilij! — partizāni sauc aiz durvīm. — Laiks doties ceļā!

Bet viņš nevar un nevar aiziet. — Elza, es atgriezīšos!

Es ar Gustiku sapakoju rāciju, Marisa un Hanička asarām acis apskauj mani.

— Atnāciet pie mums vēl, — Hanička čukst.

Pieeju mātē, apskauju.

— Paldies jums, māt, par visu to, par visu... — Un mēs abas raudam.

*

Pāri frontes līnijai! Man šķiet, ka visiem jābūt tikpat satrauktiem kā man. Pāri frontes līnijai! Skatos partizānos, ieklausos sarunās, taču sevišķu satraukumu neredzu. «Esi gan tu labā! Visi ir tik mierīgi, un vienīgi tu viņu vidū glēvule!» — Soļoju un sevi klusībā izlamāju. Bet saspriņzinātā dzirde vienlaicīgi uz tver gandrīz nedzirdamu šalkoņu mežā. Pēkšņi apstājamies.

— Asja, skaties, — kāds no partizāniem sacīja. — Esam Čehoslovākijā. Tikko pārgājām robežu.

Paskatījos. Neliels kļajums un mežs kā jau mežs. Pagriezāmies, mazliet pasojām un — atkal esam Polijā.

Saubījos, vai tik lielai grupai būs iespējams netraucēti pāriet fronti, tāpēc visu laiku gaidīju, ka sāksies kauja. Lūk, tūlīt!... Tūlīt sāksies!... Ar kreiso roku pieturēju rāciņas somu, ar labo žņaudzu revolveri.

Bet partizāni, pusbalsi apmainoties jokiem, soļoja, it kā pastaigājoties. Pamazām pierima arī mana satrauktība.

Pēc pāris stundām dziļā, nomalā gravā satikāmies ar otru grupu, kurā bija arī majors. Viņš gribēja kaut ko sacīt, bet pie mums pienāca citi, un jau tūlīt es viņu pazaudēju no redzes loka. Pagājuši mazliet sāņus, pamanīju krūmos divus tumšus stāvus. Tie bija majors un Janeks. Pieejot tuvāk, dzirdēju, ka majors klusām sacīja:

— Tavs uzdevums, — palīdzēt Asjai. Esi visu laiku viņai blakus. Un ja kas atgadās — viņai jādzīvo. Viņai jātieks pāri tai sasodītajai frontes līnijai... Saproti? Jātieks pāri!...

Man kļuva kaut kā ļoti smagi. Jā, es gribu pāriet fronti kopā ar visiem... Atcerējos 19. janvāra nakti Orlova kalnā. Nē, palikt viena nevēlos!...

Drīz vien devāmies tālāk, kāpjot aizvien augstāk kalnos. Gaiss kļuva retāks, spēka aizvien mazāk. Iegriezāmies kādā mājā un tur kādu pusstundu pasēdējām, gaidot Juzefa grupu, kurai majors bija piedāvājis pāriet fronti kopā ar mums. Bet viņi neatnāca. Atcerējos Jureku. Nē, viņa sapņi nepiepildīsies.

Acīm redzot Juzefs nevēlējās iet kopā ar mums. Kad beidzās karš, viņš turpināja «meža gaitas», iesaisītijs nelegālā organizācijā un veica kaņniecisku darbību pret jauno Polijas republiku. 1946. gadā viņš saņēma pelnītu sodu. Krita arī Karels, kas kara pēdējās dienās uzskrēja virsū hitleriešu postenim. Palika vienīgi Jureks. Bet par visu to es uzzināju tikai pēc trīspadsmit gadiem.

... Mēs sapulcējāmies cilvēki septiņdesmit. Divas vecuķiņas, šīs mājas saimnieces, kur mēs atpūtāmies, iznesa mums ceļam svaigu baltmaizi.

Atvadījāmies un devāmies tālāk. Kalni kļuva aizvien augstāki un augstāki. Virzijāmies pa soli platu taciņu gar kraujas malu.

Tad sākās tik stāvs kāpums, ka es pilnīgi zaudēju spēkus. Cīnoties ar nogurumu un elpas trūkumu, man tā vien kā gribējās nokrist uz zemes. Pēkšņi mani satvēra kādas spēcīgas rokas, pastūma un gandrīz nešus iznesa uz smailes, kur jau stāvēja partizāni.

— Kas tev? Bez prāta esi? — pie manis pieskrēja majors. — Sasien

lakatiņul Sapogājies un tūlīt ierindā!...

Atskatījos. Aizmugurē stāvēja Sergejs — izlūks no otrās grupas. — Paldies, — es viņam sacīju.

— Par ko?

— Par to, ka palīdzēji man, pieturēji.

— Ne jau es to darīju, — un Sergejs parādīja uz kapteini Orlovu, kas, galvu noliecis, stāvēja blakus. — Paldies, biedri kaptein.

Mūsu ceļš šķita bezgalīgs. Soļoju, revolveri no rokām neizlaiždama, bet galvā it kā viens zvanīja: «Tūlīt sāksies... tūlīt sāksies... tūlīt sāksies...»

Varbūt tāpēc es ne tik ātri sapratu, kādā veidā mēs virzāmies. Un tikai tad, kad ieraudzīju priekšā esošo cilvēku garo virteni, es sapratu, kāpēc mēs tik bieži apstājamies.

— Tas taču neprāts! — es čukstus sacīju.

— Kas? — Janeks pārjautāja.

— Neprāts! — es atkārtoju.

Pavēlējis vienībai apstāties, majors devās uz priekšu. Pagājis gabaliņu, viņš iededza elektrisko kabatas bateriju un vairāku desmitu metru radiusā apgaismoja visu sev apkārt. Vienība stāvēja kā sastinguši, vērodama majoru ar automātu plecā, kas caur nakts miglu raidīja kabatas prožektora spilgto staru kūli. Un laikam visu sirdis pukstēja: «Tūlīt sāksies, tūlīt sāksies, tūlīt sāksies...»

— Nav lādīgi, — es sacīju partizāniem. — Majors iet pa priekšu, bet mēs stāvam un no malas noskatāmies.

— Bet ja viņš mums neļauj? Ko var darīt?

Šķita, ka fronte ir tepat līdzās, taču mēs zinājām, ka vēl jāiet tālu, jo jāveic garš apkārtceļš. Drīz kļuva zināms, ka majora uz priekšu izsūtītie izlūki izdibinājuši, ka uz frontes līniju dodas arī kāda vācu kolona. Tā soļoja paralēli mūsu vienībai, tikai lejāk, kalna pakājē. Virzijāmies vēl augstāk un centāmies soļot bez trokšņa. Vācieši nerūpējās par klusumu un mūsu izlūki piegāja tiem pavisam tuvu.

Beidzot apstājamies pie tādas apledojušas kraujas, ka man sirds apstājās. Kā nokļūt lejā? Daudzi, ilgi nedomādami, sēdās uz sniega un šūca lejā, tieši uz straujo kalna upīti, kas tecēja piekāpē. Kraujas nogāzē vietumis auga koki, un es baidījos, ka neuztriecos tiem virsū. Gandrīz visi jau bija noslīdinājušies lejā, bet mēs ar Janeku vēl šaubījāmies. Majors no lejas māja ar roku:

— Atrāk! Gaidīsim jūs otrā pusē...

Galū galā arī mēs braucām lejā, izmantodami vecveco drošo bērnu dienu paņēmienu. Iešūcu tieši upē, bet tūlīt mani satvēra un pacēla pazīstamas, mīļas rokas.

— Asja, vai tad tā var?!

Majors!...

Bija rīta sestā stunda. Mēs uzkāpām frontes līnijas pēdējā kalna pašā virsotnē. Mums vajadzēja vēl tikt pāri gludai, sniegotai un klajai nogāzei, kur tikai retumis auga krūmiņi. Taču izrādījās, ka šeit nevar kāpt lejup. Mūsu acu priekšā tālu lejā vācieši uzsāka kauju ar Sarķanās Armijas priekšējām daļām. Mēs sēdējām paretos krūmos un skatījāmies, kā pirmsausmas miglā uzliesmoja izšāvienu ugunis. Neko citu bez ugunīm redzēt nevarēja, un man šī kauja šķita neīsta, it kā tā būtu tikai rotaļa.

Pamazām viss pierima. Majors deva pavēli sakārtoties, un mēs de-

vāmies lejup. Drīz vien atkal sākās mežs, sākumā pazems un reti, bet tad aizvien biežāks un augstāks. Un pēkšņi priekšā esošie par kaut ko satraukti sarunājās. Kad piegāju tuvāk, man acis saskrēja asaras. Pie tievas, zemē iedzītas kārtiņas bija piesists delītis, bet uz tā ar krievu burtiem uzraksts — «Minēts». Krievu burti!...

Kļuva pavisam gaišs. Ierīkojām apmetni. Izlūki aizgāja uzņemt sakarus ar padomju pavēlnieciņu. Novietojušies tieši uz sniega, partizāni brokastoja. Taču es vēl joprojām biju nemierīga. Kaut tikai pašā pēdējā brīdī kaut kas neatgadītos!... Satikšanās ar savējiem šķita tik neapmierama laime, ka baidījos par to pat domāt.

Aizritēja kādas pāris stundas. Nosalām. Mīņājāmies, sitām plaukstās, taču tas neko daudz nepalīdzēja. Es vairs gandrīz nejutu kājas, šķita, ka to vietā man piesieti kādi blūki.

Beidzot no krūmaines parādījās majors un sacīja mums:

— Kļajums, kuram mums jātieks pāri, piešaudīts. Lūk, tā kalna virsotnē uzstādīts ložmetējs. Pārskrieniet nelielām grupām.

Visi ar naidu palūkojās uz tālo zilganpelēkā dūmakā tīto smaili, kuru ieņēmuši vācieši. Kļajuma vidū laikam no visa pārdzīvotā man pēkšņi pamira kreisā kāja. Klusi ievaidējos. Janeks pacēla mani rokās un aiznesa līdz mežam. Tūlīt aiz meža sākās nopostīts, sagrauts ciematīņš. Tā nomalē stāvēja divi padomju kareivji. Veselīgi, stalti, jaunos, baltos puskažociņos, automātu rokās, viņi, priecīgi smaidot, gaidīja mūs. Nezinu, ko pārdzīvoja mani biedri. Varbūt tikai tagad, ieraudzījuši mūsu kareivjus, viņi, tāpat kā es, beidzot ticēja, ka esam brīvi. Un ja mums četriem briesmu pilnā dzīve Brenā ilga astoņus mēnešus, tad daudziem partizāniem tā bija ilgusi gadiem.

Brīvības apziņas apmulsināti, viņi no prieka trokšņoja un klaigāja kā bērni.

— Asja! Iedomājies! Iedomājies tikai! Pārnācām!

— Asja, Asjīn! — kļiedza citi. — Tu paskaties, kādi kareivji! Bet vācieši pa radio stāstīja, ka krievu kareivjiem nav ko ēst! Jā, to es saprotu! Un kādi kažoki! Un velteņi! Asja!...

Biju ļoti satraukta. Grozoties uz visām pusēm, no prieka smējos un māju visiem ar galvu.

Kareivji stāvēja katrs savā taciņas pusē un ar visiem, kas gāja garām, sarokojās. Kad pienāca mana kārtā, viņi vienlaicīgi pastiepa rokas. Satvēru dārgās kareiviskās rokas un skaļi jo skaļi ieraudzījos, jūtot, ka vairs nav spēka savaldīties. Un es jau vairs neesmu izlūks-radists, bet vienkārši no pārdzīvojušiem mocīta astoņpadsmit gadus veca meitene.

— Kāpēc tā, kāpēc tad tā? — kareivji samulsa. — Kāpēc jūs raudat? Tagad jau esat pie savējiem...

Bet es nodomāju: «Vai gan viņi saprot, ko tas nozīmē — «esat pie savējiem»?»

Sastājamies kolonā pa četri, un majors veda mūs uz komandpunktu, kas atradās netālu kādā mājiņā. Uz palievena stāvēja daļas komandieris.

— Mierā! — majors svīnīgi komandēja un ziņoja: — Biedri pulkvedi, Brenas ciema partizānu grupa pārgāja frontes līniju. Grupas rīcībā sīkas ziņas par vācu daļu dislokāciju.

Pulkvedis sasveicinājās ar majo-

ru, ar mums, apsveica ar sekmīgo pārgājienu un pavēlēja adjutantam: — Meiteni nosūtiet uz sanitāro daļu, pārējos nekavējoties izvietot pa mājām un labi pabarot. — Viņš pasmaidīja un arī mēs visi priecīgi iesmejāmies.

— Jūs biedri major, ienāciet pie manis.

Majors paskatījās uz mums, pamāja ar galvu un, pieturot ar roku planšeti, iegāja mājā. Mēs ar lepnumu skatījāmies uz šo plāno, brūngano somu. Tur atradās daudz vērtīgu ziņu, ko pēdējā laikā, kad rācija vairs nedarbojās, savāca partizāni.

Devos uz sanitāro daļu. Arsts — jauns, slaidis kapteinis — ar izbrīnu raudzījās mani. Adjutants paskaidroja, kā es esmu nokļuvusi pirmajā līnijā. Iedzērusi zāles, nolikos uz dīvāna. Un tūlīt viss Brenā pārdzīvotais uzmacās no jauna — šķiršanās ar Elzu, gājiens pāri fronti. Iespiedu galvu spilvenā, mēģinot piespiesties ne par ko nedomāt. Taču pēdējo nakšu, pēdējo mēnešu pārdzīvojumi un sāpes sirdī neļāva piemigt. Un tad pie manis barā iebruka partizāni, apstāja mani, nosēzoties visapkārt dīvānam uz grīdas, un ilgi pārcilāja atmiņā visu, kas vēl nesen bija noticis ar mums. Es klausījos.

Tuvojās šķiršanās. Dažiem — uz laiku, pārējiem — varbūt uz mūžu.

Izgāja ārā. Pie mājas stāvēja divas mašīnas. Atvadījāmies no kareivjiem. Atkal ceļā, šoreiz uz Beļsku. Pa līdzeno šoseju mašīnas trauca kā vējš, un nepierīma dziesmas, joki, smieklī. Sēdēju kabīnē tikpat laimīga kā pārējie.

Sākās dzelostieplēm iežogots kļajums, kurā varēja redzēt gruvešu kaudzes. Atplūda nelaba smaka. Un pat debess virs šī kļajuma šķita pelnu pelēkā, netīrā krāsā.

— Osvencīma, — Janeks sacīja.

Un visi aplkusa. Osvencīma... Atcerējāmies biedrus, kas vēl palika frontes otrā pusē. Kas noticis ar viņiem? Vai policija nebūs pamanījusi tādas lielas grupas pārvietošanos?

Beļskā majors ilgi sēdēja pie kara komandanta, sastādot ar mums kopā pārnākušo partizānu sarakstus. Šeit mēs arī šķirāmies. Daži iestājās Padomju Armijā. Citi devās uz Poļu armiju.

No Beļskas mēs kopā ar kapteina Orlova grupu devāmies ziemeļaustrumu virzienā meklēt savu daļu. Pabijām daudzās poļu pilsētās: Katowicā, Sosnovicā, Dambrova-Gurnā, Krakovā. Pat Vācijā nokļuvām. Ne tajā Vācijā, kur fašistiskā kara spēka parādēs mirgoja durkļi, bet Vācijā, kas izjutusi, ko nozīmē karš, un kas tagad nolādeja tos, kuri tai sagatavoja tādu likteni.

Regulētāji uz ceļiem, lai drīzāk atbrīvotos no dīvainās ļaužu grupas, kas bija tērpusies civilajā un tomēr apbruņojusies, tūlīt ievietoja mūs vajadzīgā virzienā braucošajās mašīnās.

Neatceros, kurā pilsētā šķirāmies ar kapteina grupu. Mēs atkal palikām pieci: majors, Nikolajs, Vasilijs, Antons un es.

Savu karaspēka daļu mēs atradām Čenstohovā. Pamatojoties uz pavēlniecības rīkojumu, mums jāva atpūsties.

Es bieži devos pastaigā uz pilsētu vienu. Nepievērsdama cilvēkiem uzmanību, kļīdu pa Čenstohovas ielām. Un visu laiku domāju par savu turpmāko dzīvi. Šajos gados biju daudz ko lemācījusies: šūt, gatavot ēdienu, šaut no automāta, šautenes un revolvera, apkalpot radiostaciju, izciest badu un aukstumu. Bet pats

galvenais — cik daudz brīnišķīgu cilvēku iepazīnu šajā laikā! Varbūt dzīve bija pārāk devīga un nolika man viņus ceļā? ... Lai arī tā, bet es došos uz priekšu tajā nelokāmajā pārliecībā, ka tai ir neizsmejami krājumi tādu cilvēku.

Dažas dienas pēc mūsu atbraukšanas Šatrovs, savērnieciski pamirkšķinājis ar acīm, sacīja:

— Iesim!
— Kurp?
— Pacieties. Aiziesim, tad arī zināsi.

Uzkāpām kādas mājas otrajā stāvā. Viņš piekļauvēja. Atvērās durvis un tūlīt man kaut kas apķērās ap kaklu.

— Asjīn!
— Toņā!

Viņa nebija neko izmainījies, pat kļuvusi brangāka. Izpildot uzdevumu, viņa dzīvoja lielas pilsētas centrā, izliekoties par šuvēju. Starp viņas klientiem bija sakarnieki, kas piegādāja vajadzīgās ziņas. Rūpīgi nomaskēta, rācija atradās istabā. Pat dzīvokļa saimniecei neradās nekādas aizdomas.

Nākamajā dienā mēs ar Šatrovu satikām Eži. Viņam nebija diez kā veicies. Reiz, kad viņš mežmalā bija raidījis, to nopelēja. Eži pamanījis, kā no trim pusēm uz viņu virzījās vācu kreivji, taču viņam izdevies izbēgt.

Satiku arī Zīnu Kudravecovu. Grupa, ar kuru kopā viņa bija savā trešajā uzdevumā, atgriezās pilnā sastāvā. Tie svinēja kādu vārda dienu, kad mēs trijātā — Šatrovs, majors un es — iegājām viņas istabā. Izlūki — no kuriem vairākums bija poļi un vācieši — pieskrēja ar kaušiem rokās pie mums:

— Sadzeriet, sadzeriet ar mums! Drīz vien veselības dēļ mani demobilizēja.

Vilciens uz Maskavu atgāja no rīta. Majors un Nikolajs pavadīja mani līdz stacijai.

— Ardievu, Asja! — sacīja majors, acīm kļūstot miklām. — Drīz atbraukšu. Pastāsti savējiem par mani ... visu, ko zini ...

— Tikai atbrauc drīzāk, — es atbildēju.

Viņš pieliecās, noskūpstīja mani un izskrēja no vagona. Vilciens jau kustējās. Viņš ar Nikolaju stāvēja uz perona, raudzīdamies aizejošajā vilcienā.

Es braucu mājup! ... Zibēja aiz loga sādžas, meži, koku puduri ... Un debesīs bija tik zilas, zilas, kā mīlotā acis ...

Beigsies karš, un pieguļā nakti Dziesmu par tevi dziedāšu es ...

Kaut man būtu balss! Kā es tagad dziedātu! ...

«Mā-jup, mā-jup» — izklausījās nāja rītenī. Vilciens veda mani pretī jaunai dzīvei. Raudzījies logā un smaidīju.

Maskavā iebraucu pēc deviņām dienām. Atcerējos: tieši pirms diviem gadiem, 1943. gada 8. aprīlī, māte mani pavadīja uz Gorkiju. Ko satikšu mājās?

Pilsēta tikko kā modās. Kijevas stacijas laukums vēl bija tukšs. Dažus tur stāvošos taksometrus pastaidzās paņemt citi, bet es biju samulsusi un vajadzēja ilgi gaidīt tramvaju. Tad skatījies caur tramvaja logu un gan pazīnu, gan arī nepazīnu savu veco, dzimto pilsētu. Pagājuši tikai divi gadi, bet cik daudz izmaiņu. Un pats galvenais —

uz lielajām ēkām un laukumiem nav vairs maskēšanās tīklu.

Gandrīz skriešus dodos no tramvaja pieturas uz māju. Virs laukuma sārtojās debess. No reproduktora atskan: «Varen plaša mana zeme dzimtai! ...» Stāvu uz tukšā laukuma stūra un cauri asarām smaidu šim rītam, šai pasaulē vislabākajai pilsētai. Lūk, kur mana izsauksme: — Va-ren pla-ša ma-na ze-me dzim-tā!

Runā Maskava! ...

Mājas pievārtē mani tūlīt apņēmu tuvais, pazīstamais: krēslainā kāpņu telpa, vecās margas ar izlauztajiem dzelzs stienīšiem. Uzskrienu līdz trešajam stāvam. Lūk, arī uzraksts: «Bikovskim — zvanīt 3 reizes.» No vecuma apsūbējis zvana rokturis. Neaizmirstamais, īpatnējais mūsu durvju čiksts un pazīstamā rītkurpju švikoņa pa gaiteni:

— Kas tur? ...

EPILOGA VIETĀ

Dārgā Asja!

Sūtu tev sirsniņu sveicienu! Pagājuši jau gandrīz 13 gadu, kopš mēs pārgājām Javoža-Jaseņicā pie Beļskas vācu fronti. Toreiz majors sacīja man pirms došanās pāri fronte: «Janko, ņem Asju savā aizsardzībā. Ja arī mēs visi aiziesim bojā, viņai jādzīvo. Tev viņa jāaizved, lai cik tas būtu grūti.»

Tas bija briesmīgi — šis pēdējais pārgājiens pa noledojušo bezdibeni, kur mēs laidāmies apmēram piecdesmit metrus lejup. Taču ne jau tas ir galvenais. To rakstu tikai tāpēc, lai atcerētos šķiršanos ar jūsu de-santu.

... Es, tēvs un brālis — visi esam

veseli. Nosūtu Tev savu fotogrāfiju. Droši vien mani vairs nepazīsi, jo pēdējos gados esmu ļoti izmainījies.

Gribētu uzzināt visas jūsu grupas locekļu precīzas adreses, kuri toreiz cīnījās Silēzijas Beskidu teritorijā. Sakarā ar valdības apbalvojumu piešķiršanu.

Jans Zavada. Ustrona. 14.01.58.

Dārgā biedre Asja!

Ar mīlu sveicienu Jums un Jūsu ģimenei rakstu šīs nedaudzās rindas. Sirsniņi pateicos par vēstuli un par atcerēšanos pēc tik daudziem gadiem.

Dārgā Asja! Tas bija grūts laiks, un mēs, kas to pārdzīvojām, neaizmirsīsim to līdz nāvei.

Pagaidām esmu vesels. Dzīvoju Brenā, tur, kur reiz cīnījāties kā partizāni, taču savās mājās esmu viesis, jo strādāju 100 kilometrus tālāk.

Karels krita pēdējās dienās, kad hitleriešu karaspēks bēga no mūsu apvidus. Tas notika 1945. gada 30. aprīlī. Toreiz nogalināja vēl dažus mūsu biedrus un trīs padomju kareivjus. Jo mēs pēdējā laikā cīnījāties kopā ar padomju kareivjiem. Karela bērni dzīvi. Divi vecākie jau apprecējušies, pārējie dzīvo pie manis.

Mans vecākais brālis (Juzefs) drīz pēc kara, 1946. gadā, iesaistījās nelegālajā organizācijā (NSZ) — viņam nepatika mūsu jaunā, demokrātiskā iekārta. Izdarīja noziegumu. Viņu notiesāja.

Pēc kara es divus mēnešus nostrādāju milicijā, vēlāk slimības dēļ aizgāju, jo pēc partizāņu dzīves mana veselība kļuva pavisam vāja.

(Nobeigums 26. lpp.)

JĀNIS GROTS

Liriskas miniaturas

NO KRĀJUMA «VAKARU STĀSTI CIEMATĀ»

Divas mājas

Kā pasakā —
Tev vienai divas mājas.
Tā viena, —
Kur Tev darbs klāj sniega baltu galdu
Ar maizi dienīško un viņas smaržu saldu.
Tā otra, —
Manā elpā, līdz tā stājas.

Sirmā stundā

Kad sirmā stundā sabiez krēsla rēna, lēna,
Un vakars dienai klājas pār kā milzu ēna,
Tad Tevī saskatu es jauna rīta staru.

Tad sirmā stundā atkal gaīšas, dārgas,
Man visas minūtes, šķiet, zūdot tuvojas
Kā gājpuņni, kas aiziet rudenos,
Bet vienmēr atkal atgriežas
Uz savas zemes jauno pavasaru.

Un sirmā stundā sirds tad viegli stāstīt zina,
Ka šādi mirkļi mūsu mūžu pagarina.

Ja nāks vēl daudzas vasaras

Ja nāks vēl daudzas vasaras,
Tad visas Tavas asaras
Par manām vainām raudātas,
Un ij par to,
Ka dažreiz bijis pārāk garā diendusā,
Un Tev un dienai —
Atkal abām palicis jums parādā,
Tad visas Tavas asaras,
Es varavīksnās
Un dziesmās pārvērtīšu,
Un tuvu pats pie Tavas mājas sliekšņa,
Jeb tālu prom no Tavas mājas loga,
Kā pelēks rudens lietus
Ilgi ilgi līšu ...
Un, paša vainas dēļ,
Kā brūce lēni dzīšu ...

Heines dzeja

Esi stipra un mierīga, sirds,
Heines dzeja mums mirdz,
Kā zobens un liesma
Tādos smagos nebalto brīžos,
Un nesfundās tumšās,
Kad no lielām sāpēm,
Kā Heine ir teicis,
Mazas dziesmiņas raisām.

Tās kā dvēseles asaras lās,
Tās kā norautas ziedlapas lās,
Kuras mīļai par prieku mēs kaisām.

Viņai, viņai šīs mazās dziesmiņas būs,
Tai, kura stiprus redzēt grib mūs!

Visskaistākais

Skaista gaist vakara blāzma,
Grimstot aiz kalniem,
Grimstot aiz mežiem.
Skaista plaukst rīta blāzma,
Nākot pār kalniem,
Nākot pār mežiem.
Skaists laistās naktī
Skrejošos mākoņos mēness,
Vai mierīgā debess velvē,
Spilgti tumšzilā zilmē,
Kā vizmainā marmorā cirsts
Puftu ceļš sudrabošs, blāvs,
Un Zelta sietiņš.
Bet vēl skaistāk
Rotājas saule
Un kāpj debesu kalnā,
Kad raženi mākoņi nolīst,
Vai no varavīksnas lokiem
Nosijā lietiņš
Pār mūsu pilsētām, druvām,
Gan fālām, gan tuvām.
Bet par visu visskaistākais
Ir manā dzimtenē cilvēks,
Kad uz darbu iet viņš.

JŪRAS AINAVA

ZENTA JAUNZEME

Stāsts

K. Vidina zīm.

KONKURSĀ APBALVOTS AR OTRO PRĒMIJU

Krists Ēvele sava priekšnieka kabinetā gandrīz klupšus ieklupa, pavisam nesaprotamā kārtā aizmirsis parasto godbijīgo klauvējienu. Jo Kristam Ēvelem, par spīti viņa sliktajam īpašībām, kuras visai pil-sētīnai izdaudzina tik neapšaubāms ziņu avots kā viņa miesīgā sieva — šim pašam Kristam tomēr piemita dziļa padevība priekšniekam — īpašība, kuru šajos laikos vajag prast novērtēt. Tā bija apzināta pakļaušanās gudrākajam, labākajam, pārākajam — un tādēļ divtikt vērtīga.

Grozidams savā pamatīgajā mežcirtēja plaukstā kādu apsūbējušu bronzas gredzenu, Kristis parasti vērtēja pēc sava mēra: šodien par tādu i rubli nedabūsi... Bet paņēma gredzenu Teodors Svilpe, uzmanīgi ar pinceti nokasīja gadsimtu rūsū, un pagājība uzpeldēja kā vīzija Jaungada naktī. Tādās reizēs muzeja direktors laikam visā pasaulē neatrastu otra tik aizrautīga klausītāja kā Kristu Ēveli — savu uzticamo muzeja sargu un nenogurdināmo pavadoni visās ekspedīcijās pa apvidus uzkalniņiem, izsusējušām upīšu guļtnēm un veciem kapiem.

Pekšnās ielašanās pārsteigts, direktors nosodoši paraudzījās pāri acenēm. Viņa priekšā gulēja aizsākta diagrama par izslaukumu kāpināšanu rajona kolhozos, un Teodors Svilpe nemīlēja, ka šajā darbā viņu traucē. Skaitļi ir sarežģīta lieta, sarežģītāka nekā senu kapkalniņu vēsture — jo pirmos allaž kāds var iedomāties pārbaudīt, kurpretī no senču puses pretenzijas nedraud.

Krists Ēvele izjuta pielaisto kļūmi.

— Atvainošānu, — viņš čukstēja, — bet man ir svarīga darīšana. Viņš ir atkal atnācis!

Teodors Svilpe nesapratnē lūkojās sava kalpotāja uztrauktajā vai-gā. Tad viņš atpāpās un iesmejās.

— Vai tas noslēpumainais muzeja izspiegotājs? Rādi man viņu šurp, varbūt velns nav nemaz tik briesmīgs...

— Cst! — Kristis aizlika rādītāja pirkstu mutei priekšā. — Viņš nekā nedrīkst nojaust, citādi putniņš aizlaidīsies.

Direktors drošiem soļiem pa priekšu, durvju sargs uz pirkstu ga-liem nopakājus — tā viņi izgāja cauri senlietu zālei un apstājās dur-vīs, virs kurām bija uzraksts: «Kultūras un mākslas attīstība Druvie-nas novadā XX gs.»

Paprāvajā istabā, ko šeit godāja par zāli, stāvēja večuks. Rupjā maisā ievistā nešļava gulēja pie viņa kājām, kamēr pats vīrelis no-pūlējās uzrikt acenes tām paredzētajā vietā. Tas gan lāgā negribēja izdoties, jo brillei trūka vienas kājiņas un tā neatlaidīgi slīdēja nost no kumpā deguna. Vīreļa stāvs bija sīks kā pusaudža zēnam, un Teo-doram Svilpēm uzmācās smaidiens, redzot sava piecpudīgā pavadona iztrūcināto seju.

— Viņš ir mūs pamanījis un tagad izliekas, lai maldinātu, — čukstē-ja Kristis Ēvele. — Nemiet vērā, biedri direktor — tā viņš izlūko šo zāli katru pirmdienu un ceturtdienu. Varbūt man tomēr aizskriet pēc milicijas, ko? — un Kristis jau ar vienu kāju bija ceļā.

— Stop! — direktors atturēja. — Tu tomēr esi muzeja sargs un kā tādām tev pašam ir zināmas pilnvaras, — Teodors Svilpe teica, nespē-dams palaist garām izdevību klusībā uzjautrināties par sava dūšīgā sarga neapskaužamo stāvokli. Viņš labi zināja Krista vājo vietu — satrakota bulļa tas nevairstos, taču zagļu un blēžu baidījās kā mežonis elku dieva statujas — jo viltības priekšā šī lāga dvesele bija neapbru-ņota kā bērns.

Krists Ēvele paklausīja, taču viņa seja pauda nepārprotamu opozī-ciju:

— Šitie ir tie istie, — viņš murmināja. — Izskatās sīki un nevari-gi, tāpēc izslīd kā zuši. Kas viņam tai nešļavā, ko? Nebaidies, būs jau šo to nočamdījis.

Direktoram bija savas domas.

— Pirmdienās un ceturtdienās, tu saki? — viņš pārvaicāja. — Tā-tad tirgus dienās. Viņš ir no laukiem, no kolhoza. Maisā atrodas cū-kas šķiņķis, ko vecais atvedis pārdot. Tūlīt pārbaudīsim mūsu slēdzie-nu pareizību. Vai biļeti viņš nopirka?

— Nopirka, — kā atbalss atsaucās Kristis, priekšnieka loģikas sa-triekts. Pamazām visas citas sajūtas atkal pakļāvās vienai, labi pa-zīstamajai — goddevībai pret gudrāko. Tādu priekšnieku nebija kauns saukt par priekšnieku, tādām varēja paskriet arī lieku soliti, un di-rektors savukārt ar tīru sirdi varēja uz svētkiem ierakstīt pateicību Krista Ēveles darba grāmatīņā.

Tikām večuks bija sakārtojis brilles, pagājies nostāk no sienas un sācis lūkoties vienā punktā. Viņš stāvēja, galvu piešķiebis kā tāds liels, izplūkātš putns, un visā viņa stāvā izpaudās kas skumji vientu-

līgs. Bet varbūt tas bija viņa acis, kuras lēnām pievērsās klātpienākušajam Teodoram Svilpēm — izbalējušās kā vēli-nas atvasaras debesis. Acis brīdi raudzījās direktorā, bet vi-ņam bija skaidrs, ka tās skata ko citu, nevis viņu. Tad ska-tiens atguva tiešumu un Teodora Svilpes priekšā bija parasts lauku vecis ar savu dzīves gudrību un piesardzīgu viltību piemiegtajos plakstos.

Vīrelis uzmanīgi noņēma acenes, pamāja uz sienas pusi un iesmejās:

— Pagalam jocīga bilde. Notālēm skaties — ūdens kas ūdens, bet pieej klāt — krāsas pikas sasviestas krustu šķersu kā puspušā arums.

Tikai tagad Teodors Svilpe saprata, ka vecais runā par ievērojamā mākslinieka Araiša gleznu «Vētra uz jūras». Druvienai bija laimējies, ka tās novadā piedzima tik izcilis vīrs un, pateicoties mākslinieka patriotiskajam jūtām, novada muzejam tika veltīta šī glezna, kuru Teodors Svilpe slepeni-bā uzskatīja par savas iestādes lepnumu.

Kā pārsteigums viņam atklājās, ka gleznu pratis novērtēt arī šāds noskretis večuks.

Lai nu kā, bet Svilpe tomēr bija muzeja direktors un iz-pildīja savu pienākumu.

— Jūs iepazīstaties ar mūsu muzeju? — viņš jautāja laipni kā ik-vienam ienācējam savā iestādē, par kuras labo slavu nepārstāja rūpē-ties. — Varbūt sāksim apskati no sākuma, es pats jūs pavadīšu un sniegšu paskaidrojumu.

Vīrs bez ceremonijām atmeta ar roku.

— Tencinu, nevajaga. Tos riņķus un māla bļodas jau apskatīju, otrreiz nav vērts. Bet pie bildītēm mazulietīņ pakavējos, bildes man patik. Vecs jau esot tikpat kā mazs bērns, khe-he.

Teodors Svilpe pieklājības labad arī savilka lūpas vienā kaktiņū smaidā un palūkojās rokas pulkstenī — jāiet atpakaļ pie diagramām. Skaidrs, ka šis te nav nekāds zaglis, večukam vienkārši ieskrējusi galvā kāda muša — vai mazums cilvēkiem dīvainību.

— Jūs pie mums pirmo reizi? — viņš vēl tāpat vien ievaicājās. Ve-čukam izdzisa vientiesīgais smaidis, gaišās, mazliet asarojošās acis samiedzās vēl ciešāk — kļuva neiespējami noteikt, kādu izteiksmi tās slēpa savā šķietamajā bezkrāsainībā.

— Ne nu gluži pirmo... — viņš izvairīgi teica.

— Septīto reizi, — negaidot ierunājās Kristis Ēvele, gluži kā «Deus ex mahina» iejaukdamies mierīgajā situācijā. Večuks paskatījās viņā naidīgi un ar nicinājumu.

— Varbūt reizes septiņas, varbūt desmit, skaitījis neesmu. Es gribu to bildi pīrkt, — bez kāda ievada večuks pateica gluži negaidītu lietu.

— Bildi? Pīrkt? — Teodors Svilpe pārvaicāja, un viņa seja izbrīnu ātri nomainīja gandrīz netverama zobgalība. — Kuru bildi?

— To pašu jūras bildi.

— Pervi tas mālētājs gan nav želojis, sametis čupu čupām, ar prātī-gu rīcību būtu pieticis vēl piecām bildēm. No tam arī laikam tuvumā grūti saprotams. Bet, kad atkāpjas nostāk, — nekas, — vecais runāja lietišķi, gluži kā tirgū apsvērdams pērkama sivēna vai teļa labās un sliktās īpašības, beigās pielaidīgi paziņodams:

— Es tomēr esmu ar mieru to bildi ņemt.

Direktors, pacietīgi noklausījies, smīnēja.

— Mēs, diemžēl, nevaram jums gleznu pārdot. Mēs neko nepār-dodam. Te ir muzejs.

— Kā? — večuks brīnījās. — Kam tad viņas jums te stāv? Are vēl viena jūras bilde, — viņš norādīja uz sienu, kur karājās otra jūras ai-nava, ar savām košajām krāsām pārmākdama pirmo. Bet tikai īsu bri-di... Tad skatiens, kvēlā saulrieta apzīlbināts, meklēja atpūtu pirmajā gleznā. Tajā bangoja pelēki, krēpaini vilpi, nākdami no neredzamas, bet apjaušamas tāles, kuru slēpa drēgnas miglas auts. Ūdens kalni likās ceļamies un grim-stam, un šajā stihijas dzīvajā iespaidā ne uz-reiz varēja pamanīt kā-du nelielu detaļu glez-nas priekšplānā, kādu peldošu koka gabalu — varbūt atlieku no kuģa masta, varbūt no laivas... Bet pamanīts šis sīkums tik drīz vairs neatlaida skatienu. Bezgalība un laivas vraks...

— Es samaksāšu, ne-baidieties, — vecais sa-cīja un noliecās pie sa-vas nešļavas. Atsējis maisa galu, vilka laukā ko smagu. Parādījās žā-vēts cūkas stilbs.

Apjautis, kam tas do-māts, Teodors Svilpe enerģiski atgaiņājās. Viņš sāka skaisties.

— Bāz savu cūkās cis-ku atpakaļ, — viņš pa-rupji teica. — Krist!

Krists Ēvele, visu laiku malā stāvējis un klausī-jies, saprata pusvār-

dā. Ar vienu rāmu, bet neapstrīdamu rokas vēzienu viņš atbīdīja vīreli sānš, iebāza šķiņķi atpakaļ, aizsēja maisam galu un virzīja to kopā ar īpašnieku uz durvīm.

— Nu, proties, proties, — Kristis rūca, — negribas tevi, tādu knisli, gluži aiz apkakles ņemt.

Negaidītā notikumu pavērsiena apmulsināts, vecais vīrs nepretojās, vienīgi vēl mēģināja iebilst:

— Man ir vēl... Naudīņa, miltiņi... Es jau saprotu, ka tik lēti nevar...

Teodors Svilpe vairs neklausījās. Laipnības deva, ko viņš varēja veltīt šim ērmīgajam muzeja apmeklētājam, bija izlietota. — Jau tā par daudz ilgi noņemos, — direktors sapīcis domāja, steigdamies atpakaļ uz savu kabinetu.

Tikam večuks jau atradās uz ielas. Uzmetis vēl pēdējo želo skatienu muzeja ēkai, viņš lēnām gāja prom. Maišelis kulstījās gar kājām un aprūtināja iešanu, bet vecais vīrs neattapās pacelt nesamo uz muguras. Noskatīdamies pakaļ šim stāvam, kuru bez vecuma skumjās nevarības likās nospiežam vēl kāds cits, neizmērojams smagums, Kristis Ēvele aprāva zobgaliģo pamācību, kas jau bija uz mēles. Ierobežojies ar nenoteiktu burkšķēšanu par trakiem un blandoņām, muzeja sargs atgriezās savā valstībā un atvieglotu sirdi noslēdza to ar trim atslēgām.

Vēl tai pašā vakarā, pa ceļam uz mājām iegriezies bufetē, Kristis kā pirmo atkal ieraudzīja neveiksmīgo gleznas pircēju. Tas kvernēja pašā tālākajā stūrī, viens pats pie pustukša galdiņa.

Kristis demonstratīvi uzgriezta kaktam savu platu muguru. Izdzēris simts gramus, kurus bufetnieks zināja pasniegt neprastus, viņš uzkoda pusdienas maizes atlieku, speciāli šim nācienam pataupītu.

Nu varēja iet savu ceļu tālāk. Kristis vēl paskatījās uz kaktu, uz večuka sirmo, bezcerīgi nokārto galvu, un viņam kļuva tā neomulīgi. Lēnā soli piegājis klāt, apsēdās uz brīvā krēsla. Vecais vīrs it kā atmodās, pacēla savas bālī zilās acis uz nelūgto biedru, un tās iegailējās kā ogles. Brīdī valdīja klusums, viņi lūkojās viens otru caur pieri kā tādi divi runči, kurus sveša roka sametusi kopā ciniņam.

Kristis Ēvele pirmais spēra nākošo soli.

— Nu?... — viņš norūca, un otrs to varēja iztulkot pilnīgi pēc sava prāta. Večuka priekšā atradās tukša glāze, kura, pēc visām zīmēm spriežot, vēl nesin bijusi pilna; varbūt šī, varbūt cita iemesla dēļ skaudrais skatiens aizmiglojās, roka uz galda malas sāka drebēt.

— Nedeīvāt jūs man to bildi, suņa bērni tādi, — viņš gaudās. Balsi nebija dusmu, vienīgi dziļas žēlabas.

— To bildi tu labāk met no galvas ārā, — Kristis teica nepielaidīgi. — Bilde pieder muzejam, bet muzejs — valstij. Tātad iznāk, ka esi iekārojis valsts mantu.

Tas, liekas, līdzēja. Turpmākā rīcībā valdīja saskaņa — bufetniekam uzsauca atnest divus alus, tad vēl divus... Vecais atsēja maisa galu, Kristis sameklēja kabatā atvāžamo nazi un žāvētajam cūkas cinkslim tika atgriezta prāva šķēle.

— Meistara žāvēts, — Kristis atzinīgi teica, ar baudu sagriezdams kumosos viegli iesārteno speķi, kas smaržoja pēc pirtīņas dūmiem, ķiploka un kadiķu ogām. — Daudz laikam šķiņķu savā mūžā būsi nožāvējis, sava zemīte bija, vai? — un, atbildi negaidīdams, turpināja: — Bet es nekad zemes strādnieks neesmu blījis, nevelk mani tā plēšanās no saules līdz saulei. Cilvēkam vajaga dzīvot brīvi, lasīt avīzes, pasēdēt ar draugiem...

Galda biedrs pārdomāja Krista vārdus.

— Tu saki, zeme tevī nevelk... Es visu savu mūžu noplēšos gar zemi un citas maizes nekāroju. Bet dēls... dēls aizgāja no zemes, aizgāja uz jūru... un tur palika...

— Tu pasaki man, — vecais vīrs pēkšņi asaru pielietām acīm vērs Kristā, — tu pasaki man, kas viņu vilka pie tā ūdeņa, ko viņam tur vajadzēja meklēt? Savu nelaimi? Un sameklēja ar, — viņš noelsās, galva noslīga uz krūtīm, ausaine nošķiebās un aizriņķoja pa grīdu. Kristis, pieklusis kā baznīcā, nevelkli noliecās pēc cepures.

Bet vecais vīrs jau atzīra. Kad viņš atkal pacēla galvu, tā seja bija sēra lietišķība kā cilvēkam, kurš pērk zārku tuviniekam, bet nedrīkst pārmaksāt, jo rocība to neļauj.

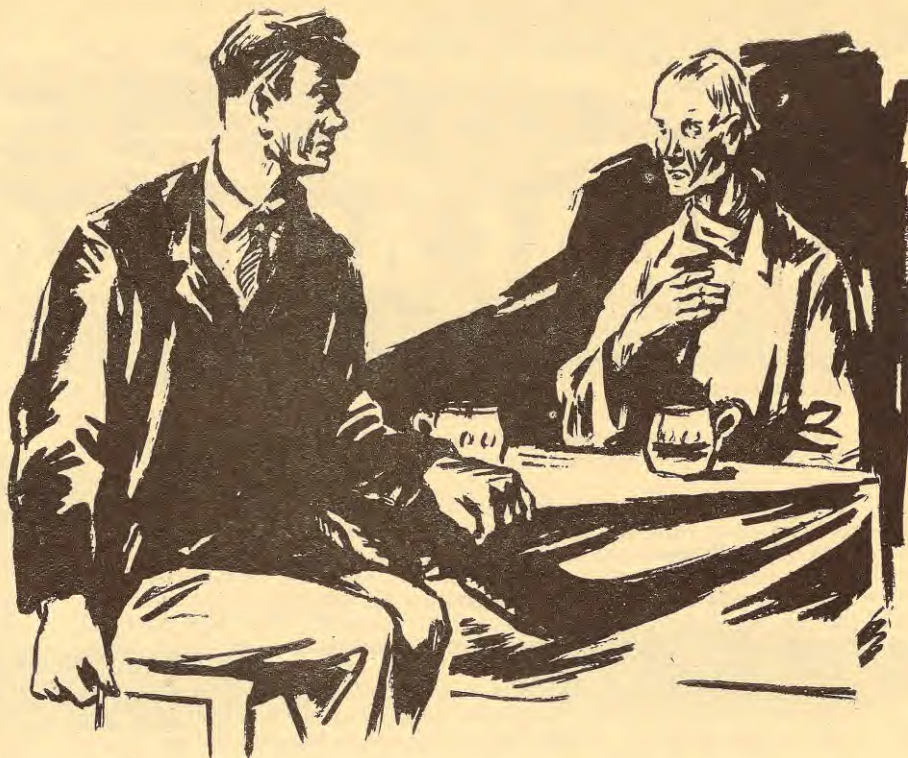
— Bija man viens vienīgs dēls, — viņš sacīja. — Aizgāja jūrniekos un noslika. Tā ja... Jūra no mūsu pagasta divsimts verstis, šobaldien neattopu, kā manam Pēterītim tā indeve piemētās. Bet es apskatīju to jūsejo bildi un tā man pašu sirdi aizķēra. Vai samaniņi to koka gabalu pašā priekšā? — Večuks pieliecās tuvāk Kristam, viņa acis atkal iepletās, skatīdamas ko tālu un citiem neredzamu. — Būtu jel Pēterītim tāds koka gabals pa tvērienam trāpījies, tak varbūt nenoslīktu, kā tu domā, ko? — viņš jautāja Kristam un skatījās tajā ar bērna pajāvību, it kā no atbildes būtu atkarīgs viņa Pēterīša liktenis.

— Tak jau nebūtu... — Kristis noburkšķēja un vērsa acis sānš. Viņš kaunējās atcerēties, kā šo nelaimīgo vīru noturējis par zagli, kā necienīgā kārtā izvadījis no muzeja. Kristu pēkšņi smacēja, viņš neattapa neko citu, kā vien triekt dūri galdā, tā izteikdams savu protestu pret visu pasauli, kurā cilvēku piemeklē tik daudz nepelnītu bēdu.

— Tu nesaki neko, — viņš mierināja savu jauniegūto draugu. — To bildi mēs vēl dabūsim, Svilpe ir goda vīrs, kad es ar viņu aprunāšos, tai lietai vajadzētu iet.

Līdzjutībā un apskurbumā Kristis Ēvele būtu solījis daudz vairāk nekā šo gleznu vien, kura tam nozīmēja tik, cik jebkurš muzeja inventārs. Bet večukam, likās, šī vēsts atdeva dzīvības spēkus.

— Tas būtu gan labi! Es viņu piekarinātu gala istabā, tur ir gaišāks. Tā ir Pēterīša istaba, turpat man noliktas viņa drēbītes un grāmatīņas...

Visu par dēlu viņš stāstīja pamazināmiem vārdiem, it kā runa būtu nevis par pieaugušu jaunekli, bet baltgalvi puīseli nātnās bikšelēs, kurš tūlīt tūlīt pārskries no ganīem un prasis ēst.

Mājup Kristis Ēvele klunkuroja ap pusnakti, iepriekš pavadījis veco līdz krustceļiem. Maišelis ar cūkas šķiņķi palika Kristam — viņš gan tielējās un negribēja ņemt, taču beidzot piekāpās, redzēdams, ka vecajam maisu smagi stiept.

— Paglabāšu līdz nākamai tirgus dienai, tad atdošu vecajam, — viņš sevi apņēmās, bet mājās, jau durvis verot, kā valrogu turēja sev maisu priekšā un labinājās: — Mammucīt, es tev atnesu šķiņķīti, no garšo...

Nākamajā rītā, uz darbu ejot, Kristis Ēvele nebija visai labā dūšā. So sajūtu viņš jau agrāk bija izbaudījis — kaut kādu nesaskaņu starp nakti un dienu, starp vakarējiem pārdzīvojumiem un šīsdienas atsalumu. Vai tas slēpās viņā pašā? Laikam taču nē, jo vēl šorīt Kristis piecēlās vakar dzirdētā un izjustā varā. Bet sieva bija izcepusi šķiņķi un taujāja, kur tas dabūts, Kristis izstāstīja. Un stāstot juta, ka skan ne tā, kā vajadzētu, bez spēka un pārliecības. Arī klausītāja neizrādīja vairāk līdzjutības kā sievietēm parasts šādās reizēs. Belgās viņa noteica:

— Bildi jau nu gan Svilpe nedos, tas nu par velti. Labāk nemaz nekāpājies un neprasi, pazaudēsi vēl vietu...

Tādēļ šorīt Kristis Ēvele pie sava priekšnieka kabineta durvīm klausvēja sevišķi apdomīgi. Elpu aizturējis, viņš klausījās, līdz atskanēja pazīstamais «lūdzu».

Sākumā Teodors Svilpe klausījās tikai pa ausu galam, sarunas laikā kārtodams dažādus papirus. Tad viņš kļuva uzmanīgs un izbrīnījies skatījās runātājā.

— Es lai atdotu gleznu tam vecim?

— Pārdotu, — ne visai droši izlaboja Kristis.

— Vienalga, tas ir viens un tas pats. Paklau, vai tu šorīt jau neesi iegriezies bufetē, ko?

— Neesmu vis, biedri direktor. Vakars gan abi nosēdējām, večuks stāstīja savu bēdu likteni. Vienīgais dēls jūrā noslīcis. Tālab viņš arī to gleznu iegribējis, tā sakot, dēla plemiņai...

Direktors pikti atmēta ar roku, kā no uzmācīga oda atgalpādamies.

— Jāatzīstas, Krist, es tevī turēju par prātīgāku. Ja tev citu raižu nav, tad ar šim gan pie manis vairs nenāc. Saprati?

— Saprātu, biedri direktor, — Kristis nomurmināja un taisījās ātrāk no kabineta ārā. Gaitenī viņš apstājās, saprata, ka faktiski ir izraidīts pa durvīm tāpat, kā vakar viņš izraidīja večuku no muzeja, — un sašutumā sulīgi nospļāvās uz tīri mazgātās grīdas. Visu dienu Kristis vairījās sastapties ar direktoru un domās lādēja svešo veci, kura dēļ nokļuvis šādā mulķīgā stāvoklī. Taču vakarā, kad mājās uz pannas iečurkstējās speķis, Kristā modās atbildības sajūta, un viņš kļuva grūtsirdīgs. Sievai par lieliem brīnumiem atbīdījis nostāk šķiņķi ar cepto gaļu, viņš ēda kartupeļus vien. Bet ap sirdi no tā labāk netika.

Ceturtdienas priekšpusdienā, kad pilsētiņā ieradās tirdzinieki, Kristis pretēji paradumam negrozījās durvju priekšā, bet strādāja pašā dziļākajā sētas kaktā. Tomēr pienāca brīdis, kad ieradās vecais vīrs.

— Tfu, tu, — sveiciena vietā Kristis sapīcis nospļāvās. — Staigā nedzirdami kā ēna un biedē cilvēkus.

— Vai nu es gluži tevī būtu nobiedējis, — mīrmīlīgi sacīja večuks, piesēzdamies uz priedes blūķa. Arī Kristis atsēdās. Sameklēja tabaku, lēnītēm un pamatīgi uztina smēķi, ievilka dūmu. Ciemiņš pa to starpu klusēja, Krista nodarbībai sekodams uzmanīgi kā rituālam.

Atkārtis, ka ar visām savām bailēm no šīs tikšanās viņš tomēr ir stāvokļa kungs, Krists salauza klusumu.

— Man tev jāsaķa skaidri un gaiši, ka neko nevaru palīdzēt. Svilpe ne dzirdēt negrib par gleznas pārdošanu.

Kristam par atvieglojumu, večuks nesāka gausties un tielēties. Brīdi klusuciesot pasēdējās, viņš cēlās augšā, atsveicinājās un gāja prom. Vienīgi pēc desmit soļiem vēlreiz atgriezās un noprasīja:

— Vai tik tu visu labi izrunāji?

— Nu kad tev saku!...

— Tad jau nekā... Nu ardieviņ...

Viens palicis, Krists Ēvele skaldīja malku tik sirdīgi, ka pagales šķīda uz visām pusēm. Pa gabaliņu pamanījās nākam direktoru, viņš nozuda šķūnīti un nerādījās tik ilgi, līdz Svilpe vairs pagalmā nebija manāms.

Pagāja ziema, ar paliem un putnu balsīm iečalojās pavasaris. Teodors Svilpe ar prieku konstatēja, ka gaišais gadalaiks labvēlīgi iespaido arī viņa padoto — Krists Ēvele šķīta kā atkusis pēc divainā klusēšanas un atturības stinguma, atkal runājās un pat nāca direktora kabinetā, kā senāk izrādījās interesi par gaidāmajām vasaras ekspedīcijām. Teodors Svilpe varētu vispār neraizēties par tāda nekvalificēta darbinieka divainībām un galējā gadījumā to pat atlaist. Taču ievalkātas kurpes ir ērtākas...

Viss būtu atkal labi, ja vienā jaukā dienā muzejā neparādītos kādreizējais gleznas pircējs. Viņš nostājās Krista priekšā, pateica labdien un muzeja kalpotājs vienīgi pēc drēbēm to pazina — tik ļoti večuks bija izmainījies uz sliktu pusī. Izgindis kā skelets, pusdzisušu skatienu tas drīzāk atgādināja spoku nekā dzīvu cilvēku ar miesu un asinīm. Likās — dzīvības sulu tajā nav atlicis nemaz, kāds ar nežēlīgu alkātību izsūcis visu līdz beidzamai pilītei.

Krists samulsis mīnājās uz vietas.

— Kas tad tev, draugs, slimoji, vai?

Večuks cīnījās pēc elpas, katru vārdu pārvarēdams kā augstu kalnu:

— Slimoju... Krūšu vaina... Sirds... Kā rudenī... ielikos, tā vairs neatlabu. Pievarēja mani...

— Piesēdies, atvelc elpu, — Krists steidzās pēc krēsla.

— Atnācu... vēl pēdējo reizīti... paskatīties... — cauri visām zālēm vecais virs gāja savu ceļu — pie gleznas. Gluži tāpat kā todien, vēlīnā rudenī, viņš sameklēja salauztās brilles, aizkabināja saitiņi aiz auss un atkāpās visas telpas platumā... Krists stāvēja nosāpis un ne-traucēja. Jautri saules zaķīši vizuļoja uz sienas, svina pelēkajām bangām pārlīdēdami zeltainu gaismu. Tik neticami šādā dabas dzīvības brīdī likās vētras draudī un salauztas laivas vraks...

Vecais virs pameta Kristam ar pirkstu. Kad tas piegāja, viņš uzticēja kā noslēpumu:

— Vienu man vēl... dzīvē gribējās... redzēt jūru. Domāju — pavasarī. Bet nu jāiet slimnīcā. Arā nez vai iznākšu... Būtu jūru redzējis, tad varētu mierīgi mirt.

— Nu, nu, vecais, ko tad tu!... — Krists steidzās mierināt, pats tam lāgā neticēdams. — Divdesmit gadu vēl nodzīvosi.

— Kam man divdesmit gadu, kad nav dēla. Citam ir kaps, kur aiziet, man nav nekā... Vismaz jūru būtu redzējis... Nekad savu dēlu nevarēju saprast, izšķīrāmiem tikpat kā ar naidu. Tagad tas mani beidz nost... Kaut es zinājis, vai mirstot viņš piedeva manu asumu, vai iedomāja...

Noliecis galvu un brīdi tā savās domās pastāvējis, vecais virs posās atvadīties.

— Ardievu. Nepiemini ar ļaunu...

Večuks aizgāja. Krists viņu pavadīja līdz stūrim, nosolījis apciemot slimnīcā. Viņš arī turēja vārdu un aizgāja jau tuvākajā svētdienā, līdz papēmis sainīti ar āboliem. Slimnīcā izrādījās, ka Krists nezina večuka vārdu, taču pēc dažām pazīmēm personību ātri vien nokaīdēja. Jauna ārste baltā cepurītē iznāca pretī un nolūkojās Kristā pētījoši un līdzjūtīgi.

— Vai Siliņam esat radnieks?

— Siliņam? Vai tam vecajam? Nē, radnieks gan ne. Es tāpat... paziņa.

— Siliņu jūs vairs nevarat sastapt, viņa nav.

— Kā? Vai viņš jau izrakstījās? Un neiegrīzās muzejā? — Krists patiesi brīnījās.

— Nē, viņš... nomira.

Krists Ēvele apjucis pasvārstīja rokās sainīti. Pirmo reizi mūžā viņš gāja pie kāda uz slimnīcu, pie tam ar āboliem, kuru dēļ nācās izskraidīt pus pilsētas, un nu tie izrādījās nevajadzīgi. Jā, ko lai dara... Viņš apgrīzās un gāja prom.

Dienā, kad veco Siliņu klusi apglabāja ārpilsētas kapsētā, Krists Ēvele darbā neieradās. Uzmetis aizgājēja zārkam sauju zemes, viņš atgrīzās bufetē, aicinādams visus iedzert sava drauga bēres. Par alus glāzi dažs labs bija ar mieru noklausīties vecā Siliņa bēdu stāstu.

Izgulējās pagīras, Krists Ēvele nākošajā rītā jau agri steidzās uz darbu, neskaidras vainas apziņas tirdīts. Līdz ar vecā Siliņa paglabā-

šanu bija aprimis arī žēlums pret šo nabaga vīru ar tā lielajām bēdām; bet neizgaisa kaut kāda pārestības sajūta. Krists sevi notvēra, ka par direktoru nespēj domāt bez īgnuma. — Es esmu netaisns, — viņš sev pārmeta, viens ar savām domām soļodams caur agrīnā pavasara miglu. — Ko direktors varēja palīdzēt? Gleznu pārdot viņš nedrīkstēja. Un vai tas arī būtu ko līdzējis? Pret nāvi zāļu nav.

Tā Krists sevi mierināja, meklēdams pavisam nevainīgu kompromisu. Kaut kā taču jādzīvo, jāstrādā. Darbs muzejā nav no sliktajiem. Arī priekšnieki redzēti visādi.

Teodors Svilpe, likās, bija gaidījis sava muzeja uzticamo kalpotāju, jo parādījās gaiteni tūlīt, tiklīdz Krists spēra kāju pār sliekšni. Ar nevēriģu seju, bez dusmām, direktors uzprasīja:

— Nu, vai pamatīgi vakar nosvinēji?

Nejūtot priekšnieka dusmu, Kristu sagrāba īstena nožēla.

— Soreiziti atvainojiet, biedri direktor. Tā izgadījās.

— Izgadījās? Nu pastāsti, pastāsti, man kā priekšniekam ir tiesības zināt, kādi tev svētki svinami darba laikā.

— Kas nu bēres par svētkiem. Paglabājām to pašu večuku, to gleznas pircēju.

— Vai tev viņš rada, vai, ka tu par viņu tā raizējies?

— Kur nu rada, tāpat vien pazīstams. Izkratīja man savu sirdi...

— ...un tu žēlsirdīgi uzklauši visus nabagus. Tikai neaizmirsti, ka tu neesi vis Jēzus Kristus, bet gan Krists Ēvele, Druvienas muzeja sētnieks un sargs. Ja vēlreiz gadīsies šādi joki un tu bez attaisnojoša iemesla neieradīsies darbā, atlaidīšu bez žēlastības, to liec aiz auss.

Teodors Svilpe pagriežas uz papeža un aizsoļoja. Līdz pat pēdējiem asajiem vārdiem viņa seja nezaudēja pārākuma pilnu mieru.

Kristam saskrēja karstas asinis galvā. — Viņš man norādīs, ka es esmu sētnieks! Ak tu spoks tāds, muzeja mūmija! Pats zinu, kas esmu, un tavā vietā nelienu!

Krists lamājās balsi, bet apkārt viss palika bez atbildes. Jūtu izviriduma mēmie liecinieki bija vienīgi absūbejušās bronzas važiņas un simtgadu rūsas saēstie dzelzs cirvji. Paslēpušies stikla vitrinās, ar savu klātbūtni tie it kā dzedri izsmēja cilvēka un viņa sirds nemiera nīcību.

Krists gandrīz naidīgi pavērās apkārt vēsajā, akmeņiem un dzelzēm pieblīvētājā telpā. — Tu šeit esi tikai sētnieks, Krist, — viņš sev rūgti sacīja, — tev nebija brīv aizvadīt uz kapiem veco Siliņu un nodzert viņam bēres. Pie joda!

Krists Ēvele steidzās prom pa gaiteni. Bez pieklauvēšanas atrāvis kabineta durvis, viņš liels un draudīgs nostājās pārsteigtā Teodora Svilpes priekšā.

— Izmaksā man algu, — Krists teica, pirmoreiz dzīvē pasacījis savam priekšniekam «tu». Svilpe taču arī viņu jau gadiem tā uzrunāja. — Es aizeju. Vari meklēt sev citu sētnieku.

Teodors Svilpe neticēja. Izlīdzinoši smaidīdams, viņš pienāca Kristam klāt un gribēja draudzīgi uzlikt roku uz pleca. Krists nepatikā atvairīja šo žestu.

— Labi, — arī direktors vairs neizlikās, — algu es tev izmaksāšu, bet tikai pēc divām nedēļām, tādi ir noteikumi. Un neceri, ka tad vairs nemēšu vēra, ja būsi apdomājies. Gan tu vēl kodīsi pirkstos! Izrakstīšu tev tādu raksturojumu, ka varēsi iet suņus sist, nevienam tevī darbā neņems.

— Ak tā? Man sliktu raksturojumu? — Krists uztraucās un mācās direktoram virsū. — Par ko man sliktu raksturojumu? Vai par to, ka bez algas tikpat kā par kalponi esmu tev strādājis, tavai mamzelei uz tirgu un veikalu skrējis. To mēs vēl redzēsīm! Pamēģini tik!

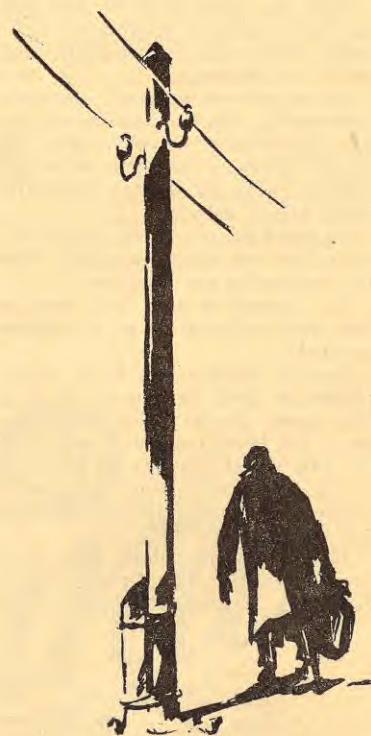
Teodors Svilpe paglābās aiz rakstāmgalda.

— Pēc algas atnāc rīt, — ar pūlēm valdīdamies, viņš caur zobiem izmeta. — Pa nakti varbūt pārdomāsi.

— Neceri!

Kad Krista soļi aizdīdēja ārpusē gar logu, direktors pagalam noguris atslīga krēslā un saviebies taustīja krūtīs tajā vietā, kur vajadzētu atrasties sirdij. Sāp, jāiet pēc pilieņiem.

— Kas to būtu domājis, — viņš ar skumjām un izbrīnu konstatēja. — Tik ilgus gadus pie manis nostrādāja, likās kārtīgs un paklausīgs darbinieks. Kā es nebiju pamanījis viņā šādu rupjību un necieņu pret cilvēku!

(Turpinājums no 22. lpp.)

Sogad pavasaris agrs un skaists, plaukst lapas, tirumi jau apsēti, silts, dzied putni — taīsnī prieks skatīties uz pasauli. Ar sirsniem novēlējumiem Jums visiem un uz drīzu redzēšanos ar Jums!

Jureks Hečko. Brena.

Dārgā pane Asja!

...Kā šodien atceros pēdējo dienu un vakaru, kad vēl bijāt mūsu mājā.

Pēc Jūsu aiziešanas pie mums valdīja nospiešts garastāvoklis, jo mēs neko nezinājām, kā Jūs pārgājāt fronti. Drīz pēc tam vācieši izbūvēja aizsardzības līniju.

Kad beidzās karš, mums sākās jauna dzīve. Es pabeidzu vidusskolu un 1949. gadā iestājos Krakovas universitātē. Šajos gados jo bieži atcerējos jūs visus. Pārmaiņas, kas notika pie mums un, starp citu, arī tas, ka es varu mācīties, — tas viss cieši saistīts ar tādiem cilvēkiem kā pane, majors, Vasilijš, Nikolajs.

Ja jūs atbrauksiet, tad ceru, ka apciemosit arī mūs. Abi ar sievu sirsniņi Jūs ielūdzam. Izprasisim tajā laikā atvaļinājumu un, ja būs iespējams, aizbrauksim kopā šur un tur, it sevišķi uz mūsu veco Krakovu.

Dzīvoju labi. Strādāju līdz pulksten trijiem. Brīvajā laikā lasu un mācos — gribu labi apgūt krievu valodu. Strādāju arī sabiedrisku darbu — esmu vietējās Padomes deputāts...

Ar nepacietību gaidīšu atbildes vēstuli.

Gustiks Olekse. Prudņikā.

Mijā Asjiņ!

...Kad rakstu Tev, man šķiet, ka Tu atrodies šeit, ka mēs sarunājamies kā senāk, visas atmiņas atkal atdzīvojas. Pagājuši jau trīspadsmit gadi, bet liekas, ka tas viss noticis vakar. Visus šos gadus atcerējos Tevi un jau domāju, ka neesi vairs starp dzīvajiem. Raksti man, Asjiņ, bet vēl labāk būtu, ja Tu atbrauktu šurp — kā Tu mūs iepriecinātu! Kā gribas ar Tevi papļāpāt, jo senāk mēs taču viena ar otru labi sapratāmies.

Dzīvojam turpat kur senāk, tikai jaunceltā mājā. Mums tagad ir elektrība un radio.

Man aug četri bērni — divi dēli un divas meitas. Apprecējos 1947. gadā. Manu vīru Tu nepazīsti, viņš nebija partizāns.

Māmuļa dzīvo pie mani, piepalīdz saimniecībā, Marisa pagājušajā gadā apprecējās, dzīvo netālu no mums. Hanička ar savu vīru ļoti laimīga. Viņa strādā par skolotāju. Māca krievu valodu.

Tu vaicā par mūsējiem. Šobrīd nevaru Tev par visiem pastāstīt. Vēlāk uzrakstīšu par pārējiem.

Par Zavadiem zinu ļoti maz, jo viņi dzīvo pilsētā un es ar viņiem nesatiekos.

Janička nomira pēc kara. Viņas piederīgie dzīvi. Tas, kuram Tu šāvi, bija jauns cilvēks. Viņa sieva nomira. Bet bērni jau lieli. Karels krita, kad mums tuvojās fronte, viņi devās nelielā uzbrukumā vācu ierakumiem, un toreiz trīs mūsējos nogalināja.

Tu vaicā, kas izdeva jūsu bunkura atrašanās vietu Orlova kalnā? Joprojām nezinu. Runā, ka divas

sievietes — Franeka Moskala un Jureka sievas...

Jauno gadu sagaidījām ļoti jautri. Domās visu laiku biju kopā ar Tevi un lūdzu dievu par Tevi. Ceru, ka neapvainosies, lai gan Tev ir pavīsam citi uzskati.

Mana māmuļa sūta Tev visa laba vēlējumus. Viņa Tevi ļoti mīlēja un bieži vien atceras.

Asjiņ, cik Tu šobrīd esi laimīga, ka vari brīvi elpot, ka neviens Tevi nevajā. Beidzies hitlerisma melnais negaiss. Un tas ir pats galvenais. Esi stipra! Skūpstu Tevi.

Tevi mīlošā Tava draudzene

Elza Olekse-Moskala. Brena.

Asjiņ, vai Tev izdevās kaut ko uzziņāt par pārējiem jūsu biedriem? ...

* * *

Nē. Par manu kausis biedru turpmāko likteni šobrīd neko nezinu.

Pirmajā laikā pēc atgriešanās Maskavā dzīvoju kā miglā. Runājot jauca pa ieradumam krievu un poļu vārdus. Pat majora atbraukšana nespēja mani izkustināt no sastinguma. Neatļaidīgi kopā ar mani bija Elza un Vasilijš, Milka, Jureks un visi pārējie...

Māte stāstīja, ka manas prombūtnes laikā Maskavas dzīvoklī ieradusies četri cilvēki, taujājuši pēc manis, taču viņu vārdus māte nevarēja atcerēties. Kas tie varēja būt?

Maskavā maziņajā Domņikovas ieliņā dzīvo Šatrova ģimene. Man patīk pabūt pie viņiem. Varbūt tāpēc, ka tur vienmēr valda prieks un saprašanās, varbūt tāpēc, ka ar Šatrovu saistās viens no manas dzīves grūtākajiem periodiem.

Pats Šatrovs jau trešo gadu strādā Smoļenskas apgabalā par kolhoza priekšsēdētāju. Majors jau vairākus gadus kā aizbraucis no Maskavas uz Udmurtijas republiku, kur strādā par mežrūpniecības saimniecības iecirkņa priekšnieku.

Šķiroties no manis Censtohovā, Šatrovs sacīja, ka Ana Samajeva kritusi. Pēc atbraukšanas Maskavā es uzrakstīju viņas piederīgajiem vēstuli. Pēc dažām dienām atbrauca viņas māsa. Pastāstīju Mašai visu, ko varēju. Abas raudājām. Bet jau pēc dažām dienām platā, plīvojošā mētelī un modernā cepurē manā istabā ielidoja pati Ana Samajeva! Izgājām uz ielas, uz nelielo skvēru pie Padomju Armijas nama, kur pie ieejas stāv lielgabali. Un runājām. un runājām... Manai draudzenei bijis daudz kas jāpārdzīvo. Dažas dienas pēc grupas izsēšanās vācu aizmugurē viņa nokļuvusi gestapo. Viņu izglābis tikai tas, ka paspējusi noslēpt radiostaciju un šifru. Taču cietumā viņa nosēdējusi līdz padomju kara spēka atnākšanai. Mēs ar Anu satiekamies reti — man daudz darba, viņa mācās institūtā, bet mūsu tikšanās ir joprojām priecīgas un sirsniņas...

Šobrīd nezinu, kur atrodas tie cilvēki, ar kuriem kopā tik daudz pārdzīvots, cilvēki, kas joprojām man tuvi un dārgi — Vasilijš, Petruss, Nikolajs, Pāvels, leitnanti Molčanovs un Veļičko, kapteinis Nikolajs Orlovs.

Taču domās es vienmēr esmu kopā ar jums, mani draugi! Vienmēr kopā ar jums!

Cilvēks, kas atdod mēmajiem valodu

Tas ir Cun Žun-czi, nabadzīga zemnieka dēls, kurš nekad nav mācījies medicīnas institūtā, bet kura slava aplidojusi visu zemi, gluži kā reiz pirms 1700 gadiem tautas mutē no ciema uz ciemu izplatījās leģendārā ārsta Hua To vārds. Tagad ir citi laiki — Tautas Ķīnā jaunā ārsta panākumus izziņo radio, avīzes, žurnāli, viņa ārstniecības metodei pievērš uzmanību zinātniski institūti.

Visas savas medicīniskās zināšanas Cun Žun-czi guvis Tautas armijas pozīcijās, kur plīst šāviņi, frontes hospitāļos un pārsiešanas punktos. Čzēnczjuterapiju (adatu terapiju) viņš mācījies no kāda vecā ārsta, ķīniešu tradicionālās tautas medicīnas pārstāvja. Vēlāk viņš izlasījis par šo jautājumu daudz brošūru, pār-runājās un apspriedis to ar darba biedriem. Tādā ceļā Cun Žun-czi ieguvis zināmas profesionālas iemaņas.

Reiz kādā vecā grāmatā viņš uzzināja zīmējumu, kas parādīja tās vietas cilvēka ķermenī, kurās jādur, lai izārstētu no kurluma, mēmuma un paralīzes.

Vai patiešām iespējams izārstēt arī šīs neārstējamās kaites?

Cun Žun-czi nolēma eksperimentus sākt ar kādu vietējā ciemata iedzīvotāju. Šis cilvēks jau 8—9 gadus nevarēja saliekties viduklī, nespēja pagrozīt kaklu. Briemīņa paralīze bija savažojusi šo kādreiz dzīves un darba spējīgo cilvēku.

Slimais piekrita sākt adatu terapiju, un Cun Žun-czi ar savām sudraba adatām izdarīja viņam dūrienus plaukostas pamatā, zem auss, pakausī. Pacients juta, ka pa visu ķermeni izplatījās sil-tums, it kā plūstu kāda strāva. Pirmajam seansam sekoja otrs, trešais... Pēc desmit dienām ciema iemītnieki sev par lielu iz-brīnu vēroja, kā ilgstoši paralizētais kaimiņš veicīgi smeļ ūdeni no akas, brīvi saliekdamas viduklī un muguru.

Pirmie panākumi vēl vairāk iedrošināja Cun Žun-czi. Viņa nāka-mais pacients bija tā paša ciema iedzīvotājs, kurš divu gadu ve-cumā pēc smagas slimības bija kļuvis kurlmēms. Vairāk nekā trīsdesmit gadu bija pagājuši, kopš viņš ne dzirdēja, nedz spēja izrunāt kādu vārdu.

Arstēšanas seansi notika pirms un pēc pusdienām. Taču cetur-tajā dienā kurlmēmais pacients neieradās. Cun Žun-czi satraucās. Kas noticis? Viņš aizgāja uz pacienta mājām un atrada to gulam nespēkā. Slimais ar žestiem rādīja, ka viņam reibst galva, niez ausis. Cun Žun-czi apjuka un nezināja, ko darīt tālāk. Vai turpi-nāt adatu dūrienus? Bet ja nu mēmajam kļūst sliktāk? Pārtraukt, pamest ārstēšanu? Bet tas taču līdzinātos bēgšanai no uguns līni-jas!

Visu pārliecināt, Cun Žun-czi sevi apņēmas: «Vajag droši turpināt, jāriskē, jāuzņemas atbildība līdz galam! Izdarīšu viņam pāris dūrienus organisma nostiprināšanai.»

Piektajā dienā slimais uzcēlās no gultas, možs un priecīgs atnā-ca pie sava ārsta. Turklāt visi ievēroja, ka viņa galva pavēršas uz to pusi, no kuras nāk skaņa.

Pēc septītā seansa kurlmēmais dzirdēja plaukstu sišanu, bet pēc devītā jau pats spēja atkārtot dažas vienkāršas skaņas.

Jaunā ārsta slava izplatījās neticamā ātrumā. Slimnieki mēroja tūkstošiem li, lai nokļūtu pie Cun Žun-czi. Viņš ārstēja katru, kas vien griezās pēc palīdzības. Pie Cun Žun-czi atnāca ļaudis, kas tikko spēja izvest dažas neskaidras skaņas, bet no viņa aizgāja normāli runājoši un laimīgi cilvēki. Sāka nākt ar visādām kaitēm; pie ārsta atnesa bērnu, kuram uztūkusi mēle un kurš tādēļ ne-spēja uzņemt barību; nāca sievietes, kurām pēc operācijas trūkst piena zīdāinim; ieradās slimnieki, kuriem pēkšņi pacēlusies aug-sta temperatūra.

Pamatojoties uz katras slimības simptomiem. Cun Žun-czi izda-rīja ar savām sudraba adatām dūrienus dažādās ķermeņa vietās un ātri izārstēja visus pacientus. Ļaudis pateikdamies nesa viņam ziedus, atlasa karogus ar pateicības vārdiem.

IESALDĒTAIS CEĻOTĀJS

Kalifornijas universitātē (ASV) izdara pētījumus, vai nav iespē-jams sasaldēt uz ilgām gadiem cilvēku līdz cietam stāvoklim, kas nepieciešams ceļojumam uz citām Saules sistēmām. Kalfor-nijas universitātes biotehniskās laboratorijas līdzstrādnieks dok-tors Džons Laimens gatavoja iesaldēt vispirms peles un žurkas un domā, ka iegūtos rezultātus varēs izmantot cilvēku pārvērša-nai ledus statujās, kuras spēš izturēt bezgalīgu ceļojumu kos-miskajā izplatījumā.

Pēc doktora Laimena domām, nodrošinot cilvēkam dabiskus ap-stākļus, t. i., uzbūvēt pietiekami lielus kosmiskos kuģus, kas no-drošinātu ceļotājam nepieciešamo skābekli, pārtiku un arī atpū-tu, — diemžēl, izmaksātu pārāk dārgi.

— Labākā izeja no šīs problēmas, — viņš paskaidro, — būtu cilvēka iesaldēšana miega stāvoklī. Tad ceļotājam nebūtu vajadzī-ga barība, skābeklis un sabiedrība. Viņa kuģi vadīs elektronu sma-dzenes, un viņš, tuvojoties noteiktajai vietai, atdzīvosies pēc au-tomatiskas sildīšanas.

Lai pazeminātu ķermeņa temperatūru peļēm, doktors Laimens un viņa līdzstrādnieki vispirms ievietos tās spirta-ledus maisīju-mā.

— Mēģinājumi ar pērtiķiem parādīja, — sacīja Laimens, — ka bez jaunām sekām var pazemināt viņu ķermeņa temperatūru uz divām stundām līdz —39.2° pēc Fārenheita. Tādējādi pērtiķi it kā atrodas ziemas gulās stāvoklī. Tagad izvirzās uzdevums — pa-nākt pilnīgu dzīvības procesu pārtraukšanu, bet pēc tam — at-jaunošanu pēc cilvēka gribas.

Ja to izdosies panākt attiecībā uz cilvēku, tad viņš varēs aiz-ceļot uz kādu attālu zvaigzni, kuras sasniegšanai vajadzīgi vai-rāki normālu cilvēku mūži. — tieši tik vecs un ne dienu vecāks, kā viņš bijis aizceļošanas brīdī no Zemes.

Pēc Laimena vārdiem var domāt, ka, no Jauna aizmiedzis un sasalis, kosmiskais ceļotājs varēs atgriezties uz Zemes pēc dau-dziem gadiem vai varbūt pēc gadu simta kopš aizlidošanas, un viņš novēcos tikai par tādu laika sprīdi, kādu būs pavadījis «no-moda stāvoklī starp abām savām gulām».

Dzīvās radības iesaldēšanas ideja nav Jauna. Līdz šim neviens cilvēks, neviens dzīvnieks vēl nav iesaldēts līdz tādai pakāpei, kādu atzīmē doktors Laimens.

Kādēļ zinātnieks uzskata, ka ir iespējami panākumi viņa darbā?

— Iepriekšējie mēģinājumi ar zemām temperatūrām parādīja, — viņš teica, — ka daži biokīmiski procesi turpinās vēl pēc tam, kad sirds pārstājusī strādāt. Bet šim mazajam funkcionālam organis-ma šūnās jāpārtraucas vienā un tai pašā laikā, lai dzīvnieku varētu veiksmīgi atdzīvīnāt.

Un mēs uzskatām, ka ir izdevies izstrādāt metodes, lai to iz-darītu.

26

Galvenais virziens cīņā par tehnikas progresu mūsu zemē — ražošanas procesu mehanizācija un automatizācija. Lūk, kāpēc šos jautājumus apspriedis PSKP CK Plēnums.

Rūpnīca-automāts

Dzili nozīmīgs ir tas fakts, ka PSKP CK Plēnumā apskatīts arī jautājums par automatizācijas ieviešanu ražošanā. Jo tikai darba procesu maksimāla automatizācija ir viens no tiem ceļiem, kas ļaus izpildīt septiņgadē iecerētos projektus. Tāpēc šodien automatizēti ražo lokšņu pulēto stiklu. Tagad darba ierindā stājusies vēl viena rūpnīca-automāts Saratovā, kas jaudas ziņā būs trīs reizes lielāka. Tā ražos liela izmēra stikla lokšnes, pie kam visus darbus veiks 50 dažādas mašīnas, kas savstarpēji savienotas vienā automatiskā ciklā. Senāk šādā stikla fabrikā strādātu apmēram 1000 cilvēku, bet šo Saratovas rūpnīcu-automātu vadīs no centrālās vadības pults... viens dispečers. 1000 pret vienu, lūk, darba ražīguma kāpinājumi, kas raksturīgi mūsu septiņgadē!

Vai virpa un virpotāji ir nešķirami?

Līdz šim jau tā domāja — kur virpa, tur arī virpotājs, kur frēze, tur arī frēzētājs utt. Taču šodien izrādās, ka straujiem soļiem tuvojas tas brīdis, kad varbūt uz desmitiem un simtiem virpu būs nepieciešams tikai viens virpotājs-inženieris. Darbā galdi ar tā saucamo programo vadību pacels mūsu mašīnbūvniecību pilnīgi jaunā pakāpē.

Kāda tad ir jaunā darbā galdā priekšrocība, salīdzinot to ar parasto darbā galdū-automātu?

Parastā automāta ražoto detaļu nomenklatūra ir samērā ierobežota, tos parasti specializē zināmam detaļu veidam, bet, tiklīdz jāsāk ražot jauna veida detaļas, tā automāta pārbūve prasa daudz darba un laika. Bet tehnikas strauja progresa laikmetā pāreja no vienas detaļu ražošanas uz otru notiek aizvien biežāk un aizvien ātrākos tempos.

Lūk, šeit tad arī sākas darbā galdū ar programo vadību priekšrocība, jo te apvie-

nots specializēta automāta ražīgums un precizitāte ar iespēju veikt visdažādākās operācijas. Tāpēc šodien padomju mašīnbūvniecībā «universālie» darbā galdi, kas darbojas uz dotās skaitļu programmas principa, gūst aizvien plašāku pielietojumu. Pietiek attiecīgos signālus ierakstīt perifokartīnā vai perforētā, vai arī kinolentā vai magnētofonā lentā, un ievadīt šo doto programmu darbā galdā, lai visu turpmāko veiktu mašīna.

Kādā no «Zvaigznes» numuriem nodaļā «Mūsu zeme un laudis» mēs tāda darbā galdā attēlu jau parādījām.

Tā saucamās darbā galdū skaitliskās vadības sistēmai paveras milzu iespējas. Viena no tām — uzticēt ražošanas procesa sagatavošanu ātrdarbības elektronām skaitļojamām mašīnām. Otrkārt — arī pašā darba procesā sarežģītu konfigurāciju detaļu izgatavošana līdz šim prasīja ievērojamu roku darbu, kurpretim tagad to pilnīgi varēs uzticēt darbā galdam ar programo vadību.

Savienojot vairākus tādus darbā galdus vienā sistēmā, varēs izbūvēt pilnīgi automatizētas līnijas, kas ražos produktus viena divu cilvēku uzraudzībā.

Tā pamazām cilvēks atlicina aizvien vairāk laika atpūtai un mīcībām. Un ne velti jau šajā septiņgadē Padomju Savienībā būs isākais darba laiks pasaulē.

Helikopteri palīgā enerģētiķiem

Mūsu, kā arī ārzemju presē aizvien biežāk parādās informācijas par vienu no jaunāko satiksmes līdzekļu — helikoptera izvērstu izmantošanu elektropārvades līniju celtniecībā un ekspluatācijā. Sevišķi lielas priekšrocības helikopteru pielietojumam ir kalnainās un bieži apdzīvotās vietās. It īpaši plaši helikopterus celtniecībā lieto Čehi. Starp citu, ar speciālas konstrukcijas helikopteru kalnainā rajonā 3 minūtēs iespējams uzstādīt vienu balstu, bet divas dienas veselu energolīniju ar 60 balstiem, patērējot 8 lidojuma stundas. Bez helikoptera tāds darbs ilgtu divus mēnešus un viena balsta uzstādīšana izmaksātu 3,5 reizes dārgāk.

Tādu speciālu helikopteru var izmantot arī balstu pamatņu betonēšanai, piekariņot tam speciālu konteineru

ar javu. Tādējādi 20 minūtēs iespējams izbetonēt 4 pamatnes, kurpretim, strādājot ar līdzšinējiem paņēmieniem, ir jāpatērē vismaz diena.

Neaizvietojami palīgi helikopteri ir arī tad, kad vajadzīgs energolīnijas stieples piemontēt balstiem vietās, kur darbu traucē upe, aizs, purvi utt. Mūsu zemes kalnainajos rajonos, kurus septiņgadē «ierauj» savā attīstības virpulī, šie «spārnainie celtņieki» būs neatvietojami.

Lielus līdzekļu ietaupījumus var gūt arī tad, ja helikopterus izmanto augstsprieguma līniju projektēšanas darbos, kā arī šo līniju ekspluatācijā. Jāpiezīmē, ka jau no 1948. gada veselā virknē valstu enerģētiķi izmanto augstsprieguma līniju būvē helikopterus.

Radioelektronikas rītdiena

Par šīs samērā jaunās zinātnes attīstību pat tāds lietpratējs kā akadēmiķis V. Kotelnikovs sarunā ar žurnālistiem izteicies, ka visas prognozes var izrādīties nepareizas, jo radioelektronika attīstās neiedomājami strauji. Pietiek nosaukt radio, televīziju, radiolokāciju, radioastronomiju, lai gūtu priekšstatu, kāda ir šīs zinātnes šodiena.

Bet rītdiena? Galvenie pētījumi noris, lai ultraīso viļņu diapazonā varētu iegūt vēl isākus radioviļņus, jo tad varēs sākt darboties tā saucamā radiovizija. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka radiolokators fiksēs ne tikai priekšmeta atrašanos telpā un tā kustību, bet parādīs uz ekrāna objekta «pilnu portretu», kas būs ļoti precīzs un skaidrs. Ja ultraīso viļņu garuma samazināšanās notiks tikpat strauji kā līdz šim, tad

septiņgades beigās mūsu radiotehnika tiešām pārsteigs vīsus ar dažādiem «brīnumiem».

Otra ļoti nozīmīga problēma — kā palielināt raidījuma tālumu. Šajā ziņā viens no perspektīvākajiem ceļiem būs prasme izmantot atmosfēras nevienveidību un meteoru atliekas, kas nepārtraukti ielaužas Zemes atmosfērā. Meteoru atliekas būs it kā milzīgs «spokulis-atstarotājs».

Ļoti daudzsolīgs ir atklājums par tā saucamo viļņvadi, kas palīdzēs gandrīz pilnīgi novērst traucējumus, pie kam varēs vienlaicīgi raidīt desmitiem tūkstošu telefona sarunu un desmitiem televīzijas raidījumu. Tātad visā drīzumā būs iespēja atsaucīties no starppilsētu telefonu stacijām, jo visas valsts tālruna aparāti saistīsies cits ar citu tieši, kā tagad to dara vienas pilsētas robežās. Plašas iespējas pavērsies televīzijas raidījumu apmaiņā, un mēs varēsim brīvi izvēlēties, kuru no daudzajām programām skatīties.

Lūk, ko mums sola radioelektronikas rītdiena.

Profesora A. Stepanova atklājums

Tas šķiet kā brīnums, kā kaut kas neticams, ko mēs varam ieraudzīt profesora A. Stepanova laboratorijā. Lūk, elektriskā krāsns, kurā šobrīd izkausēts alumīnijs, tai pieiet zinātnieka asistenti un ar vienkāršas palīgierīces palīdzību izvelk no šķidrā metāla... gatavu cauruli. To velk un velk aizvien augstāk un augstāk un tikai laboratorijas pazemie griesti ir tas faktors, kas nosaka caurules garumu.

— Atvainojiet, — iebildīs speciālisti. — Jūs laikam esat kaut ko saputrojuši. Lai iegūtu metālisku cauruli, nepieciešama velmētava un lieljaudas spiede.

Un tomēr — profesoram Stepanovam šodien nepieciešama tikai elektriskā krāsns metāla izkausēšanai, nelielas metāla detaļas «paraugam» vai, kā varētu sacīt, «ēsmai» un vienkārša palīgierīce svāra pacelšanai. Tas ir viss, kas vajadzīgs, lai izgatavotu Jekura caurmēra metāla cauruli vai lentu, stienīti vai lokšni.

— Kā redzat, tad šeit eksperimentus traucē griesti, — sacīja profesors tiem pārsteigtajiem apmeklētājiem, kas bija aculiecinieki caurules tapšanai.

— Bet ja mēģinājumus izdarītu atklātā laukā?

— Tad cauruli var izvilk

tik garu, cik tas nepieciešams.

Jau pirms divdesmit gadiem profesors Stepanovs ienterešās par ūdens kapillaritāti. Pētījot šķidrums virsmas spriegumu, viņš veica dažādus eksperimentus. Viens no tiem bija pavisam vienkāršs — profesors iemērca koka nūjiņu ūdenī un pēc tam to mazliet izcēla no ūdens. To darot, viņš ievēroja, ka līdz nūjiņai pacēlas tieši tāda paša izmēra ūdens stabiņš. Un te profesoram ienāca prātā doma — ja nu šo ūdens stabiņu ātri sasaldētu? Vai augšup nepaceltos ledus stienītis? Un ja šo ideju pielieto metālurpniecībā? Jo izkausētam metālam arī piemīt kapillaritāte.

Profesors uzsāka jaunus eksperimentus, taču pabeigt tos neizdevās — sākās karš.

Pirms dažiem gadiem Stepanovs pētījumus atsāka no jauna. Viņš bija pārliecināts, ka izkausēts metāls savas kapillaritātes dēļ pielīps «ēsmi» un vilksies tai līdzī, veidojot dotā profila produkciju, un tādējādi varēs atsaucīties no darbietilpīgā un dārgā velmēšanas procesa.

Te jāpiebilst, ka dažu iesūnojušu vadītāju dēļ profesora A. Stepanova ideja ilgu laiku neguva vajadzīgo atsaucību. Pat laboratoriju saviem eksperimentiem viņš meklēja diezgan ilgi, līdz beidzot guva atbalstu pavisam necerētā vietā — Hercena pedagoģiskajā institūtā Leningradā. Šeit zinātnieks Novators sastapa entuziastus, kas palīdzēja radīt nepieciešamo laboratoriju, Fizikas-matemātikas fakultātes dekāns V. Lužkovskis darīja visu, ko spēja, lai darbi ātrāk veiktos. Par profesora tuvāko palīgu kļuva fizikas-matemātikas zinātnieks kandidāts B. Holcmanis.

Tagad A. Stepanovs gan teorētiski, gan arī jau praktiski pierādījis iespēju vienkāršā ceļā no izkausēta metāla iegūt caurules, stienus, lokšnes.

Jaunās metodes priekšrocība slēpjas vēl arī apstākļi, ka dažus kausējumus, piemēram, silumīnu, kas satur silīciju, nevar ne kalt, ne velmēt, toties pēc jaunā paņēmiena no tā var izveidot Jekuras konfigurācijas detaļu.

Leningradas zinātnieka atklājums tagad guvis plašu ievēribu (protams, ka arī starptiem, kas reiz aizvēra Stepanova priekšā durvis), jo tas dos milzu ekonomisko efektu. Vēl gan nevar pasacīt, kad tas aizvietos velmēšanu, taču viens ir skaidrs — metalurģijas vienai nozarei pavērts pilnīgi jauns, vēl neiestaigāts ceļš. Nav šaubu, ka septiņgadē šajā ceļā metalurģijai spers jo drošu soli uz priekšu, lai zinātnei liktu kalpot padomju tautas labklājībai.

Kad Rīgā bija OLIMPIĀDE

II Viskrievijas olimpiādes atklāšana 1914. gadā Rīgas hipodromā.

Drīz Maskavā, Leņina centrālajā stadionā tiks paceļts karogs šāgada visplašākajam sporta sarīkojumam pasaulē — PSRS Tautu II spartakiādei.

Kā spartakiādes notiek mūsu dienās, zina ikviens sporta draugs, bet to, kā pirms četrdesmit pieciem gadiem Rīgā notika otrā Viskrievijas olimpiāde, uzzinājām, pārskirstot vecu, nodzeltējušu laikrakstu lappuses.

Krievijas sportistu neveiksmīgais starts V olimpiādē spēlēs 1912. gadā Stokholmā izsauca plašu sabiedrības aprindu neapmierinātību. Lai slēptu savu bezdarbību, toreizējie cariskās Krievijas sporta dzīves «vadītāji» ar ģenerāli Vojeikovu priekšgalā bija spiesti padomāt par plašāku sporta sacensību sarīkošanu. Pateicoties sporta entuziastu grupas pūlēm (cara valdība nekādu atbalstu nesniedza), Kijevā 1913. gadā sarīkoja I Viskrievijas olimpiādi, kur 579 sportisti no 8 pilsētām sacentās 11 sporta veidos.

Otrā Viskrievijas olimpiāde notika 1914. gadā Rīgā. Olimpiādes rīcības komisija, kurā bija grāfi, knazi, gubernatori un ģenerāļi, no cara valdības izkaulēja piecus tūkstošus rubļu sacensības vietas iekārtošanai. Taču par komisijas patieso darbu var spriest pēc tā, ka paši sportisti sacensību vietu — hipodroma skrejceļu — nosauca par purvu, bet «peldētāvā», ko veidoja četri noglumējuši balķi, sākumā atteicās startēt.

II Viskrievijas olimpiādi atklāja 6. jūlijā. Sacensības notika 13 sporta veidos — vieglatlētiskā, svarcelšanā, grieķu-romiešu cīņā, vingrošanā, ritenbraukšanā, tenisā, futbolā, jāšanā, airēšanā, peldēšanā, burāšanā, šaušanā un paukošanā. Taču pirmās pasaules karš nelāva olimpiādē sacensības pilnībā pabeigt. Otrajā Viskrievijas olimpiādē

piedalījās ap 600 sportistu no 20 pilsētām.

Olimpiādes atklāšanas dienā savu «aktivitāti» atkal demonstrēja rīcības komitejas locekļi, neierodoties sacensību vietā. Sporta svētkus pēc savas iniciatīvas atklāja korpusa komandieris Smirnovs. Viņš vispirms ierosināja uzsaukt «urā» «krievu zemes saimniekam» — caram, bet otru «urā» — iztrūkstošajiem rīcības komisijas locekļiem.

Olimpiādē sacensības sākās ar īso distanču skrējieniem, kur, uzstādot jaunus Viskrievijas rekordus, uzvarēja maskavietis A. Arhipovs (100 m — 10,8; 200 m — 23,6; 400 m — 51,2 sek.).

J. Krauze — II Viskrievijas olimpiādes uzvarētājs svarcelšanā smagajā svarā.

Olimpiādes sacensības labi veicās rīdziniekiem, kuri izcīnīja 34 pirmās, 20 otrās un 21 trešo godalgu. Augstlēcšanā no vietas pirmo vietu izcīnīja E. Vanaģis (1,48 m), tāllecšanā no vietas — 1. vietā N. Švedrēvics, — 2,97 m, smagumu mešanā (16,75 kg un 25 kg) uzvarēja sporta biedrības «Marss» pārstāvis K. Ozols. Bez tam vēl K. Ozols izcīnīja pirmo vietu vesera mešanā (28,21 m), tādējādi kļūstot trīskārtējs II olimpiādes uzvarētājs. Olimpiādes sacensībās neiztika arī bez kurioziem gadījumiem. Tā kārtslēcšanas sacensību laikā, kur pirmo vietu izcīnīja rīdzinieks J. Martins (3,36 m), kāds dalībnieks veica augstumu 3,11 m. Pēkšņi viņu izsauca vēlreiz lēkt to pašu augstumu. Izrādījās, ka tiesnesis nebija pierakstījis rezultātu. Sacensību dalībnieks protestēja, skatītāji uztraucās, bet tiesnesis nebija pielūdzams. Sportists bija spiests lēcenu atkārtot, bet tam neveicās un viņam ieskaftīja iepriekšējo rezultātu.

Ne mazums jautrības skatītājiem un galvassāpes tiesnesiem sagādāja 3 km sološana. Tūlīt pēc starta Rēveles pārstāvis Hermans sāka skrīēt. Arī daudzi citi, tikko viņiem mēģināja kāds aiziet garām, palaida «slaidāku riksi». Tāpēc rīdzinieku Ruku un igauņu Hermanu nācās diskvalificēt. Par olimpiādes uzvarētāju šajā distancē kļuva tagadējais republikas kategorijas tiesnesis vieglatlētiskā A. Kalniņš, kurš visu distanci veica nevainojamā stilā un uzrādīja rezultātu 15 min. 13,4 sek.

Olimpiādes sacensībās rīdzinieki pirmo reizi bija aculiecinieki maratona skrējienam (40,2 km). Neorganizēta un nekārtības, kas bija raksturīga olimpiādes gaitai, sevišķi spilgti izpaudās šajā sacensību veidā. Maratona skrējiena starts bija noteikts četros

pēcpusdienā uz šosejas netālu no Jelgavas. Pēc tam neģaidīti startu pārcēla uz sešiem vakarā. Taču ne startēris, ne dalībnieki precīzi nezināja starta vietu, tāpēc ilgi staidāja no vienas vietas uz otru un strīdējās. Skrējienam uzsāka tikai pusdeviņos vakarā un dalībnieki mērķi hipodromā sasniedza jau pilnīgā tumsā, laužoties cauri skatītāju drūzmai. No tiesnešu kolēģijas te gandrīz neviena vairs nebija, jo Zooloģiskajā dārzā tai vakarā tika rīkots bankets.

Uzvarētājs — rīdzinieks A. Kapmalis finišā vairs tikko vilka kājas, taču uzrādīja tiem laikiem labu rezultātu — 2 st. 59 min. 40 sek. Arī otro vietu izcīnīja Rīgas pārstāvis — A. Upmalis — 3 st. 9 min. 24 sek.

Vieglatlētiskā rīdzinieki izcīnīja pirmās vietas vēl šādās sacensību disciplīnās: lodes grūšanā A. Birznieks — 11,08 m, šķēpa mešanā N. Švedrēvics — 52,98 m., 10 km sološanā A. Ruks — 56 min. 19,4 sek., diska mešanā T. Sukatnieks — 41,15 m.

Olimpiādē sacensībās piedalījās arī trīs futbola komandas no Rīgas, Maskavas un Rēveles. Pirmajā spēlē rīdzinieki piedzīvoja smagu 0:5 zaudējumu pret Maskavas futbolistiem, taču nākošajā spēlē ar tādu pašu rezultātu pieveica Rēveli. Maskavieši ar 5:2 uzvarot rēveļiešus, izcīnīja pirmo vietu.

Ne mazāk populāras bija svarcelšanas sacensības, kur Rīgas atlētus uzskatīja par galvenajiem uzvaras favorītiem. Vieglatlētiskā svarā olimpiādes uzvarētāju godā tika rīdzinieks V. Sreiners, kas laboja divus Viskrievijas rekordus: raušanā ar labo roku uzcelot 165 mārciņas, bet ar

kreiso roku — 159 mārciņas. Viņš izcīnīja Pēterburgas sporta biedrības «Sanitas» lielo sudraba medaļu. Vieglatlētiskā svarā «Marsa» pārstāvis A. Neilands raušanā ar kreiso roku uzstādīja jaunu pasaules rekordu — 201,5 mārciņas. Vidējā svarā par olimpiādes uzvarētāju kļuva J. Zedāts, bet smagajā svarā — toreiz plaši pazīstamais I Rīgas atlētu kluba pārstāvis, pasaules un Viskrievijas rekordists Jānis Krauze, kam piešķīra Pēterburgas atlētu kluba «Herkules» lielo zelta medaļu.

Klasiskajā cīņā vidējā svarā uzvarēja P. Jordāns (Rīgas II Atlētu klubs), otrās vietas izcīnīja rīdzinieki Dunkals un K. Polis, bet trešās vietas — Muskats un Versens.

Izcilus panākumus Rīgas pārstāvji guva arī 250 verstu garajā ritenbraukšanas sacensībā Rīga—Sauli—Rīga, kur vislabāko rezultātu — 10 st. 9 min. 41 sek. — uzrādīja Augusts Auns.

Olimpiādes sacensības tuvojās noslēgumam, un rīcības komisijai vajadzēja izlemēt, kam piešķirt lielo sudraba balvu. Tā bija paredzēta tai sporta biedrībai, kura izcīnīs visvairāk godalgoto vietu. Kad izrādījās, ka uz kausu pretendēja sporta biedrība «Marss», kas komplektējās galvenokārt no strādniecības pārstāvjiem, komisija jautājuma izlemšanu nolēma atlikt uz nākošo dienu. Taču nākošā diena atnāca ar pasaules karu, un kausa liktenis palika neizšķirts. Rīcības komisija un olimpiēši steigšus izklīda. Neoficiālajā vērtējumā pilsētām pirmo vietu izcīnīja Rīga ar 162 punktiem, 2. vietu — Pēterburda — 132 punkti, 3. vietu — Kijeva — 38 punkti. ILMARS ZVANITĀJS

Kādēļ atpaliek soļotāji?

Nu jau vairākus gadus neapklust sarunas un jūsmošana par mūsu basketbolistu sasniegumiem. Bet kādreiz ne mazāk tika jūsmots par latviešu soļotājiem, kas izcīnīja olimpiādē sudraba un bronzas medaļas.

Vēl 1950. gadā Liepaskalns laboja pasaules rekordus. Vēl pēckara gados Krūklīšs, Zeltiņš un Menģis izcīnīja Padomju Savienības čempiona nosaukumu. Bet tad? Tad panākumu virkne pārtrūkst.

Uzvarētāju slavu gūst maskavieši, igauņi, lietuvieši. Kur palika mūsu čempioni? Ja ne vecie, tad jaunie? Labi vēl, ja tie Vissavienības mēroga sacīkstēs spēja ierindoties pirmajā desmitā... Neviens no tiem nestartēja Melburnā.

Apklusa runas par soļošanas sportu. Daudzi samierinājās ar zaudējumiem. Mūsu republikā šī vieglatlētiskās disciplīna kļuva gandrīz par visnepopulārāko. Kāds tam iemesls? — «Zvaigžņu» noriets? — Jā. — Maiņas trūkums? — Protams, tas arī. Un vēl līdz pat šai

dienai daži domā tā: «Jā, tagad vairs nesoļo tik skaistā stilā kā kādreiz Dāliņš.»

Sen jau soļotāji nevar cerēt uz panākumiem ar veco tehniku. Nekas taču nestāv uz vietas! Arī soļošanas treniņu metodes progresē. Rodas jauni treniņu paņēmieni un iemaņas, kurus izmantojot var labot vecos rekordus. Un, lūk, šo patiesību bija aizmirsuši kā mūsu vecākās, tā jaunākās paaudzes soļotāji, kaut gan šai laikā sacensību noteikumi soļošanā bija divas reizes mainījušies.

Pat tad, kad Maskavā un citās pilsētās mūsu soļotājus pieveica igauņi, leņingradieši u. c., netrūka cilvēku, kas apgalvoja, ka šie sportisti soļojot nepareizā stilā. Jaunie Padomju Savienības čempioni un citi labākie soļotāji pārdomāja dzirdēto, taču tomēr palika pie jaunā stila. Turpretim mēs konservatīvi turējamies pie vecā.

1952. gadā Helsinku olimpiādē itālis Dordoni 50 km distancē izcīnīja pārliecinošu uzvaru. Ar kādu stilu? Protams, ne jau ar veco...

Un nu arī mūsu republikā izraisījās dedzīgas pārrunas un pat jūsmošana. Lūk, Dordoni esot soļojis tik mierīgi, gandrīz bez gurnu sānkustībām un dažbrīd pat ar ieliektām kājām. Tātad ne vairs tā kā Dāliņa laikos — taisnām kājām, uz sāniem šūpojot gurnus.

Kamēr Rīgā vēl par to «lauza šķēpus», Jungs, Mikens, Spirins un Uhovs guva uzvaras. Bet tad jauna vēsma pavēsmoja arī pie mums. Pērnad Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūta students Silis 20 km distancē «sita» Liepaskalna veco rekordu, gan tikai par divām sekundēm desmitdaļām (Liepaskalns — 1 st. 31 min. 23,8 sek., Silis — 1 st. 31 min. 23,6 sek.).

Kā soļoja jaunais rekordists? Protams, ne jau tā kā «Dāliņa laikos». Soļošanā galvenais noteikums ir tāds, ka, sperot soļus, abas kājas reizē nedrīkst atrauties no zemes. Ar veco stilu nebija izmantotas visas iespējamās panāk vēl lielāku ātrumu. Ar taisnām kājām taču nevar gūt tik labu atspērienu kā ar ieliektām, pēc tam tās iztaisnojo. Un,

lūk, Silis bija sapratis, ka tikai tā var progresēt. Sev kā piemērotāko stila uzlabojumu viņš atrada iemaņu — pie atspēriena kāju atcelt no zemes, iepriekš to nedaudz ieliecot. Protams, ka nu soļošanas kustības iznāca daudz racionālākas. Un kādēļ gan pārmērīgi šūpoties gurnos? Tā tomēr ir un paliek tikai sānu kustība, taču mērķis ir virzīties uz priekšu.

Tāds būtībā ir jaunais stils, kādā tagad soļo visi pasaules labākie soļotāji. Bet vai mūsu republikā tikai Silis to ir apguvis? Nē, arī vecākās paaudzes soļotājs Linde ir stipri izmainījis savu stilu. Un, lūk, rezultāti! Līdz pat 1958. gadam Liepaskalnam piederēja rekords 50 km distancē: 4 st. 32 min. 03,6 sek. Savā laikā šis rezultāts bija pats labākais pasaulē.

Linde atmēta veco stilu un pagājušajā gadā Rīgā viņš laboja šo rekordu. Viņa sniegums — 4 st. 10 min. 13,0 sek.

No kļūdām jāmacās.

K. Romanovskis

Dejot? Katrā ziņā, bet — skaisti dejot!

— Jūsu klubā jau nekā cita nedara, ka tikai dejo...

— Kad es biju jauns, mums bija nopietnākas lietas galvā.

— Ko, atkal šīs blēņas, atkal dejošana?!

— Es — un dejot? Nē, vairs nav tie gadi!...

Cik bieži tamlīdzīgus vārdus var dzirdēt pat no tiem, kam uzticēta jaunatnes audzināšana vai cilvēku atpūtas organizēšana. Ir ļaudis, kas nevar vai nevēlas saprast, ka laba dejas, skaista dejošana ir cilvēkam tikpat nepieciešama kā laba grāmata, saistoša lekcija, aizrautīgs priekšlasījums.

Kādu milzīgu prieku dod prasme skaisti dejot! Un vai tad daļu deju vērojums neizraisa prieku katrā? Šī raksta nolūks nav runāt par deju mākslu vispār, bet gan par plaši pazīstamām un izplatītām dejām, kuras labprāt dejoj ballēs, viesībās, salonos un sarakojumos. Šīs dejas nenogurdina, jo ir uzbūvē vienkāršas un rotaļīgā veidā iekļaujamas mūsdienu dzīves ritmā. Tieši tāpēc tās dejojamas visos apstākļos, dažādā sabiedrībā un arī nelielās telpās. So deju apgušana neprasa īpašu apdāvinātību. Ja vien ir laba grība, tad pieredzējušu deju skolotāju vadībā prasme skaisti dejot ir samērā viegli iemācāma.

Bieži jauc jēdzienus, kas ir moderni un kas ir novecojis. Tāpat kā citas mākslas, arī dejas nav stingusi, tā attīstās, pilnveidojas, izmainās. Gadu gaitā dejas kļūst bagātākas ar jaunām figurām, mainās mūzikas pavadijums, mainās ritms, temps utt. Līdzās populārākajām dejām rodas jaunas, bet vecās, kas vairs neatbilst attiecīgās paaudzes dzīves uztverei un apstākļiem, pamazām atmirst, aiziet pagātnē.

Lūk, kāpēc cienti pēc kara atjaunot kādreiz ļoti iecienītās un skaistās viesību

dejas pas de grace, pas de guatre, pas de spagne, valse miguon nav vainagojušies panākumiem, jo tās bija dzimušas galmos un feodālu muižu sarakojumos, kur modē bija krinolini, bet dzīves temps lēns un šķietami nemainīgs. Šīs dejas, protams, nederēja ne mūsu dzīves ritmam, ne dzīves uztverei. Aizmirstas arī īslaicīgi populārās dejas, kas samērā nesena pagātnē valdīja deju zālē — čarlstons, lambetvoks, bumsadēzi u. c. Mūsdienās līdz pilnībai izkoptajām viesību dejām (kuras varētu nosaukt pat par šīs dejas veida klasiku) angļu (lēnām) valsīm, kvikstepam (fokstrotam), tango līdztekus veidojas jaunas dejas, kas, pateicoties interesantam dejas raksturam, savdabīgām soļu kombinācijām un ierosinošai mūzikai, strauji izplatās visā pasaulē. Te jāmin rumba, samba, mambo, lipsi, kalipso, čača u. c. Šīs dejas veidotas galvenokārt no Latīņamerikas un Āfrikas tautu deju elementiem ar saistošām melodijām. Nav lieki piezīmēt, ka arī valša, tango, fokstrotas u. c. agrāko viesību deju pamatā tāpat ir dažādu tautu deju iezīmes.

Nereti, gadās, ka jaunas, plašu popularitāti iekarojušas dejas mēs sākumā uzņemam skeptiski, asi kritizējam vai pat noraidām.

Tā tas ir bijis ar tādām modernām dejām kā rumba, samba un tml. Bet vai kāds no kritizētājiem ir kaut aptuveni informēts par šo deju izcelšanos, uzbūvi un pareizo izpildījumu? Nezināšana un paviršība dejas apgušanā, tās patvarīga nepamatošana, aplami akcenti, kas noved līdz ķemīgiem pārspīlējumiem — ar vārdu sakot dejas vulgarizēšana, ir radījuši šos vienpusīgos un nepareizos priekšstatus. Cik tālu var aiziet deju izkemošana, it īpaši, ja tā nokļūst veiklu biznesmeņu rokās, pierāda bēdīgi slavētais rokenrols, kas pēc būtības izkristalizējies no dienvidnieciski straujiem ritmiem un savā pirmveidā nekā estētiski aizvainojoša nesatur. Izkēmots un izkropļots tas nerada vairs dejas prieku, bet veicina zemu, dzīvnieciskus instinktus. Taču jebkuru deju var izpildīt ļoti augstā mākslinieciskā līmenī. Tā, piemēram, 6. Vispasaules jaunatnes festivāla laikā pirmo reizi Padomju Savienībā notika starptautisko deju konkurss, kurā piedalījās labākie šo deju izpildītāji no visas pasaules. Konkursā tika dejas visas modernās dejas: rumba, samba, mambo un pat rokenrols u. c. Šī plašā sarakojuma daudzie aculiecinieki vienprātīgi atzina, ka estētiskā bauda, ko sniedz modernā viesību dejas, ir pelnījusi visaugstāko novērtējumu. Interesanti atzīmēt, ka plaši pazīstamie pa-

domju klasiskā baleta mākslinieki Dudinska un Sergejevs, šos priekšnesumus noskatoties, atzinoši: «Tas ir «Gulbju ezers» uz parketa.»

Mūsu veikalos pārdod rumbas, sambas un mambo dejas plates. Ļaudis šīs plates labprāt pērk, bet dejot nemāk: mūsu klubos, mūsu izrikojumos šīs dejas nemāca. Bieži vien tās par savu «monopolu» padarījuši t. s. «stilīgi», kuriem no dejas mākslas un dejas kultūras nav ne jausmas. Rezultātā skaistas dejas pārvēršas par patoloģisku gorišanos un kratišanos, kurā pat noskatoties ir pretīgi. Protams, ne «stilīgajiem», bet deju skolotājiem, kuriem, klubiem — lūk, kam jāievieš modernas, skaistas dejas mūsu sabiedrībā.

Tāpat kā jebkurai mākslai, arī viesību deju prasmei nepieciešama laba skola. Grūti gūt panākumus pašmācības ceļā, pēc grāmatām, vai arī iespējamojoties no kaut kur redzētā. Jau sen pastāv īpašas viesību deju skolas vai kursi, kur speciālistu — deju skolotāju vadībā iespējams pakāpeniski apgūt šo deju pamata elementus un ielauzties aizvien grūtākās dejas formās. Deju sabiedriskā mācīšana nav nekas jauns arī Latvijā. Mums bijuši populāri deju skolotāji, deju kursi, kas drīzāk varētu sūdzēties par dalībnieku pārpilnību nekā to trūkumu.

Deju skolotājs ir tas, kurš rada (vai arī aplāpē) interesi par savu mākslu iesācējos, pilnveido pirmo prasmi un noslīpē jau iegūtās plašākās zināšanas. No pedagoga atkarīgs, vai viņa audzēknis spēs dejot skaisti, arī citos izraisot tieksmi sekot šim labajam paraugam, vai, nemākulīgi ļogoties, kļūs par apsmieklu pats sev un apkārtnei. Nav lieki parunāt par dažiem labākajiem Rīgas deju skolotājiem.

Velta un Ilgvars Kalniņi piešķaitāmi tiem populārākajiem pedagogiem, pie kuriem mācās labprāt, kas ap sevi pulcina deju mīļotājus no dažādākajām aprindām. Taču jāsaubās, vai kāds no daudzajiem kursantiem, kas V. un I. Kalniņa vadībā iemācījušies skaisti dejot, ir padomājuši, cik daudz pašaliedzīga darba, neizmērojamas enerģijas viņu skolotāji ir veltījuši darbam, lai savu dejas mākslu izkoptu līdz tādām līmenim,

kā šodien to redzam. Tas, ka šobrīd trūkst pašas nepieciešamās deju literatūras, ka šai mākslai netiek veltīti nedz žurnāli, nedz grāmatas (plašākā mēroga nenotiek arī semināri pašiem viesību deju pasniedzējiem, un faktiski maz tiek popularizēta viesību deju māksla), ir liels šķērslis tās attīstībā. Liels stimuls ir vietēji, kā arī plašāki viesību deju konkursi. Sacensību gars mudina papildināt un tālāk veidot jau esošās labāko dejojāšu zināšanas, tādējādi ceļot viņu meistarību un gūstot arvien labākus rezultātus.

Pēc 6. Vispasaules jaunatnes festivāla attieksme pret modernām dejām mūsu zemē ir mainījusies. Ir iecerēti vairāki pasākumi, kas popularizētu modernās sarakojumu dejas. Paredzēts organizēt pirmo republikānisko moderno deju konkursu, sagatavot līdzīgas sacensības Baltijas republiku apjomā. Vairākos Rīgas klubos ir jūtama rosmē sakārā ar šiem interesantajiem pasākumiem. Tā, piemēram, gan Mākslas darbinieku namā, gan Elektromehāniskās rūpnīcas klubā, kur kursanti dejas mākslu apgūst V. un I. Kalniņu vadībā, dejojāšu skaits ir prāvs un vēlēšanās dejot liela.

Lai iepazīstinātu plašāku sabiedrību ar deju pasaules jaunumiem, moderno deju pedagogi un entuziasti bieži uzstājas ar deju demonstrējumiem kā klubos, tā televīzijas parraidēs. Velta un Ilgvars Kalniņi demonstrējuši gan jaunveidojušās tango, fokstrotas un lēnā valša tūres, kā arī mums mazpazīstamo rumbu, sambu un kalipso. Tas katrā ziņā ir liels un vajadzīgs darbs. Skaista, mūsdienu dzīves ritmam atbilstoša dejas dod prieku un atpūtu, bet prieks un atpūta pozitīvi ietekmē darba ražīgumu un veselību.

Ja pirms dažiem gadiem varēja sacīt, ka moderno viesību deju māksla pie mums pamesta pilnīgi pašplūsmā, ka tā atstāta novārtā, tad šobrīd stāvoklis sāk mainīties. Protams, pieminētie pasākumi — samērā retie deju demonstrējumi un nedaudzkie konkursi ir tikai pirmie soļi mūsdienu viesību dejas popularizācijā. Lai panāktu stāvokli, ka uz Latvijas deju grīdām dejas tikai skaisti un pareizi, pie tam aplamu ieskatu deļ neizvairīsies no jaunā un īpatnā ieviešanas, ir jāstrādā daudz un nopietni.

Elga Drulle

FAMAJ VERKISTOJ KAJ ESPERANTO

Lev Tolstoj skribis al la rusa eldona societo «Posrednik»: «Esperanto estas tiel facile lernebla, ke ricevinte antaŭ ses jaroj gramatikon, vortaron kaj kelkajn artikolojn en tiu ĉi lingvo, mi povis post du mallongaj horoj se ne skribi, do almenaŭ legi flue la lingvon... La oferojn, kiujn faros kiu ajn homo de nia Eŭropa mondo, dediĉante iom da tempo al ĝia lernado, estas tiel malgrandaj, kaj la rezultoj, kiuj povus el tio sekvi, tiel grandegaj, ke oni ne povas rifuzi fari tiun ĉi provon.»

Maksim Gorkij estis ĉiam tre favora kontraŭ Esperanto. Jen lia opinio:

Esperanto laŭ mia opinio estas sana kaj plene kapabla al plua evoluo embrio de internacia lingvo. Jam nun Esperanto havas ampleksan literaturon kaj estas tre sukcese ellaborata teorie. Tiu ĉi laboro estus pli sukcesa, se oni varbus por ĝi instruitajn filologojn, konvinkitajn pri la neceso unuigi la homaron.

Oni diras, ke lingvoj artece ne evoluas.

Mi ne estas esperantisto, sed mi scias, ke tiu ĉi artefarita lingvo, sufiĉe rapide evoluante, fariĝis tute natura fenomeno, ĉar ĝi respondas al la bezonoj de la homoj krei du ĉiuj komprenatan lingvon.

En 1910 mia konatulo Jakutskij Aleksej Semjonoviĉ ĉirkaŭveturis la tutan Eŭropon, ne scianate iun el la Eŭropaj lingvoj kaj parolante nur Esperante. Li faris tion por persone konvinkiĝi pri la disvastiĝo de Esperanto.

Preskaŭ en ĉiu pli aŭ malpli granda Eŭropa urbo li trovis organizaĵojn de esperantistoj, hotelojn por ili, ĵurnalojn kaj literaturon. Precipe riĉaj je tiaj organizaĵoj estis Italio kaj la havenurboj de Mediteraneo.»

Henri Barbuse neniam preterlasis okazon por paroli pri Esperanto. Jen kion ni legas en lia artikolo «Aboco de Internacionalismo»:

«Ĉiuj argumentoj, skribitaj kontraŭ la principo de internacia lingvo, havas nenium valoron. Ili devenas de homoj, kiuj ne kapablas vidi pli malproksimen, kiujn konfuzas tiu granda ideo kaj kiuj nenion komprenas de progreso, aŭ de ŝovinistoj — de ankoraŭ pli limigita raso, — kiuj ne povas allasi, ke la tuta mondo ne akceptas ilian lingvon, aŭ vidas en la ebleco de la popoloj senpere intertrali inter si danĝeron por ilia pereiga doktrino de nacia apartiĝo.

La internacia lingvo ekzistas. Ĝi jam havas defendantojn kaj ĝi disvastiĝas. Tio estas Esperanto. Esperanto kontentigas ĉiujn bezonojn. Ĝi jam pruvis siajn avantaĝojn. Ĝi estas bona ilo, simpla kaj fleksebla. Ne perdu vian tempon, aŭskultante tiujn, kiuj parolas, ke ekzistas io alia kaj io pli bona. Vi devas preni en viajn manojn tiun ĉi mirindan ŝlosileton, kiu iom post iom en la malfacila regiono de certaj realaĵoj malfermos la pordon. KREDU, ke ĉio en ĝi estas bona kaj multvalora.»

Jānis Rainis sendube lernis Esperanton, ĉar unu el liaj versaĵoj «Dzīvā dzīve» (kolekto «Gals un sākums») havas esperantlingvan moton: «En ago venko nia».

Upton Sinclair, la konata Usona verkisto, esprimis sian opinion pri Esperanto tiel: «Permesu al mi diri, ke estas necesaj multaj jaroj por ellerni nur legi la Anglan, la Francan, la Germanan kaj la Rusan, sed persono, havanta nur mezan instruitecon, povas kompreni Esperanton post du aŭ tri semajnoj.»

PAZISTAMI RAKSTNIEKI UN ESPERANTO

Levs Tolstoj rakstija krievu izdevniecības sabiedrībai «Posrednik»: «Esperanto var tik viegli iemācīties, ka, saņemot pirms sešiem mēnešiem gramatiku, vārdnīcu un dažus rakstus šai valodā, es varēju pēc divām neilgām stundām, ja ne rakstīt, tad vismaz brīvi lasīt šai valodā... Upuri, kurus nesīs Jēkburš mūsu Eiropas pasaules cilvēks, veltīdams nedaudz laika, lai to iemācītos, ir tik nieciņi, un sekas, kas varētu no tā izrietēt, tik milzīgas, ka nevar atteikties izdarīt šo mēģinājumu.»

Ļoti labvēlīgi vienmēr izturējās pret esperanto Maksims Gorkijs. Lūk, viņa domas:

«Esperanto pēc manām domām ir veselīgs un pilnīgi attīstīties spējīgs starptautiskās valodas dīgļis. Jau taġad esperanto valodā ir plaša literatūra un to sekmīgi izstrādā teorētiski. Šis darbs būtu sekmīgāks, ja tāni iesaistītu mācītus filologus, kas ir pārliecināti par nepieciešamību apvienot cilvēci.

Saka, ka valoda mākslīgi neattīstās. Es neesmu esperantists, bet es zinu, ka šī mākslīgā valoda, pietiekami ātri attīstīties, kļuvusi par pilnīgi dabisku parādību, jo tā atbilst cilvēku vajadzībām radīt valodu, ko visi saprot.

1910. gadā mans paziņa Jakutskijs Aleksejs Semjonoviĉs apceļoja visu Eiropu, nezinādams nevienu no Eiropas valodām un runādams tikai esperantiski. Viņš to darija, lai personiski pārliecinātos par esperanto izplatību.

Gandrīz katrā lielākā vai mazākā Eiropas pilsētā viņš atrada esperantistu organizācijas, viesnīcas viņiem, laikrakstus un literatūru. Sevišķi daudz šādu organizāciju bija Itālijā un Vidusjūras ostas pilsētās.»

Anri Barbiss nekad nepalaida garām iespēju runāt esperanto labā. Viņa rakstā «Internacionālisma ābece» mēs lasām:

«Visiem iebildumiem, kas uzrakstīti pret starptautiskās valodas ideju, nav nekādas vērtības. Tie nāk no cilvēkiem, kas nav spējīgi tālāk redzēt, kurus mulsina šī lielā ideja un kas neko nesaprot no progresa, vai arī no ŝovinistiem — vēl ierobežotākas sugas, — kas nevar pielaut, ka visa pasaule nepieņem viņu valodu, vai saskata iespējā tautām tieši saprasties savā starpā briesmas savai bīstamajai doktrīnai par nāciju separāciju.

Starptautiska valoda pastāv. Tai jau ir aizstāvji un tā izplatās. Tā ir esperanto. Esperanto apmierina visas vajadzības. Tā jau ir pierādījusi savas priekšrocības. Tā ir labs līdzeklis, vienkārša un lokana. Nezaudējiet savu laiku, uzklaušot tos, kas saka, ka ir kaut kas cits un labāks. Jums jāņem savās rokās šī brīnišķīgā atslēdžiņa, kas drusku pa drusku atvērs durvis zināmo reālo parādību sfērā. Ticiet, ka viss tāni ir labs un vērtīgs.»

Jānis Rainis, bez šaubām, bija mācījies esperanto, jo vienam no viņa dzejojumiem «Dzīvā dzīve» (krājumā «Gals un sākums») ir moto esperanto valodā: «En ago venko nia» — «Darbā mūsu uzvara».

Pazīstamais Amerikas rakstnieks Aptonis Sinklērs izteicis savas domas par esperanto valodu šādi: «Atļaujiet man sacīt, ka ir vajadzīgi daudzi gadi, lai iemācītos tikai lasīt angļu, franču, vācu un krievu valodā, bet cilvēks, kam ir tikai vidējs izglītības līmenis, var viegli saprast esperanto valodu pēc trim vai četrām nedēļām.»

Nina Vika

ZVAIGZNE ATSTARO...

Kad rauj, tad sarauj!

Mēnesis tikko vēl pirmajā pusē, Rūpnīca rāmi uz lauriem var dusēt. Miegu, kas pagāšreiz nequilēts, sarauš, Un — kad jau raus, tad arī sarauš!

Muzdramcirkestrādē mēneša beigās, Nosnausto plānu glābj varenā steigā: Hamlets dzied fūgu par Havajas tulpi, Pats Sobakēvičs dej mirstošo gulbi.

Kā ir, ja sieva tāpat kādreiz «sarauj»? Edājam vienīgi pasprūk «velns parauj!» — Veselu mēnesi ēsts nav nenieka, Nu tikai lādē, līdz vēderā trieka.

Un vai tad dzēsējam atpalikt nākas? Saraušanā jau katram ir māka! Māja jums deg? Kāpēc uztraukties, steigties? Nodzēsīs to, kad sāks mēnesis beigties!...

Mīlotā sieva kopš sensenām dienām Neġadā pēcteġus viņam pa vienam: Neбайдoties no kārtējiem puġiem, Stiepj viņa mājā uzreiz ar duġiem.

... Uztrūkstas priekšnieks. Un skaļi kā šāviena Rūpnīcai cauri trauc nevaldāms blāviena: — Mēnesis beidzas! Lai velns to parauj!... Sarauj! —

LAIMONA KAMARAS teksts
L. SAMOILOVA zīm.

Ārzemju humors

SUVERĒNĀ

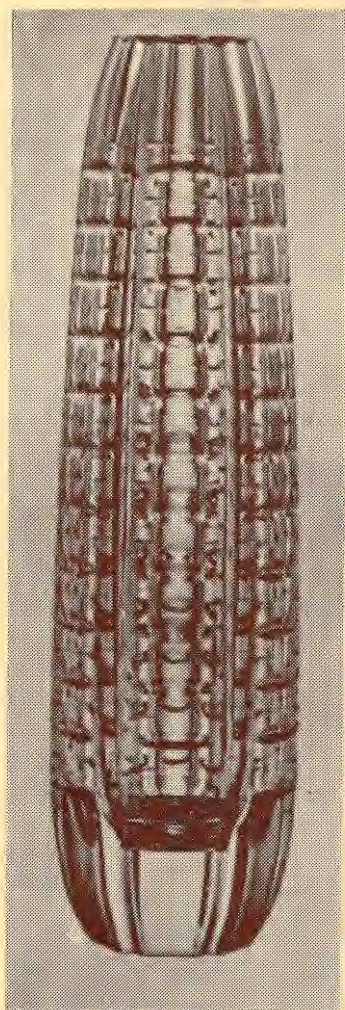
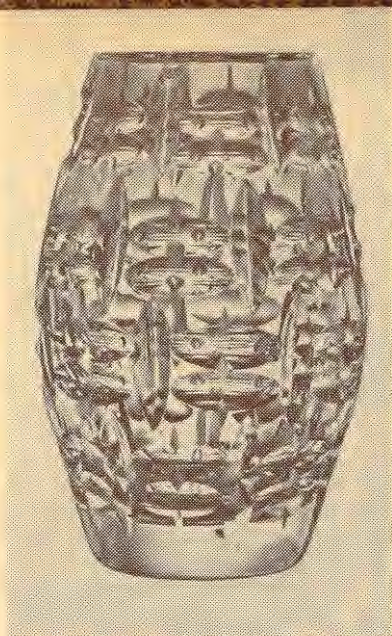
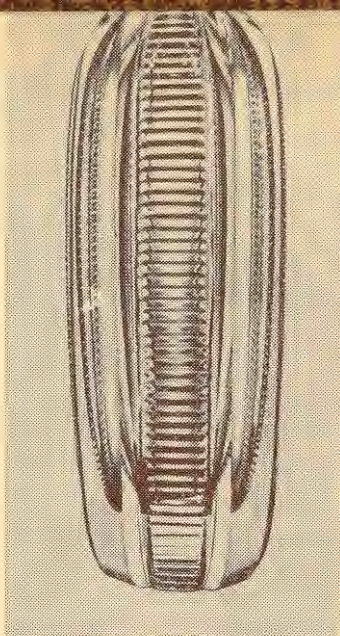
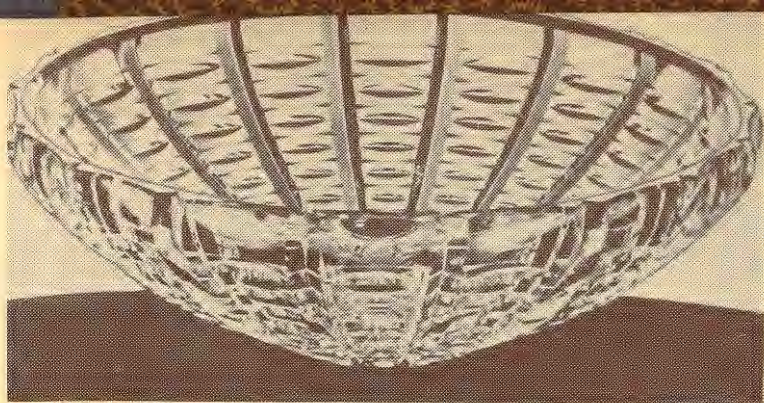

jeb fabula... bez vārdiem. («Flacara» — Bukarestē)

KANĀDIĒSU HUMORS

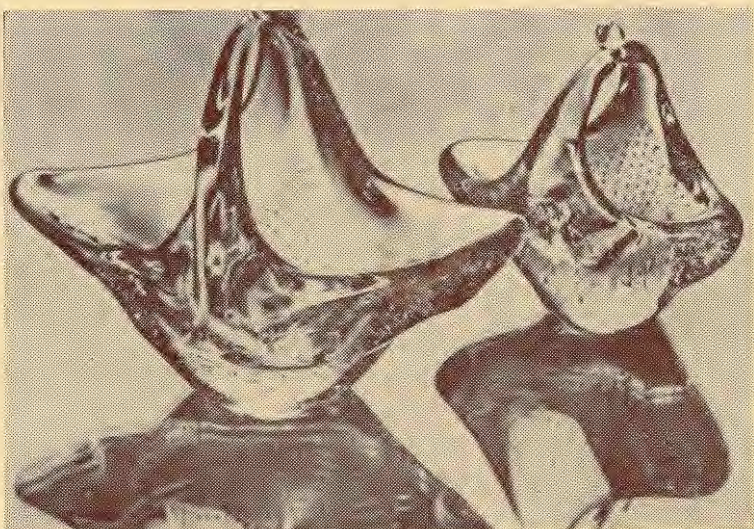
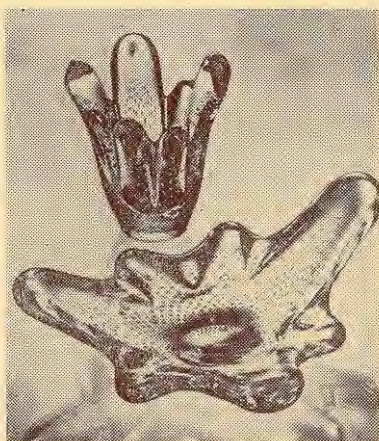
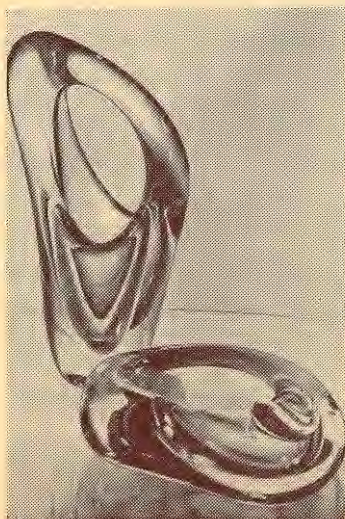
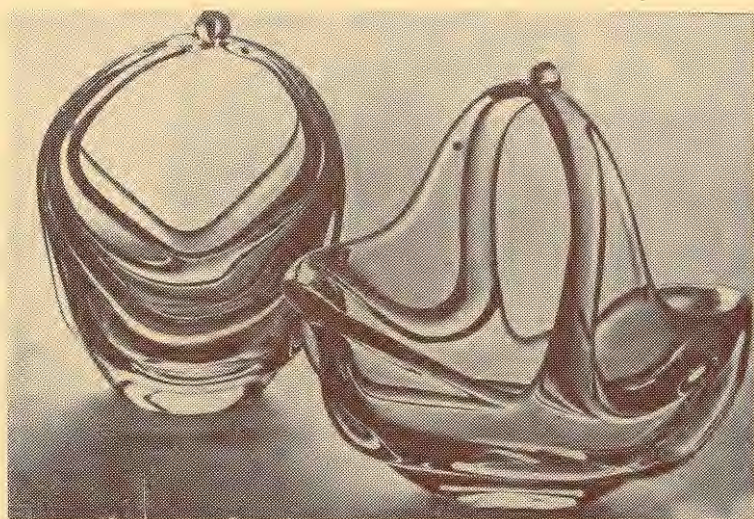
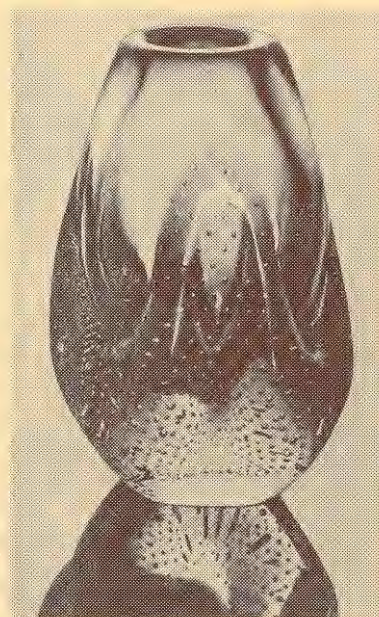
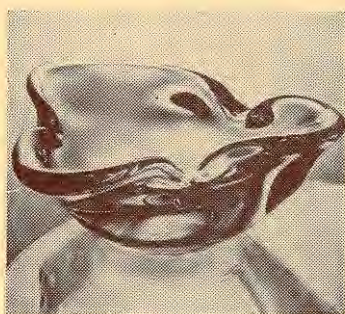

— Vai esi redzējis Jaunās simtņieku nau-das zīmes? — Kas par mulķīgu jautājumu! Es pat ve-cās neesmu redzējis.

ČEHO STIKLS

Čehoslovākijas stikla izstrādājumiem ir pasaules slava — tie izceļas gan ar savu kvalitāti, gan īpatnējiem formu meklējumiem. Par to liecina arī šie attēli.

«LIELĀ» DAMBRETE

O. RŪTINA vadībā

Ļoti daudz kombināciju ir jau atklātnes stādijā. 64 lauciņu dambretē plaši pazīstama ir atklātne:

1. c3-d4 d6-e5
2. b2-c3

Ja baltie gribētu tāpat spēlēt arī uz simtlauciņu galdīna —

1. 32-28 18-23
1. 37-32?

viņus gaidītu visai nepatīkams pārsteigums:

2. ... 23-29!
3. 33:24 20:29
4. 34:23 17-22
5. 28:17 19:26

Ja nu baltajiem ienāktu prātā partiju uzsākt šādi:

1. 33-28 18-22
1. 39-33?

arī tagad melnajiem rodas iespēja «ievākt ražu» ar tādu pašu panēmieni, tikai uz otru pusi. Padomājiet, kā to izdarīt.

Viegli «iekrist» arī šādās amatās:

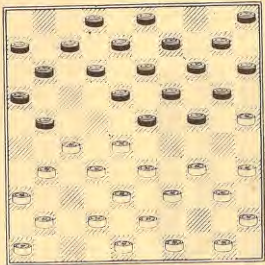
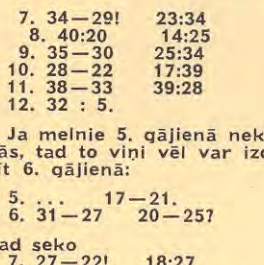
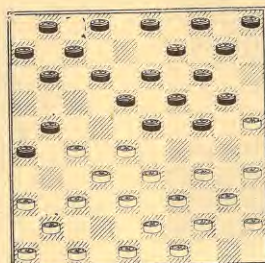
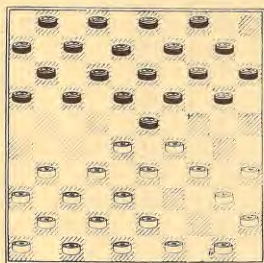
1. 33-28 18-23
2. 31-27 13-18
3. 34-30 20-25?
4. 28-22! un lai kā arī melnie tagad nesistu, baltie iznīcina pretinieka «dzīvo spēku».

un nekāda balto atjautība tos neglābj no divu kauliņu zaudējuma.

Ar kombinācijām baģāta ir arī šāda atklātne:

1. 34-29 19-23
2. 40-34 14-19
3. 44-40 10-14
4. 33-28 5-10
5. 39-33 20-24?
6. 29 : 20, ja 14:25, tad
7. 34-30! 25:34
8. 40 : 29 23:34
9. 28-22 17:39
10. 38-33 39:28
11. 32 : 5

ja 6. ... 15:24, tad

7. 34-29! 23:34
8. 40:20 14:25
9. 35-30 25:34
10. 28-22 17:39
11. 38-33 39:28
12. 32 : 5.

Ja melnie 5. gājienā neklūdās, tad to viņi vēl var izdarīt 6. gājienā:

5. ... 17-21.
6. 31-27 20-25?

Tad seko

7. 27-22! 18:27
8. 29 : 18 12:23

(Ja 8. ... 13:22, tad 9. 28:26 un kauliņš iegūts!)

9. 34-30 25:34
10. 40 : 18 13:22
11. 28:26 un kauliņš tomēr iegūts!

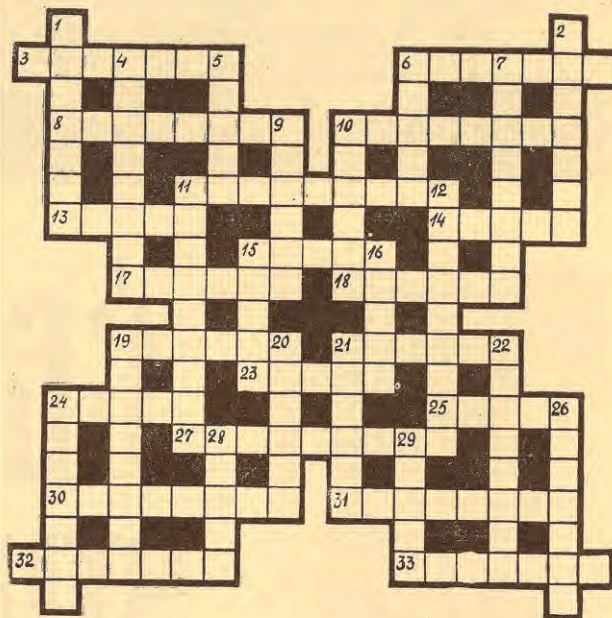
Var «nelaimēties» arī šādā atklātne:

1. 34-29 17-22
2. 40-34 11-17
3. 45-40 6-11
4. 50-45 1-6
5. 32-27 17-21
6. 37-32 21-26?

Mēģiniet atrisināt šo kombināciju, kā arī pieveikt balto diagramās Nr. 2 un Nr. 3. attēlotajos stāvokļos: Meinie sāc un ar kombināciju palīdzību uzvar.

KRUSTĀM ŠĶĒRSĀM

Sastādījis J. Alksnis, Jelgavas raj.

Sniedzam iepriekšējo uzdevumu atrisinājumus:

Diagrama Nr. 3

1. 37-32 26:46
2. 27-21 16:38
3. 42:33:24:15:4:13:2:11: :22:13:24
3. ... 46:33
4. 48-43

Diagrama Nr. 4

1. 48-42 38:47
2. 37-31 26:46
3. 22-17 46:30
4. 17 : 10 4:15
5. 35 : 24 47:20
6. 25 : 3

Diagrama Nr. 5

1. 46-41 31:42
2. 41-36 16:49
3. 34-30 25:43
4. 36-31 28:39
5. 45-40 35:44
6. 31-27 22:31
7. 26:48.

HORIZONTĀLI: 3. R. Vāgnera opera. 6. Izcilas dotības. 8. Padomju kinoaktieris. 10. Pilsēta Japānā. 11. Padomju dzejnieks. 13. Sievietes vārds. 14. Iesaiņojums. 15. Latvijas mežu dzīvnieks. 17. Zivis. 18. Slavena krievu aktrise. 19. Liela sajūsma. 21. Atbalsti. 23. Pilsēta Itālijā. 24. Sāk atkal. 25. Planēta. 27. Škābju oksīds. 30. Milutina operete. 31. Padomju kinoaktieris. 32. Ogļekļa alotropiskais veids. 33. Jūras šaurums, kas atdala Dāniju no Zviedrijas.

VERTIKĀLI: 1. Ogļekļa un metālu savienojumi. 2. Upes gaita. 4. Kas sarakstījis romānu «Par padomju varu»? 5. Pilsēta Rostovas apgabalā. 6. Pilsēta Jakutijas APSR. 7. Upe Kanādā. 9. Sens darba rīks. 10. Persona V. Eglona romānā «Ceļš pa dzīvi». 11. Pilsēta Polijā. 12. Daiļums. 15. Apgabals Anglijā. 16. Valsts filharmonijas dziesmu un deju ansamblis. 19. PSRS augsttēcēja. 20. Valsts Eiropā. 21. Sacikšu sākuma moments. 22. Krievu gleznotājs. 24. Tēls A. Liepiņa baletā «Laima». 26. Latvijas PSR Valsts akadēmiskā operas un baleta teātra soliste. 28. Lētticīgs. 29. Persona K. Pričardes romānā «Spārnotās sēklas».

Žurnāla 10. numurā ievietotā krustām šķērsām uzdevuma atrisinājums

HORIZONTĀLI: 4. Nazvanovs. 7. Maroka. 8. Skride. 10. Andersens. 12. «Brands». 16. «Medeja». 17. Ruana. 18. Leporello. 19. Baltimora. 21. Vakar. 24. «Ieleja». 25. Skepse. 28. Volšteine. 29. Krampe. 30. Lavīna. 31. Struktūra.

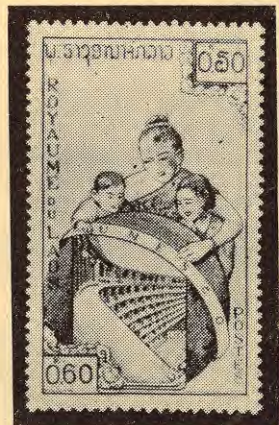
VERTIKĀLI: 1. Raikins. 2. Kantarija. 3. Ivakins. 5. Baiseins. 6. Eduards. 9. Pereverzevs. 11. «Vējaagrābsle». 13. Selenča. 14. Krilovs. 15. «Latavra». 16. Meituss. 20. Reiters. 22. Kostarika. 23. Reizens. 26. Kompots. 27. Ondatra.

Vāka pirmajā lappusē — JAUNAIS AUTOMODELISTS IVARS ELERTS UN 36. VIDUSSKOLAS AUDZĒKŅU IZGATVOTIE MODEĻI (sk. rakstu «Modelisms — tehnikas laikmeta sports»).

G. Ciliša zīm. un Ž. Leqzdiņa foto

FILATĒLISTU STŪRĪTIS

Ne vienmēr markas zīmē tikai pieaugušie gleznotāji. Čehoslovākijas Republikas pasts izlaidis markas, kas veltītas JUNESKO, un kurās izmantoti bērnu zīmējumi. Ēt zemeslodes citā malā — Laosā arī izlaista krāsna marku sērija par godu JUNESKO.

9. numurā mēs filatēlistiem uzdevām jautājumus. Publicējam atbildes tiem, kas nevarēja atbildēt uz dotajiem jautājumiem:

1. Uz Anglijas markām.
2. Mongolijas.
3. Vācijas 1923. gada izlaiduma markām nomināls ir 50 miljardu marķu.
4. Padomju Savienībā pirmajos revolūcijas gados.
5. Dobroļubovs, 1937. gada izlaiduma pastmarka. Uz tās iniciāli A. N. Dobroļubovs. Jābūt — N. A. Dobroļubovs.
6. No Indokīnas izveidojās — Laosa, Kambodža, Dienvidvjetnama un Ziemeļvjetnama.
7. 1950. gada izlaiduma 40. kap. marku, kas veltīta Uzvaras dienai.
8. Uz ANO pastmarkām.
9. Kolumbija.
10. «Filatēlija» — grieķu vārds, burtiskā nozīme — «mīlestība uz zīmēm».

A. Ridņiks

Redakcijas kolēģija: A. BALODE, R. BLŪMS (redaktors), R. LĀCE, V. LĀCE (redaktora vietn.), J. NIEDRE, L. PURS (atbild. sek.), S. VIRTMANIS
Redakcijas adrese — Rīgā, Pērses ielā 10/12. Tālrunis: redaktoram — 23173; redaktora vietn. — 21681; atbild. sekretāram — 26342.
līdzstrādniekiem, fotogrāfam — 25948; mākslin. iekārtotājam — 20122; tehn. red., saimn. daļai — 23079. Manuskriptus atpakaļ neizsūdz.
Mākslinieciskie iekārtotāji: O. JAUNARĀJS, I. KĻAVA.
Tehniskais redaktors L. LIZIŅŠ.

Jaunizbūvētajā Rīgas zvejnieku ostā, Daugavā. Mūsu republikas zvejas flotē šodien ietilpst arī vairāki okeāna tvaikozņi.

Ž. Legzdina foto

Обязательный экземпляр 16 11

